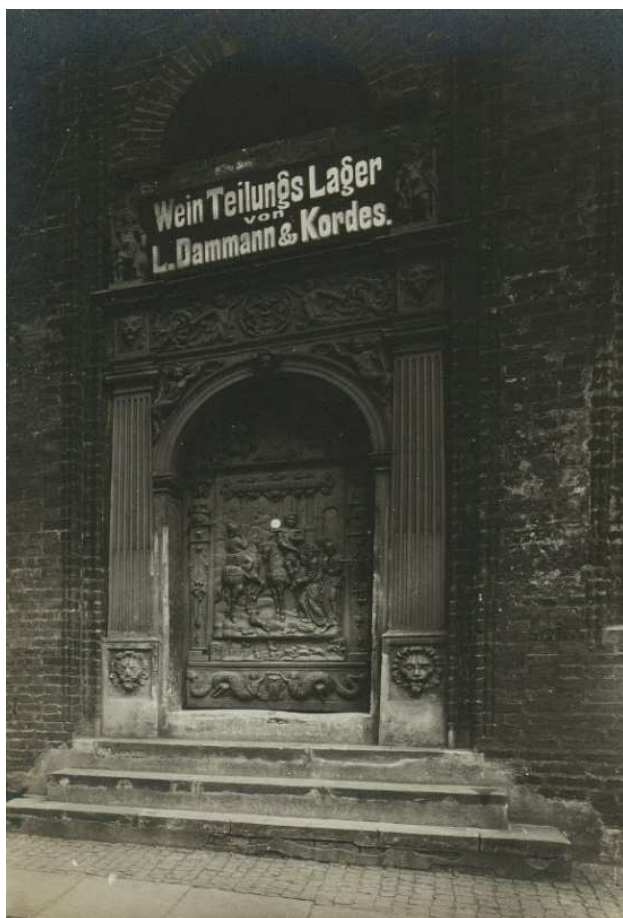

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
WYBRANYCH ELEMENTÓW
KOMPLEKSU BUDYNKÓW
PRZY UL. ŁAZIENNEJ 16 ORAZ CIASNEJ 4,6,8
W TORUNIU

TORUŃ 2024

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
WYBRANYCH ELEMENTÓW
KOMPLEKSU BUDYNKÓW
PRZY UL. ŁAZIENNEJ 16 ORAZ CIASNEJ 4,6,8
W TORUNIU

AUTORZY OPRACOWANIA:

mgr Dobromir Dombek
dyplomowany konserwator zabytków
nr dyplomu: 2025

Adres korespondencyjny:

Dobromir Dombek
Słowackiego 61/4, 87-100 Toruń

TORUŃ 2024

DZIEŁO KONSERWATORSKIE I DOKUMENTACJA CHRONIONE PRAWEM AUTORSKIM
*Prawo autorskie, zgodnie z art. 1, Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych
z dnia 04.02.1994 r. Dz. U. Nr 24, poz. 83 z dnia 23.02.1994 r. (Dz. U. Z 2006 r. nr 90 z późn. zm.)*

Spis treści

Spis treści.....	3
1. Karta identyfikacyjna zabytku i dokumentacji.....	4
2. Przedmiot, cel i zakres prac konserwatorskich	6
3. Zagadnienia historyczne.....	7
4. Opis obiektu.....	26
5. Stan zachowania i przyczyny zniszczeń	35
6. Program prac konserwatorskich	43
7. Dokumentacja fotograficzno-rysunkowa	79

1. Karta identyfikacyjna zabytku i dokumentacji

1.1. Dane przed rozpoczęciem prac

RODZAJ: budynek mieszkalno-użytkowy

TEMAT: spichrz

NR REJESTRU ZABYTKÓW: Łazienna 16 A/923 z dnia 21.08.1929 roku i
Ciasna 4,6,8 A/918 z dnia 22.02.1968

AUTOR, WARSZTAT, SZKOŁA: -

SYGNATURA: brak

INSKRYPCJE: brak

DATOWANIE: Łazienna 16 k. XIVw., 1590 r., 1844 r.
Ciasna 4,6,8 XVw, XVIIw.

POCHODZENIE: brak

LOKALIZACJA/MIEJSCE PRZECHOWYWANIA: Łazienna 16, Ciasna 8,6,4, 87-100 Toruń

WŁAŚCICIEL/UŻYTKOWNIK: Muzeum Okręgowe w Toruniu, Łazienna 16, 87-100 Toruń

WYMIARY: długość 40,4m + 19,4m, szerokość 15,7m

MATERIAŁY I TECHNIKA ORYGINAŁU: ściany obwodowe murowane z cegły formatowej formowanej ręcznie i maszynowej, spojone zaprawą wapienna i cementowo-wapienną.

MATERIAŁY I TECHNIKA NAWARSTWIEŃ: ściany obwodowe uzupełniane cegłą formatową, maszynową, osadzoną na zaprawie cementowo-wapiennej

WCZEŚNIEJSZE KONSERWACJE (LUB RENOWACJE): TAK ☒ NIE ☐

DATY WYKONANIA:

Łazienna 16 - 1966, 1980, 1981-1989

Ciasna 4,6,8 - 1957, 1958, 1967, 1982-1986

WCZEŚNIEJSZE DOKUMENTACJE: TAK ☒ NIE ☐

1.2. Zmiana danych po zakończeniu prac

brak

1.3. Dane o dokumentacji

INWESTOR I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA: Muzeum Okręgowe w Toruniu, Łazienna 16, 87-100 Toruń

ZLECENIODAWCA: Muzeum Okręgowe w Toruniu, Łazienna 16, 87-100 Toruń

LICZBA STRON TEKSTU: 72 , FOTOGRAFII: 37 , REPRODUKCJI: 22, RYSUNKÓW: 11

AUTORZY OPRACOWANIA: mgr Dobromir Dombek
dyplomowany konserwator zabytków
nr dyplomu: 2525

AUTOR DOKUMENTACJI FOTOGRAFICZNEJ: mgr Dobromir Dombek

AUTOR DOKUMENTACJI RYSUNKOWEJ: mgr Dobromir Dombek

RODZAJE BADAŃ ORAZ ICH WYKONAWCY:

- analizy chemiczne – mgr Wioleta Oberta

DATA I MIEJSCE WYKONANIA: Toruń 2024 r

MIEJSCE PRZECHOWYWANIA:

1. EGZ.: Biuro Miejskiego Konserwatora Zabytków w Toruniu, Podmurna 2/2a; 87–100 Toruń
2. EGZ.: Muzeum Okręgowe w Toruniu, Łazienna 16, 87-100 Toruń
3. EGZ.: Dobromir Dombek Słowackiego 61/4, 87-100 Toruń

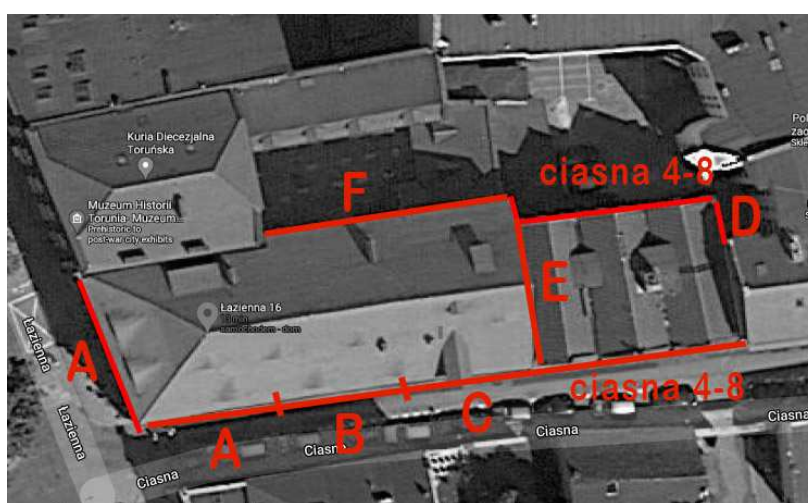
2. Przedmiot, cel i zakres prac konserwatorskich

Opracowanie podejmuje zagadnienia związane z remontem elewacji zespołu budynków należących do Muzeum Okręgowego w Toruniu, znajdujących się pod adresem Łazienna 16, Ciasna 8 oraz Ciasna 4/6. W projekcie zawarto opis aktualnego stanu zachowania budynków oraz informacje historyczne mogące mieć wpływ na przebieg planowanych prac konserwatorskich. Dokumentacja omawia ogólną koncepcję i technologię planowanych prac oraz charakterystykę zalecanych do użycia materiałów. W części badawczej zawarto wstępne rozpoznanie technologiczne warstw pierwotnych i wtórnych obecnych w strukturze obiektu. W związku z wysoką złożonością obiektu wskazane jest aby zweryfikować ich poprawność po rozstawieniu rusztowań i uzyskaniu bezpośredniego dostępu do elewacji.

Przedmiotowy zespół budynków mieści się w centrum toruńskiej starówki, na skrzyżowaniu ulic Łaziennej i Ciasnej. Lokalizacja GPS 53°00'33.4"N 18°36'26.4"E. Obecnie znajdują się one na działkach Łazienna 16, Ciasna 8, Ciasna 4/6. Zaznaczyć warto jednak, że jeszcze w latach 90-tych XX wieku, kiedy opracowywano „Dokumentację naukową...¹” dla w/w obiektów, w obrębie działki Łazienna 16 wyróżniano również adres Ciasna 10. Współczesne mapy administracyjne, udostępniane przez serwisy Geoportal, Targeo, itp. nie wyróżniają posesji o adresie Ciasna 10.

Opracowanie obejmuje odcinki elewacje i zagadnienia wskazane przez zleceniodawcę, udokumentowane na załączonej inwentaryzacji fotogrametrycznej, w tym:

- Konserwacja elewacji frontowej, północnej, południowej i wschodniej, ul. Łaziennej 16,
- wykonanie kopii drzwi portalu głównego elewacji frontowej, ul. Łaziennej 16,
- konserwacja portalu kamiennego elewacji frontowej, ul. Łazienna 16,
- konserwacja elewacji południowej i północnej, ul. Ciasna 8,
- konserwacja elewacji południowej i północnej budynku, ul. Ciasna 6,
- konserwacja elewacji południowej, północnej i wschodniej, ul. Ciasna 4.

¹ Dokumentacja naukowa dla potrzeb konserwatorskich, Tom V - Karty obiektów: Łazienna 28; 26; 24; 22; 20; 18; Łazienna 16/Ciasna 10; Ciasna 8; 4/6, Opracowanie: mgr D. Krakowiecka-Górecka, Kwerenda: S. Jarosz, Foto: K. Kowalczyk, Konsultacje: Z. Nawrocki, 1996r.

3. Zagadnienia historyczne²

Dom Eskenów, zw. od XVII wieku potocznie Pałacem Eskenów stanowi jeden z eksponowanych zabytków miasta Torunia, w którym mieści się oddział Muzeum Okręgowego w Toruniu. Jest odwiedzany przez mieszkańców miasta i turystów, więc z tego powodu powinien być otoczony szczególną troską konserwatorską. Budynek zaprasza do wnętrza portalem przypisywanym powszechnie warsztatowi Willema van den Blocke, jednego z wybitniejszych gdańskich rzeźbiarzy, którego dzieła odnaleźć można na całym niemal Pomorzu Nadwiślańskim, czyli w dawnych Prusach Królewskich oraz w Danii, Szwecji i dzisiejszym Kaliningradzie.

Dom należący w epoce wczesnonowożytnej do bogatej kalwińskiej rodziny Eskenów wzniesiono na działce, której front znajduje się od strony ul. Łaziennej/Bädergasse (wcześniej, do XVII wieku zwanej Jęczmienną) a jego boczna, południowa pierzeja ciągnie się wzdłuż ul. Ciasnej/Egnegasse. Budynek przypomina dziś raczej spichrz zbożowy, a nie, jak często jest nazywany, pałac mieszczański. Pierwotnie była to działka, którą zajmowały wcześniej dwie kamienice. Budowlą, dzięki inwestycji burmistrza Heinricha Hitfelda powstała pod koniec XIV wieku w stosunkowo prestiżowej lokalizacji, jaką jest sąsiedztwo ówczesnego kościoła parafialnego św. Janów. W tej części miasta mieszkało też kilku wybitnych burmistrzów Torunia. Na początku XVI wieku posiadłość przeszła na własność zamożnej, toruńskiej i jak wspomniano, kalwińskiej z wyznania rodziny Eskenów. Franciszek I Esken zakupił majątność od Rady Miasta, która przejęła ją od zadłużonego kupca Jana Balchama. Franciszek III Esken (1548-1601) około 1590 roku przekształcił swą własność w manierystyczną kamienicę mieszkalną zwaną odtąd Pałacem Eskenów. Przed wejściem wzniesiono dekoracyjne przedproże. Budynek przypominał w duchu nieco ratusz staromiejski: ceglana budowla gotycka z manierystycznym, piaskowcowym detałem architektonicznym. Drewniany strop reprezentacyjnej sieni pokryto floralną i ornamentalną dekoracją malarską.

W XVIII wieku parcela z budynkami przechodziła w ręce innych kupców i miała kolejno kilku właścicieli. Do 1822 roku byli to Walenty Mariański, rodzina Friese, Jakub Ceradzki i Janina z domu Skubovius, w latach 1822-1824 Samuel i Christian Friese, potem Elżbieta Friese i jej mąż Gottlieb F. Schultz. Stopniowo zaczęto zmieniać wystrój kamienicy, co było także pochodną pożaru wzmiankowanego pomiędzy 1807 a 1820 o czym informuje taksa specjalna (w APT AmT, sygn. 8776). W niej podano m.in. koszty uprzątnięcia pogorzeliska. W 1830 roku wartość posesji wzrosła o 250 talarów reńskich dzięki remontowi przeprowadzonemu przez Jana Teleka³.

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, Warszawa 1880;

J. Heise - Die Bau- und Kunstdenkmäler des Kreises Thorn, Danzig 1889;

Diecezja chełmińska. Zarys historyczno-statystyczny, Pelplin 1928;

Katalog zabytków sztuki w Polsce, t.XL. Województwo bydgoskie, z.16. Powiat toruński. Warszawa 1972;

T. Mroczko - Architektura gotycka na ziemi chełmińskiej, Warszawa 1982;

Diecezja toruńska. Historia i teraźniejszość. T.15/16/17. Dekanat, toruńskie I, II i III. Toruń 1995.

³ Pożar ten był efektem wybuchu prochu, kiedy budynek pełnił funkcję magazynową armii pruskiej, zob. *Kwartal "R", Dokumentacja naukowa dla potrzeb konserwatorskich, T. V - Karty obiektów: Łazienna 28; 26; 24; 22; 20; 18; Łazienna 16/Ciasna 10; Ciasna 8; 4/6*, oprac. D. Krakowiecka-Górecka, S. Jarosz, K. Kowalczyk, konsultacje: Z. Nawrocki, 1996, sygn. 1371/4, s. 4.

W 1844 roku przeprowadzono liczne prace naprawcze i remontowe⁴. Zewnętrzną bryłę Domu staraniem właścicieli firmy kupieckiej Damman&Kordes (zajmującej się handlem i butelkowaniem wina) ujednolicono, przebudowując m.in. okna (zmniejszono ich światło), usuwając zbędne jak oceniono detale architektoniczne, rozebrano przedproże, przebudowano dach z niewielkimi lukarnami, fasady pomalowano na kolor czerwony a spoiny na biało. Sień podzielono na dwie kondygnacje a w trakcie tylnym dokonano istotnych zmian m.in. w podziale pięter, dodano urządzenie dźwigowe. Prócz tego przeprowadzono prace tynkarskie, dekarские, stolarskie, zduńskie oraz ślusarskie (APT, AmT, Akta gruntowe, sygn. 72, s. 17-22). Ich zakres był stosunkowo duży, więc zmienił zarówno wygląd jej bryły jak i wnętrze. Niestety w zestawieniu kosztów planowanego już w 1837 roku remontu i oszacowanego na ponad 1900 talarów nie wymieniono bezpośrednio jakichkolwiek prac przy portalu wejściowym do budynku. Dawny Pałac Eskenów, dzięki nowej kolorystyce stał się Czerwonym Spichrzem.

Kolejne prace przy budynku prowadzono m.in. w 1851 roku (drewniane przepierzenie), w 1862 roku (kamienne schody) i w 1892 roku kiedy to otrzymano pozwolenie na budowę kamiennych schodów przed spichrzem (przed wejściem głównym?). W 1928 roku budynek znajdował się w niezbyt dobrej kondycji, ale został naprawiony w zakresie zaproponowanym przez miejskiego konserwatora zabytków, który zgodził się tylko na niewielkie zmiany w jego bryle. Inwestorem była warszawska firma „Przemysł i Handel Wełniany. Polskie Runo”. Płaskorzeźbione drzwi krótko przed 1939 rokiem zastąpiono masywnym, drewnianymi pozbawionymi artystycznych ozdób, a te ozdobne przeniesiono na początku XX wieku na ekspozycję muzealną do toruńskiego ratusza (Ireneusz Sławiński podaje, że nastąpiło to w 1950 roku). W dniu 21 sierpnia 1929 roku budynek wpisano do rejestru zabytków. W okresie powojennym pomieszczenia Domu Eskenów zajmowała Spółdzielnia Produkcyjna Podgórz-Wieś oraz Toruńskie Zakłady Gastronomiczne. Magazynowano w nim mak i pracowały w nim urządzenia do jego oczyszczania, dlatego ich ruch powodował zagrożenie dla konstrukcji budynku. Uratowała go decyzja o przeznaczeniu go na cele muzealne.

⁴ Napis „Erbaut im Jahre 1844” umieszczono na zworniku okna III kondygnacji budynku od ul. Ciasnej. Fotografia nr 29 w dokumentacji fotograficznej z 1962 roku znajdującej się w archiwum WKZ, sygn.. 577. Tu też fotografie detali, które muszą być wykorzystane do ewentualnej rekonstrukcji maszkaronów, które w 1962 znajdowały się w lepszym stanie niż obecnie. W literaturze przedmiotu wspomina się, że budynek miał być w tym czasie magazynem prowiantowym armii pruskiej (stąd kolor budynku?) przed 1815 rokiem zniszczonym w 1807 roku wybuchem prochu, zob. I. Sławiński, *Inwentaryzacja budowlano-konserwatorska z 1975 roku*, archiwum MKZ, sygn. 1413, s. 3.

Portal Domu Eskenów, zagadnienia historyczno-artystyczne

Najcenniejszym architektonicznym elementem Pałacu Eskenów jest portal umieszczony w parterowej kondygnacji fasady tworzącej część pierzei ul. Łaziennej. Od strony ul. Ciasnej znalazły się mniej eksponowane wejścia, które umożliwiają komunikację z tylną, gospodarczą częścią budynku, pełniącego niegdyś funkcje magazynowe (nad tym wejściem, w części dachowej znajduje się żuraw umożliwiający transport towarów na wyższe kondygnacje). Na przełomie XVI i XVII wieku w portal wstawiono okazałe drzwi z płaskorzeźbionym sceną pożegnania się z ojcem i odjazdu Syna Marnotrawnego, wzniesiono klatkę schodową, wewnątrz przebudowano, wyposażono i ozdobiono, min. polichromowanymi stropami. Najefektowniejszym zatem reliktem manierystycznej przebudowy Pałacu Eskenów jest wspomniany portal główny (prowadzą do niego trzy schody) znajdujący się od strony ul. Łaziennej (pod numerem 16).

Autorstwo portalu przypisywane jest najczęściej warsztatowi Willema van den Blocke, którego dziełem jest, przypomnijmy epitafium Eskenów znajdujące się w toruńskim, protestanckim wtedy kościele Najświętszej Marii Panny. Od wielu już lat próbuje się przypisać autorstwo toruńskiego portalu warsztatowi tego mistrza. Podobnie czyni się odnośnie licznych portali w Gdańsku i Elblągu, opierając się na publikacji Georga Cunego z 1910 roku (*Danzigs Kunst und Kultur in 16. Und 17. Jahrhundert*, Frankfurt am Main 1910). Inicjały FE czytano przy tym jako (lekko uszkodzone) inicjały rzeźbiarza. Odnośnie portalu u Eskenów opinię Cunego powtarzało wielu autorów z wyjątkiem Lecha Krzyżanowskiego, który w 1966 roku przypisał to dzieło Willemowi van der Meer. Podobnie uczynił Jacek Tylicki w 1997 roku publikując biogram van der Meera w Słowniku Biograficznym Pomorza nadwiślańskiego. Dla badacza dzieł Willema van den Blocke, Franciszka Skibińskiego dzieło to jednak nadal nie może być wiązane z obydwojema artystami, a z anonimowym warsztatem kamieniarskim działającym w Gdańsku, który stworzył tam m.in. portal przy ul. Długiej 55, czy portal do dworu rodziny von der Linde w podgdańskim Łapinie. Warsztat ten mógł być częścią składową większych warsztatów pracujących w tym czasie przy gdańskiej Wielkiej Zbrojowni, Dworze Artusa, przy Złotej Bramie czy najwspanialszych gdańskich kamienicach patrycjuszowskich. To sytuuje toruńskie dzieło wśród znakomitych prac kamieniarskich Prus Królewskich powstałych w I połowie XVII wieku⁵.

Sam budynek, pozbawiony w XIX wieku najcenniejszych, manierystycznych detali architektonicznych, które zdobiły np. obramienia okien dzięki czerwonej polichromii ścian (gotycyzujące w istocie budowlę) wyróżnia się w pierzejach ulic Łaziennej i Ciasnej, nawiązując do spichrzy zbożowych wzniesionych m.in. przy ul. Rabiańskiej. Zachowały się częściowo kamienne detale w postaci odkutych przez nieznany warsztat groteskowych masek i głów lwich wmurowane w ściany elewacji Domu Eskenów od ul. Ciasnej (pod oknami drugiej kondygnacji) oraz klucze w łukach okiennych (niestety bez zachowanej w całości płaskorzeźbionej dekoracji) oraz nad bramą

⁵ Fr. Skibiński, *Willem van den Blocke. Niderlandzki rzeźbiarz nad Bałtykiem w XVI i na początku XVII w.*, Toruń, s. 438-441.

wjazdową na zaplecze budynku. W tym wypadku klucze te ozdobiły postacie stylizowanych strusi. Nie można wykluczyć, że jeden z kluczy zdobił herb Eskenów⁶.

Przykłady masek, które stanowiły wzory dla kamieniarzy pracujących w warsztacie van den Blocka czerpane ze wzorników Cornelisa de Vriendt zw. Florisem oraz Hansa Vredemana de Vries (autora przebudowy toruńskiego ratusza na początku XVII wieku).

Detal architektoniczny

Stan zachowania detalu elewacji na podstawie zdjęć inwentaryzacyjnych, archiwum WKZ, około 1962

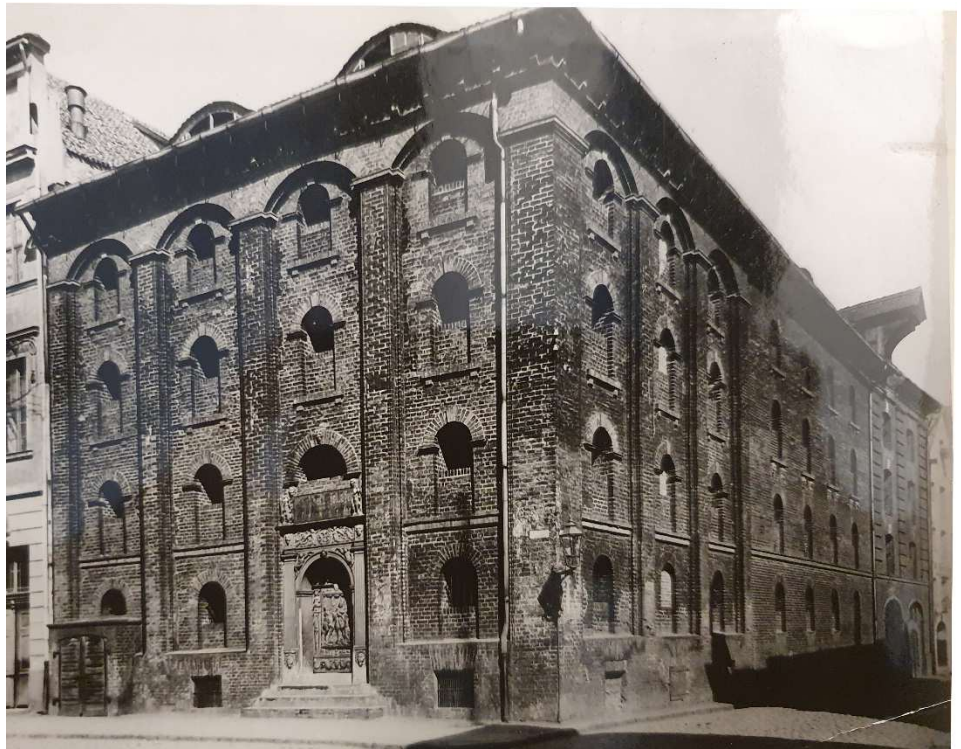
⁶ M. Wawrzak, *Piękne i szkaradne. Motyw maski na drodze rozwoju i transmisji nowożytnej groteski*, w: *Acta Universitatis Nicolai Copernici Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo XLVI*, Toruń 2015, s. 105-181. Ireneusz Sławiński wskazuje, że klucze te (klińce) mogły znajdować się w innym miejscu i zostały wmontowane wtórnie w 1844 roku. Autor uważa, że ich powierzchnię mogły zdobić gmerki.

Stan zachowania detalu elewacji na podstawie zdjęć inwentaryzacyjnych, archiwum WKZ, około roku 1962.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH WYBRANYCH ELEMENTÓW KOMPLEKSU
BUDYNKÓW PRZY UL. ŁAZIENNEJ 16 ORAZ CIASNEJ 4,6,8 W TORUNIU

Fotografie archiwalne elewacji w porządku chronologicznym

Narożnik budynku Domu Eskenów, początek XX wieku.

Pierzeja budynków Domu Eskenów od strony ul. Ciasnej. Pocz. XX wieku

Budynek przed 1939 rokiem

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH WYBRANYCH ELEMENTÓW KOMPLEKSU
BUDYNKÓW PRZY UL. ŁAZIENNEJ 16 ORAZ CIASNEJ 4,6,8 W TORUNIU

Budynek w 1939 roku

Budynek w latach 60-tych XX wieku

Fasada budynku Ciasna 8, ca. 1967 – karta ewidencyjna zabytku „karta zielona”.

Fasada budynku Ciasna 8, ca. 1967 – karta ewidencyjna zabytku „karta zielona”.

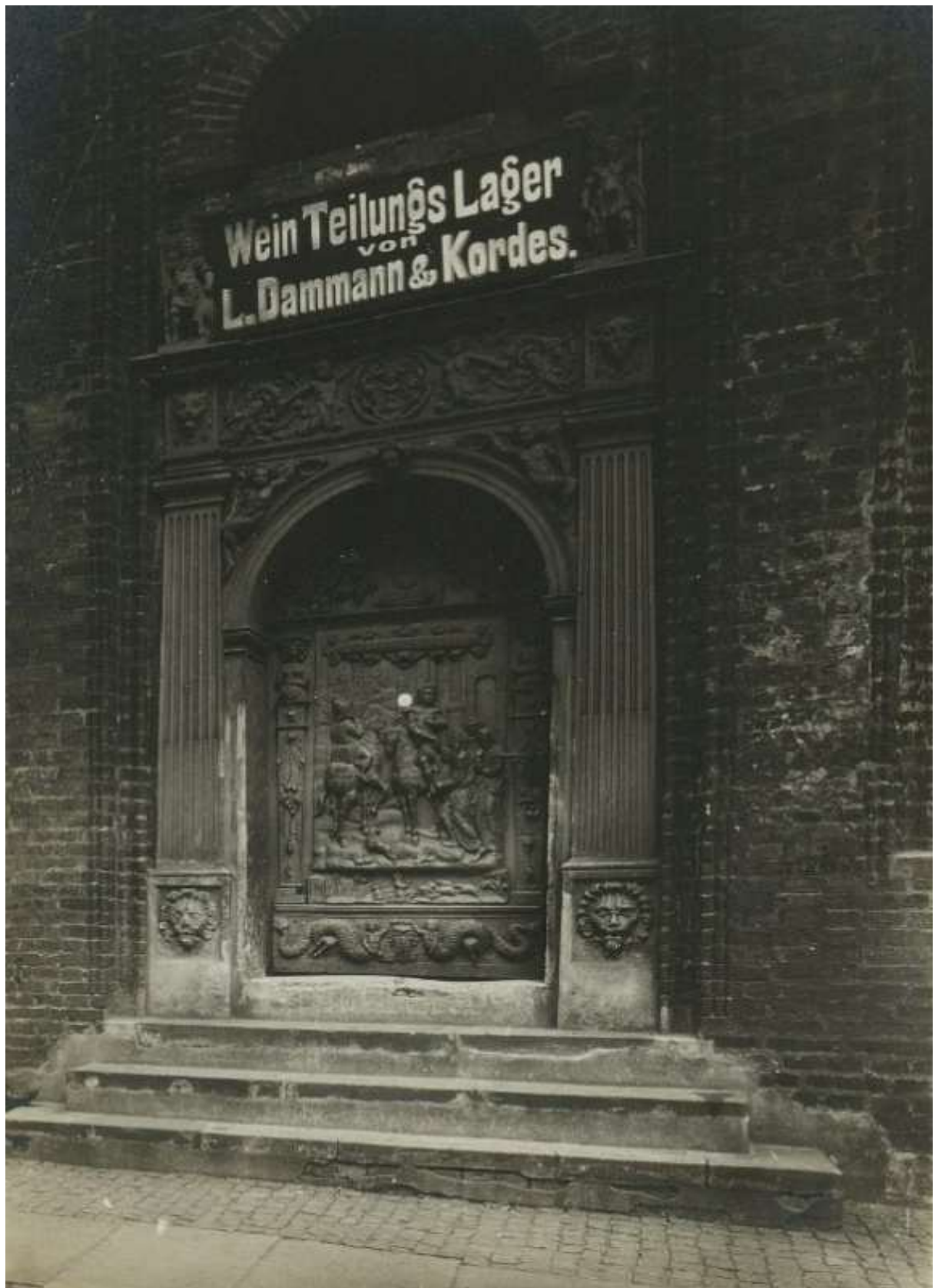

Fasada budynku Ciasna 4, ca. 1967 – karta ewidencyjna zabytku „karta zielona”.

Elewacja północna budynku (podwórze Kurii Diecezjalnej Toruńskiej) ca. 1996.

Fotografie archiwalne portalu w porządku chronologicznym

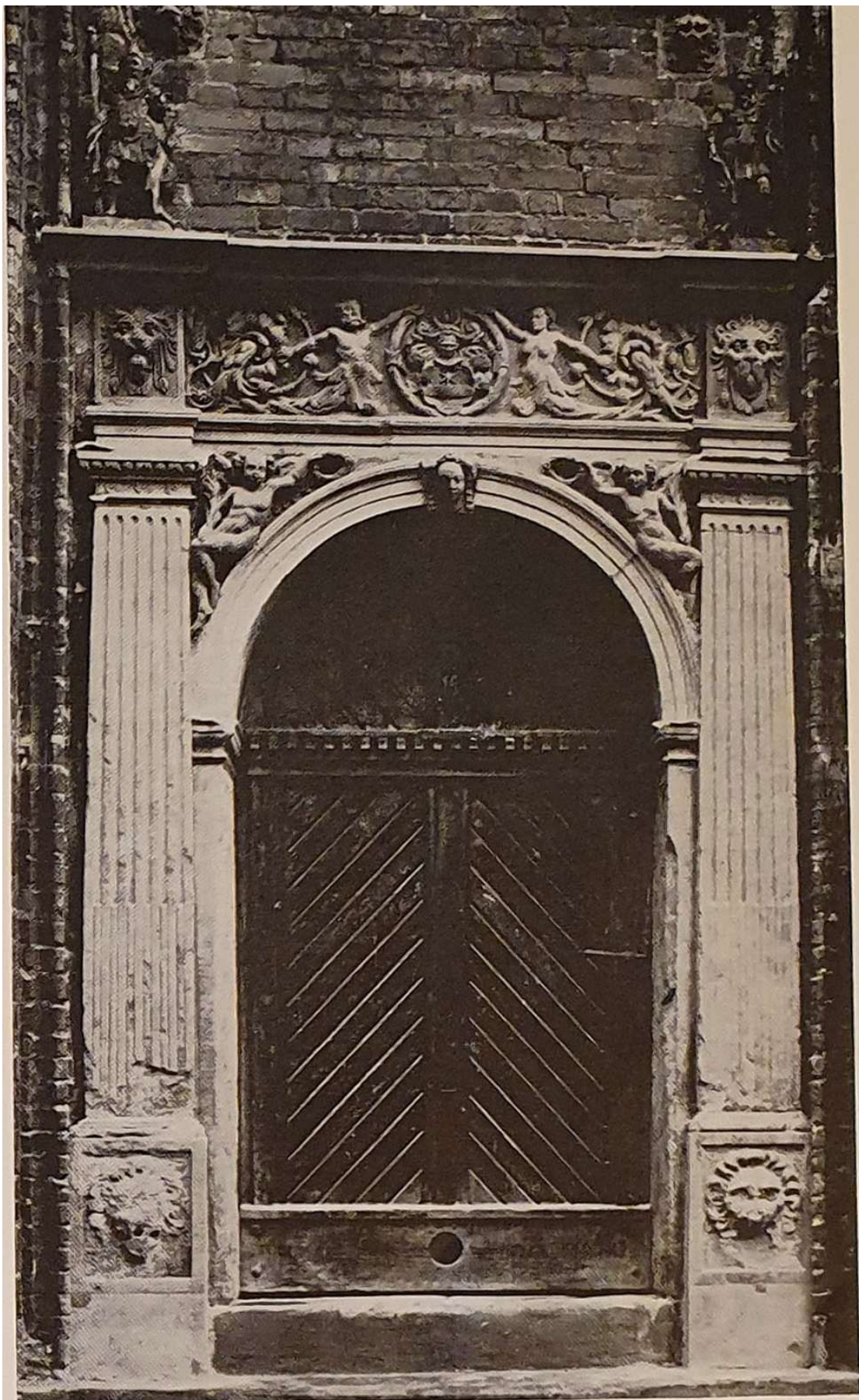
Wejście do budynku na pocz. XX wieku, doskonale zachowany detal rzeźbiarski w dolnej części portalu.

Wejście do budynku przed 1939 rokiem , widoczne znaczne pogorszenie kondycji detalu.

Wejście do budynku około roku 1967, stan przed pracami konserwatorskimi

Wejście do budynku około roku 1969, stan po pracach konserwatorskich

Problematyka konserwatorska budynku i nowożytnych detali architektonicznych

Najwcześniejsze, udokumentowane prace o charakterze stricte konserwatorskim prowadził przy portalu, w latach 60-tych XX wieku Wiesław Domasłowski, sprawozdając o zakresie podjętych prac m.in. w czasopiśmie *Monumentum* oraz o zastosowanej metodzie wprowadzania środków konserwatorskich zw. metodą kieszeniową⁷. Wcześniej, jak wynika z historii obiektu nie prowadzono tak poważnych prac konserwatorskich przy tym zabytku⁸.

Podobne prace konserwatorskie przeprowadzono przy manierystycznych belkach stropowych. Zrealizował je zespół konserwatorów z PPKZ w latach 1982-1987⁹.

W sprawozdaniach dotyczących prac konserwatorskich przeprowadzonych w latach 1975-1990 na terenie dawnego województwa toruńskiego pojawiły się dwie informacje o pracach adaptacyjnych Pałacu Eskenów przeprowadzonych w latach 1980-1990 celem stworzenia w nim odpowiednich warunków ekspozycyjnych dla wystaw przygotowywanych przez Muzeum Okręgowe w Toruniu na temat historii Torunia oraz ekspozycji Działu Archeologii¹⁰.

Sam portal wejściowy, dzięki wsparciu budżetu państwa został poddany (ponownej?) konserwacji w latach 1986-1987¹¹. Prawdopodobnie to właśnie wtedy wykonano kopie rycerzy wieńczących portal. Oryginalne rzeźby przeniesiono do muzeum. Zakres prac przeprowadzonych przy budynku tworzą szczegółowe dokumentacje obejmujące nie tylko prace budowlane ale również montaż wszystkich składowych umożliwiających jego funkcjonowanie. Oficjalny odbiór budynku nastąpił 20 września 1989 roku¹².

Prace prowadzone przy budynku w XIX wieku nie zostały niestety odpowiednio udokumentowane. Dopiero te prowadzone w II połowie XX wieku posiadają odpowiednią dokumentację projektową, inwentaryzacyjną (z 1962 roku)¹³ oraz tą obejmującą zakres przeprowadzonych prac z lat 1980-1990¹⁴. Najpierw przeprowadzono dokładną analizę stanu

⁷ W. Domasłowski, *Consolidation of the stone objects with epoxy resins*, w: *Monumentum*, t. IV, 1969, s. 63, tenże, *Konserwacja (wzmacnianie strukturalne) kamieni roztworami żywic epoksydowych na przykładzie portalu kamienicy Eskenów w Toruniu*, Warszawa 1967, w: *Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków*, t. XIX, s. 99; L. Krzyżanowski, *Ogólnopolska konferencja: "Konserwacja kamienia w architekturze i rzeźbie"*, w: *Ochrona Zabytków* 20/1 (76), 1967, s. 63-65.

⁸ Ireneusz Sławiński odnalazł resztki farby olejnej, którą pokryto w nieznanym czasie portal lub jego część.

⁹ Dokumentacja prac: archiwum WKZ, sygn. 1828.

¹⁰ F. Polakowski, *Dokumentacja techniczna PKZ, Spichrze zabytk.-adapt. na dział Archeologii Muz. Okr. Toruń ul Ciasna 6,8*, 1966, Archiwum Muzeum Okręgowego.

¹¹ M. Rejmanowski, *Prace konserwatorskie w województwie toruńskim w latach 1975-1990*, w: *Ochrona Zabytków* 47/3-4 (186-187), 1994, s. 378-387.

¹² Przykładowo: A. Śpik, J. Tusiacki, *Pałac Eskenów. Projekt techniczny kable*, Toruń 1982, sygn. 1628/3877 oraz St. Miklaszewski, J. Tusiacki, *Pałac Eskenów. Projekt zamienny. Projekt techniczny zamienny. Konstrukcja*, sygn. 1628/3906 oraz P. Dąbrowski, *Opracowanie przedprojektowe – wersja I. Analiza programowo-funkcjonalna przystosowania budynku „Czerwonego Spichrza” na cele Muzeum Historii m. Torunia*, Toruń 1978, sygn.. 581/2937.

¹³ I. Sławiński, *"Pałac Eskenów". Opis techniczny do inwentaryzacji detali architektonicznych*, archiwum MKZ, sygn. S – 1713, s. 3-4 opis inwentaryzacyjny portalu.

¹⁴ Opis stanu technicznego budynku i inwentaryzacja fotograficzna w archiwum WKZ: Kwartal „R”, sygn. 398/1-5 przygotowane w latach 1980-1989 przez Krystynę Kalinowską oraz Poznańskie Przedsiębiorstwo Geodezyjno-Kartograficzne w Poznaniu.

technicznego budynku a następnie zaplanowano gruntowny remont z poszanowaniem gotyckich reliktyw murów i podziałów architektonicznych oraz zachowanych np. gotyckich wnęk. Pracom towarzyszyło wykonanie w 1975 roku dokładnej inwentaryzacji (w tym fotograficznej portalu)¹⁵ a następnie dokładne skosztorysowanie poszczególnych etapów robót wykonane jeszcze w 1979 roku. Etap końcowy prac objął konserwację portalu dokonaną przez PKZ O/Toruń¹⁶. Zachowane w zbiorach archiwum Miejskiego Konserwatora Zabytków dokumentacje obejmują także prace współczesne zarówno konserwatorskie jak i inwentaryzacyjne, prowadzone w latach 90-tych¹⁷ i w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku¹⁸. W 2017 roku powstało studium uwarunkowań konserwatorskich będące dokumentem pomocniczym do dalszych prac konserwatorskich w Domu Eskenów, postulującym oczywiście zachowanie jego oryginalnej substancji¹⁹.

¹⁵ I. Stawiński, *Czerwony Spichrz. Inwentaryzacja budowlano-konserwatorska. Cz. II. Dokumentacja fotograficzna*, archiwum WKZ, sygn. 1414

¹⁶ Z. Nawrocki, M. Furmaniuk, W. Najder, St. Reszkiewicz, W. Szczuczko, Łazienna 16, *Skrócona dokumentacja konserwatorska z przebiegu prac budowlano-konserwatorskich w latach 1980-1989*, 1990, Archiwum Urzędu kujawsko-pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, sygn. WO SOZ 4076. Dokumentacja ta w sposób przystępny prezentuje całość prowadzonych prac oraz ikonografia pokazująca ich zakres.

¹⁷ *Kwartal "R", Dokumentacja naukowa dla potrzeb konserwatorskich, T. V - Karty obiektów: Łazienna 28; 26; 24; 22; 20; 18; Łazienna 16/Ciasna 10; Ciasna 8; 4/6*, oprac. D. Krakowiecka-Górecka, S. Jarosz, K. Kowalczyk, konsultacje: Z. Nawrocki, 1996, sygn. 1371/4.

¹⁸ M. Smoktunowicz, J. Szynal, M. Radomski, *Projekt remontu przebudowy wnętrza Domu Eskenów. Projekt wewnętrznych instalacji wod.-kan., c.o., gaz., wentylacja mechaniczna. Projekt-branża elektryczna -remont i przebudowa wnętrza*, Łazienna 16, sygn.. 4155/1-3; P. Bielecki, *Projekt budowlany. Przebudowa wejścia do Domu Eskenów*, sygn. 3129 i sygn. 3066 (dokumentacja z lat 2004-2005).

¹⁹ M. Horbowicz, *Zespół Staromiejski z częścią strefy buforowej Studium uwarunkowań konserwatorskich do m.p.z.p. Kwartal Z.18 (R) - Szeroka-Mostowa-Łazienna-Ciasna7*, archiwum WKZ, sygn. 162/8.

Spichrze przy ul. Ciasna 4/6,8²⁰

Budynki „barokowych” spichrzy zlokalizowanych w ciągu ulicy Ciasnej mają dość złożona i zróżnicowaną, której wspólną częścią jest gotycka proveniencja fundamentów oraz rozległe przekształcenia architektoniczne, wprowadzone w ich bryłę na przełomie XVI i XVII wieku.

Spichrz przy ulicy Ciasnej 4, jak podają autorzy wzmiankowanej już *„Dokumentacji naukowej dla potrzeb konserwatorskich”* wzniesiono w gotyku i zachowuje on w murach obwodowych (wątki ceglane) cechy tego okresu. Na przełomie XVI i XVII wieku budynek przekształcono w duchu baroku zmieniając wykrój okien elewacji frontowej, przebudowano szczyty. W kluczu bramy wjazdowej umieszczono kamienny zwornik z przedstawieniem żurawia a fasadę pokryto barwionym tynkiem. Autorzy opracowania sugerują także obecność zachowanych tynków i opracowania kolorystycznego łuków na elewacji tylnej. W XIX wieku przebudowano otwór bramy i wymieniono tynki elewacji (obu?). W ramach wstępnych prac adaptujących budynki na cele Muzeum Okręgowego, mających miejsce pod koniec lat 60-tych XX wieku ponownie przebudowano bramę wjazdową a na elewacji frontowej wyeksponowano watek ceglany (cały parter elewacji frontowej i tylnej przelicowano cegłą maszynową w układzie wendyjskim. Prawdopodobnie właśnie w tym okresie na elewacji wschodniej wykonano tynk wapienny (dochodzi on do samego zwęgłowania przemurowanej elewacji).

Spichrz przy ulicy Ciasnej 6 datuje się na wiek XVII, wzniesiony został na gotyckim podpiwniczeniu i oparty na murach sąsiedzkich. Budowę spichrza przy ulicy Ciasnej 6 łączy się z modernizacją budynku sąsiedniego pod nr 4, analogia widoczna jest w rozstawie, wykroju okien oraz elementach dekoracyjnych – zwornik. Elewacja była pierwotnie tynkowana na co wskazuje nieregularny układ wтку ceglanego oraz uwarunkowania historyczne. Tynki (najprawdopodobniej już wtórne) usunięto podczas remontu w latach 60tych XX wieku.

Spichrz przy ulicy Ciasnej 8 datowany jest na podstawie układu wтку ceglanego i opracowania spoiny na przełom XVI i XVII wieku. Przy okazji kompleksowego remontu budynków adaptowanych na cele muzealne nadano mu współczesny wygląd:, zburzono część tylną, dobudowano szczyt elewacji frontowej i naziemną część muru tylnego. Przypuszczać należy, że podczas tego remontu tylną elewację otynkowano.

²⁰ Opracowano na podstawie: *Kwartal "R", Dokumentacja naukowa dla potrzeb konserwatorskich, T. V - Karty obiektów: Łazienna 28; 26; 24; 22; 20; 18; Łazienna 16/Ciasna 10; Ciasna 8; 4/6*, oprac. D. Krakowiecka-Górecka, S. Jarosz, K. Kowalczyk, konsultacje: Z. Nawrocki, 1996, sygn. 1371/4

4. Opis obiektu

Na siedzibę Muzeum Miasta Torunia, oddziału Muzeum Okręgowego w Toruniu zaadaptowano zespół historycznych zabudowań, złożony z sześciu wyróżnialnych stylistycznie i historycznie brył architektonicznych, w których skład wchodzi:

4.1 Dom/Pałac Eskenów, tzw. Czerwony Spichlerz (Łazienna 16/ Ciasna 10)

Budynek zlokalizowany na działce Łazienna 16 jest czterokondygnacyjny, złożonych z trzech członów:

- A. Człon narożny z elewacjami od strony zachodniej (ulica Łazienna) i południowej (ul Ciasna). Elewacja frontowa - zachodnia to kompozycja czteroosiowa, elewacja południowa posiada trzy osie. Plastykę elewacji zbudowano poprzez wyróżnienie dwóch płaszczyzn artykulacji. W pierwszej umieszczono cokół i arkadowanie podparte pilastrami. W drugiej cofniętej, znajdują się przebiegające przez całą wysokość osi nisze, obejmujące otwory okienne i portal. Okna przesklepione łukami pełnymi przechodzą u dołu w płytkie nisze. W trzeciej osi elewacji frontowej umieszczono kamienny portal z piaskowca gotlandzkiego i cztero/pięciostopnicowe schody. Elewację od góry zamyka ceglany gzyms wsparty konsolami.

Człon A wzniesiono z czerwonej cegły palonej formowanej ręcznie gotyckiej i maszynowej, XIX wiecznej i współczesnej. Ceramikę spojono zaprawami mineralnymi o zróżnicowanym, zależnym od fazy chronologicznej wyglądzie składzie. Spoina gotycka z czytelnym podcięciem. Spoina XIX-wieczna na wycisk. W układzie wiązania cegły czytelny jest głównie wątek krzyżykowy. Wątek gotycki czytelny lokalnie w partiach lizen. Ceramikę wraz ze spoiną pokryto monochromią w kolorze czerwieni angielskiej.

Fragment ten zawiera fazy chronologiczne pochodzące z gotyku, renesansu, XIX wieku i XX wieku.

Rozwarstwienie chronologiczne zamieszczono na rysunku 3.

Elewacja Czerwonego Spichrza część A, wykaz materiałów pierwotnych i wtórnych

Materiały pierwotne	
Cegła ręcznie formowana 7,5-8x13-15x27,5-28	XIV-XVIw
Spoina średniowieczna (podcięta)	XIV-XVIw
Cegła maszynowa sygnowana T1, T2, T3, T4 w układzie krzyżykowym 7,5x13,5x27,5	XIXw (około roku 1844)
Spoina cementowo-wapienna (na wycisk)	XIXw (około roku 1844)
Piaskowiec (Gotland?)	XVIw
Wapień zbity (Bolechowice?)	XVIw (?)
Materiały wtórne	
Cegła maszynowa 7-8x28-30x13	XXw (lata 80te)
Spoina cementowo wapienna	XXw (lata 80te)
Kit mineralny (watek ceglany)	XXw (lata 80te)
Patyna czerwona o nieustalonym składzie	XXw (lata 80te)
Kit epoksydowy (płytki parapetów parteru)	XXw (lata 80te)

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH WYBRANYCH ELEMENTÓW KOMPLEKSU
BUDYNKÓW PRZY UL. ŁAZIENNEJ 16 ORAZ CIASNEJ 4,6,8 W TORUNIU

- B. Człon B posiada elewację czteroosiową o skromnej artykulacji na którą składają się półkoliście zamknięte okna przechodzące w blendy i kamienne konsole wspierające parapety okienne. Otwór wejściowy powtarzający wykrój okien umieszczono w czwartej osi.

Człon B wzniesiono z czerwonej XIX wiecznej i współczesnej cegły maszynowej ułożonych w regularnym wątku krzyżkowym. Ceramikę spojono zaprawami mineralnymi o zróżnicowanym, zależnym od fazy chronologicznej składzie. Ceramikę wraz ze spoiną pokryto monochromią w kolorze czerwieni angielskiej.

Elewacja fragmentu B pochodzi z XIX wiecznej fazy chronologicznej, rozwarstwienie chronologiczne zamieszczono na rysunku 3.

Elewacja Czerwonego Spichrza część B, wykaz materiałów pierwotnych i wtórnych.

Materiały pierwotne	
Cegła maszynowa sygnowana T1, T2, T3, T4 w układzie krzyżkowym 7,5x13,5x27,5	XIXw (około roku 1844)
Spoina cementowo-wapienna	XIXw (około roku 1844)
Piaskowiec (Gotland?)	XVIw
Materiały wtórne	
Cegła maszynowa 6,5x12x26 w układzie krzyżkowym – parter (przypalona)	XXw (lata 70-80te)
Spoina cementowo wapienna	XXw (lata 70-80te)
Kit mineralny (watek ceglany)	XXw (lata 70-80te)
Patyna czerwona o nieustalonym składzie	XXw (lata 70-80te)
Zabrudzenia pochodzenia bitumicznego	?

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH WYBRANYCH ELEMENTÓW KOMPLEKSU
BUDYNKÓW PRZY UL. ŁAZIENNEJ 16 ORAZ CIASNEJ 4,6,8 W TORUNIU

- C. Elewacja członu C jest dwuosiowa, asymetryczna o asymetrii podkreślonej rozmieszczeniem elementów dodatkowych (lukarna żurawia) i zróżnicowaniem wielkości otworów okiennych. Okna drugiej osi są dużo mniejsze, umieszczone je jednak w niszach powtarzających wykrój okien osi pierwszej. Gzyms okapowy wspierają trzy segmentowane pilastry biegnące przez trzy górne kondygnacje. Okna zamknięto łukami odcinkowymi z kamiennym zwornikiem w formie diamentu. Najwyższy zwornik prawej osi nosi inskrypcję *Erbaut im Jahre 1844*. Wszystkie otwory przesklepiono łukami odcinkowymi. Drzwi i okno parteru ujęto w bliźniacze płytkie nisze przesklepione kamiennymi, boniowanymi łukami. Lewą oś wieńczy drewniana lukarna zawierająca stanowiąca część żurawia.

Fragment C wzniesiono z XIX wiecznej cegły maszynowej ułożonej w wątku krzyżykowym. Elewację scalono historycznie w kolorze czerwieni angielskiej.

Elewacja członu pochodzi z XIX wiecznej fazy chronologicznej, rozwarstwienie chronologiczne zamieszczono na rysunku 3.

Elewacja Czerwonego Spichrza część C, wykaz materiałów pierwotnych i wtórnych.

Materiały pierwotne	
Cegła maszynowa sygnowana T1, T2, T3, T4 w układzie krzyżykowym 7,5x13,5x27,5	XIXw (około roku 1844)
Spoina cementowo-wapienna	XIXw (około roku 1844)
Piaskowiec (Gotland?)	XVIw
Materiały wtórne	
Cegła maszynowa 6,5x12x26 w układzie krzyżykowym – parter (przypalona)	XXw (lata 70-80te)
Spoina cementowo wapienna	XXw (lata 70-80te)
Kit mineralny (watek ceglany)	XXw (lata 70-80te)
Patyna czerwona o nieustalonym składzie	XXw (lata 70-80te)
Zabrudzenia pochodzenia bitumicznego	?

Elewacja wschodnia części C, wykaz materiałów pierwotnych i wtórnych.

Materiały pierwotne	
brak	Elewacja przemurowana w całości
Materiały wtórne	
Cegła maszynowa (przypalona) w wątku krzyżykowym 6,5-7x13x28,5	XXw (lata 70-80)
Spoina cementowo wapienna	XXw (lata 70-80)

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH WYBRANYCH ELEMENTÓW KOMPLEKSU
BUDYNKÓW PRZY UL. ŁAZIENNEJ 16 ORAZ CIASNEJ 4,6,8 W TORUNIU

- F. Północna elewacja członu B i C jest siedmioosiowa, zasadniczo czterokondygnacyjna o najniższej kondygnacji ślepej. Elewacja pozbawiona jest artykulacji, w najniższej kondygnacji pokryta wtórnie tynkiem. Wszystkie otwory przesklepiono łukami odcinkowymi. Fragment C wzniesiono z XIX wiecznej cegły maszynowej ułożonej w wąż krzyżowy.

Elewacja północna członu B i C pochodzi z XIX wiecznej fazy chronologicznej.

Elewacja Czerwonego Spichrza część F, wykaz materiałów pierwotnych i wtórnych.

Materiały pierwotne	
Cegła ręcznie formowana w układzie zbliżonym do krzyżowego 6,5-7x13x27	(?)
Cegła maszynowa sygnowana T1, T2, T3, T4 w układzie krzyżowym 7,5x13,5x27,5	XIXw (około roku 1844)
Spoina cementowo-wapienna	XIXw (około roku 1844)
Materiały wtórne	
Cegła maszynowa 6,5x12x26 w układzie krzyżowym	XXw (lata 70-80te)
Spoina cementowo wapienna	XXw (lata 70-80te)
Zabrudzenia typu miejskiego	XXw

4.2. Portal

Portal ten tworzą dwa kanelowane pilastry ustawione na cokołach ozdobionych lwimi głowami. Pilastry te dźwigają proste belkowanie, czyli dwa imposty zdobione maskaronami/lwimi głowami, i umieszczoną pomiędzy nimi płytę wypełnioną ornamentyką w postaci groteski: dwóch półnagich postaci kobiety i mężczyzny wplecionych w zwoje akantu, trzymających umieszczony na osi środkowej portalu herb rodziny Eskenów, otoczony dębowym wieńcem – tondem. Na gzymsie wieńczącym portal ustawiono dwóch strażników domostwa: uzbrojonych, odzianych w antykizujące szaty rycerzy z chorągwiami i tarczami w dłoniach. Sam otwór drzwiowy ujęty umieszczoną pomiędzy pilastrami pełną arkadą ze zwornikiem w postaci kobiecej głowy ozdobionej wieńcem. Nad arkadą, w polach tzw. nadłuczy umieszczono antytetycznie parę uskrzydłonych, nagich geniuszy, trzymających w dłoniach liście palmowe oraz wieńce z literami F (po lewej) i E (po prawej), będących monogramem Franciszka I Eskena, inwestora, który dokonał przebudowy siedziby na rodzinny pałac miejski.

Portal wykonano z kamienia importowanego, piaskowca gotlandzkiego, odkuwanego ręcznie, łączonego najprawdopodobniej stalowymi dyblami zalewanymi ołowiem.

Schody prowadzące do wejścia wykonano z bloków granitu krajowego o szarej kolorystyce i drobnym uziarnieniu.

Portal, wykaz materiałów pierwotnych i wtórnych.

Materiały pierwotne	
Piaskowiec gotlandzki – detal i stopień	XVIw
Wapień zbity (olandzki?) – próg	XIV-XVIw (lokalizacja i rodzaj kamienia sugerują, że może to być element wcześniejszy)
Materiały wtórne	
Impregnat epoksydowy	XXw (lata 60te)
Kit epoksydowy - uzupełnienia	XXw (lata 60te)
Patyna o nieustalonym składzie w kolorze żółceni neapolitańskiej	XXw(lata 60te-80te)
Stopnice granitowe szlifowane	Koniec XXw

4.3. Ciasna 8

Elewacja frontowa spichrza jest trójosiowa, płaska o eksponowanym wątku ceglanym, zamknięta trójkątnym szczytem. Wszystkie otwory okienne zamknięto łukami odcinkowymi. W zworniku najniższego okna osi środkowej umieszczono kamienny kartusz herbowy – obecnie zniszczony i nieczytelny.

W wątku murarskim rozróżnia się przynajmniej dwa rodzaje materiału związane z różnymi fazami chronologicznymi. Na szczycie, pierwszym piętrze i parterze obserwuje się współczesną formatkę gotycką ułożoną w wiązaniu wendyjskim. Na trzeciej i czwartej kondygnacji cegłę historyczną w nieregularnym układzie. Oba rodzaje ceramiki wyspoinowano wspólnie zaprawą cementowo-wapienną z podcięciem w formie kreski.

Elewacja tylna powtarza układ frontowej, w całości została pokryta tynkiem cementowo-wapiennym. Wyprawy noszą ślady opracowania kolorystycznego.

Rozwarstwienie chronologiczne zamieszczono na rysunku 3.

Spichrz Ciasna 8, elewacja frontowa, wykaz materiałów pierwotnych i wtórnych.

Materiały pierwotne	
Cegła ręcznie formowana w nieregularnym wątku 6,5x13x27,5	XVI/XVIIw wątek w całości przespoinowany
Materiały wtórne	
Cegła maszynowa w wątku gotyckim 8x13,5x27,5-28 (szczyt)	XXw (lata 70-80te)
Cegła maszynowa w wątku krzyżowym 7x12,5x25 (zamurowany żuraw)	XXw (lata 70-80te)
Cegła maszynowa w wątku wendyjskim 8x12,5x25 (parter)	XXw (lata 70-80te)
Spoina cementowo wapienna	XXw (lata 70-80te)

Spichrz Ciasna 8, elewacja tylna, wykaz materiałów pierwotnych i wtórnych.

Materiały pierwotne	
Wątek ceglany o nieustalonym układzie i rozmiarze	?
Materiały wtórne	
Tynk cementowo-wapienny	XIX-XXw (lata 70 - 80te) tynki na pozostałych elewacjach wykazują budowę warstwową

4.4. Ciasna 6

Elewacja frontowa budynku jest trójosiowa, płaska z wejściem w osi trzeciej, zwieńczona trójkątnym szczytem. Wszystkie okna sklepiono łukami koszowymi, w szczycie umieszczono niewielki wale oko. W nadprożu wejścia umieszczono ceramiczny/kamienny zwornik z herbem spichrza – wznoszącym orłem.

Ekspozowany na elewacji frontowej watek mieszany datowany jest na XVII wiek. W parterze obiektu obserwuje się przemurzenia w wтку wendyjskim wykonane z cegły maszynowej. Górne partie wtku wykazują obecność spoin historycznych, w dolnych partiach występuje współczesna spoina cementowo-wapienna.

Elewacja tylna jest trójosiowa z układem zaburzonym (dwuosiowym) od trzeciej kondygnacji. Watek pokryty tynkiem cementowo wapiennym i jasno-piaskową monochromią, odkrywki samoistne ukazują wcześniejszy, ugrody kolor elewacji.

Rozwarstwienie chronologiczne zamieszczono na rysunku 3.

Spichrz Ciasna 6, elewacja frontowa, wykaz materiałów pierwotnych i wtórnych.

Materiały pierwotne	
Cegła ręcznie formowana w nieregularnym wtku 7,5x13-14x30 (piętra)	XVIIw
Spoina wapienna	XVIIw
Czerwony piaskowiec	?
Materiały wtórne	
Cegła maszynowa w wtku wendyjskim (parter) 6,5x14x29,5	XXw (lata70-80te)
Spoina cementowo wapienna	XXw (lata70-80te)
Kit mineralny (watek ceglany)	XXw (lata70-80te)

Spichrz Ciasna 6, elewacja tylna, wykaz materiałów pierwotnych i wtórnych.

Materiały pierwotne	
Watek ceglany o nieustalonym układzie i rozmiarze	?
Materiały wtórne	
Tynk wapienny, cementowo-wapienny i cementowy, wielowarstwowy z licznymi naprawami	XIX-XXw (lata70 - 80te)

4.5. Ciasna 4

Elewacja frontowa spichrza jest trójosiowa o eksponowanym wątku ceglanym. Otwory bramy i okna parteru przesklepiono łukami odcinkowymi, okna wyższych pięter zamknięto łukami koszowymi. W łuku bramy umieszczono ceramiczny/kamienny herb z postacią żurawia. Na elewacji frontowej w partiach historycznych czytelne są fragmenty wątku gotyckiego. Dolna część elewacji wraz z bramą przemurowano w wątku wendyjskim. W górnych partiach elewacji zachowała się wapienna spoina historyczna. Partie dolne przespoinowano zaprawą cementowo-wapienną.

Elewacja tylna jest również trójosiowa o oknach przesklepionych łukami odcinkowymi podkreślonymi przecierkami z zaprawy wapiennej. Zarówno partie historyczne jak i współczesne przemurowania ułożono w wątku wendyjskim. W górnych partiach elewacji zachowała się wapienna spoina historyczna. Partie dolne przespoinowano zaprawą cementowo-wapienną.

Elewacja wschodnia jest dwuosiowa i dwukondygnacyjna, pozbawiona zasadniczo artykulacji. W pierwszej osi parteru znajduje się pojedyncze, zamurowane okno przesklepione łukiem odcinkowym. W kondygnacji drugiej zachowały się dwa zamurowane otwory w postaci nisz. Elewacja wschodnia jest w całości tynkowana tynkiem wapiennym, wielowarstwowym o odcieniu jasnobrązowym. W odkrywce samoistnej widoczna jest warstwowa budowa tynku oraz szczątkowo zachowana pobiłka w kolorze jasnoszarym.

Rozwarstwienie chronologiczne zamieszczono na rysunku 3.

Spichrz Ciasna 4, elewacja frontowa, wykaz materiałów pierwotnych i wtórnych.

Materiały pierwotne	
Cegła ręcznie formowana w nieregularnym wątku 6,5-7x13,5-14x30 (2,3,4 piętro)	XVIIw
Cegła ręcznie formowana w wątku gotyckim 7,5x14x29-30 (1 piętro)	gotyk
Spoina wapienna	Gotyck (?)
Czerwony piaskowiec	?
Materiały wtórne	
Cegła maszynowa w wątku wendyjskim (parter) 8x14x28-29 (parter)	XXw (lata 70-80te)
Spoina cementowo wapienna	XXw (lata 70-80te)

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH WYBRANYCH ELEMENTÓW KOMPLEKSU
BUDYNKÓW PRZY UL. ŁAZIENNEJ 16 ORAZ CIASNEJ 4,6,8 W TORUNIU

Spichrz Ciasna 4, elewacja tylna, wykaz materiałów pierwotnych i wtórnych.

Materiały pierwotne	
Cegła ręcznie formowana w nieregularnym wątku 8x14x26	Gotyk?
Cegła ręcznie formowana w nieregularnym wątku 8x13x25	? (przemurowania widoczne pomiędzy piętrami w osi okien).
Spoina wapienna	?
Materiały wtórne	
Cegła maszynowa w wątku wendyjskim 8x14x30 (parter i północno-wschodni narożnik)	XXw (lata 70-80te)
Spoina cementowo wapienna	XXw (lata 70-80te)
Tynk wapienny z czerwoną monochromią	XXw (lata 70-80te)

Spichrz Ciasna 4, elewacja wschodnia, wykaz materiałów pierwotnych i wtórnych.

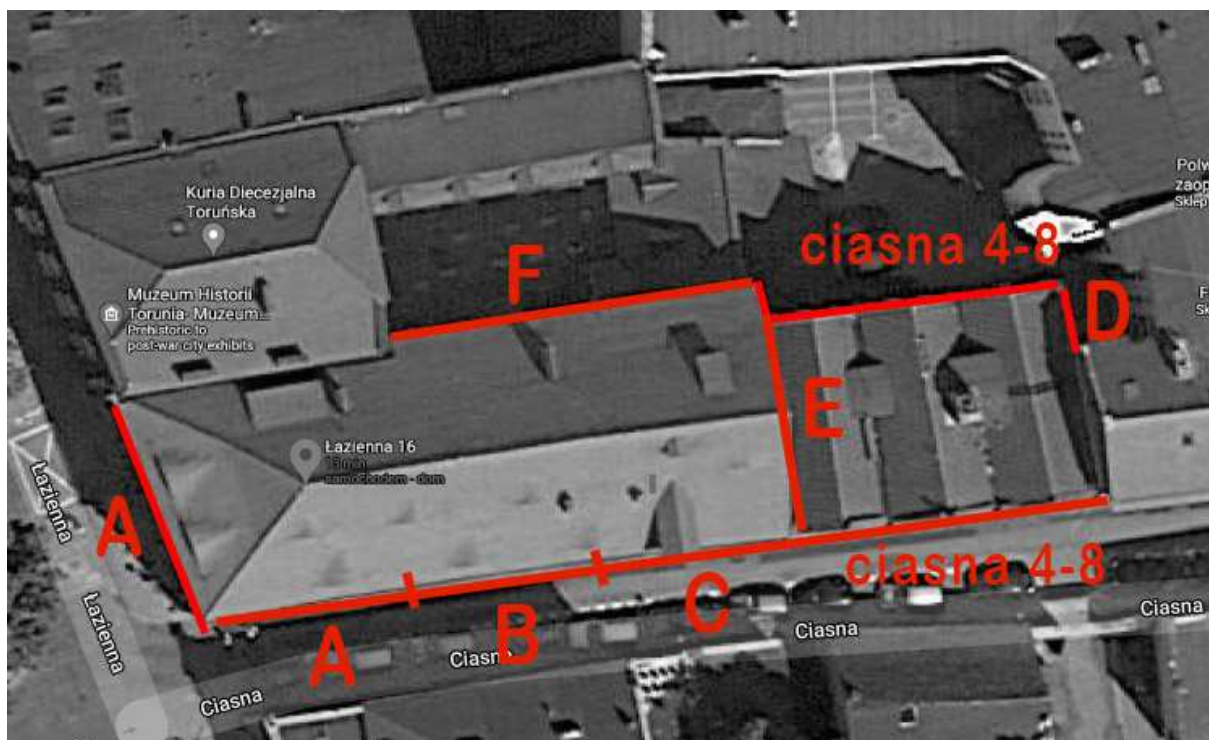
Materiały pierwotne	
Wątek ceglany o nieustalonym układzie i rozmiarze w odkrywkach samoistnych widoczna duża cegła gotycka	Gotyk?
Materiały wtórne	
Tynk wapienny, co najmniej dwuwarstwowy rozdzielony pozostałością szarej monochromii	XXw (lata 70-80te) może zawierać w warstwach spodnich wcześniejsze opracowania

5. Stan zachowania i przyczyny zniszczeń

Informacje ogólne

Przyczyn destrukcji substancji zabytkowej obiekt są bardzo liczne i różnorodne, związane z burzliwą historią obiektu. Część z uszkodzeń badacze przypisują jeszcze działaniom wojny francusko-pruskiej, część wiąże ze sposobem użytkowania budynku. Produkcja i magazynowanie wina miałyby odpowiadać za wprowadzenie w strukturę obiektu soli rozpuszczalnych w wodzie, obróbka i magazynowanie zbóż wiązana jest z defektami strukturalnymi murów obwodowych.

Obserwowane obecnie uszkodzenia związane są głównie z wtórnym i pierwotnym działaniem wody opadowej i soli rozpuszczalnych, kwaśnym środowiskiem atmosfery miejskiej oraz słabym przewiązaniem wątków wtórnych. Przynajmniej za część defektów odpowiada nieodpowiedni skład wtórnych zapraw spoinujących obecnych w dolnych częściach budynku. Charakter zniszczeń obserwowanych w przyziemiu pozwala domniemywać, że może być ono siedliskiem bakterii nitryfikacyjnych.

Schemat orientacyjny oznaczeń elewacji

5.1.1. Łazienna 16, elewacja frontowa

Stan zachowania elewacji jest dostateczny, defekty strukturalne występują sporadycznie i mają lokalny, ograniczony zakres występowania. Seria włosowatych spękań skumulowana jest wokół otworu okiennego ostatniej osi parteru. Uszkodzenia, biegnące zgodnie z układem spoin przecinają nadproże blendę podokienną. Podobne spękania, wypełnione zaprawą, czytelne są na granicy przemurowań historycznych, w okolicach blend i otworów okiennych.

Powierzchnia elewacji nosi ślady bardzo rozległych zarówno historycznych jak i współczesnych przemurowań. Najbardziej widoczne są te najnowsze wykonane jasną cegłą maszynową. Obszerne uzupełnienie widoczne jest w parterze pierwszej osi elewacji, kolejne na zwęglowaniu ulicy Łaziennej i Ciasnej. Pozostałe uzupełnienia, w postaci zespołów kilku cegieł lub pojedynczych kształtek są rozrzucone dość równomiernie na całej elewacji. Wszystkie okna obu elewacji zostały w XIX wieku przemurowane/pomniejszone, połączenia wątków widoczne są w postaci zaburzonego układu cegieł, bądź nieregularnych spękań.

Cegła, zwłaszcza w dolnej części elewacji powierzchniowo złuszczone o rozwiniętej powierzchni, nosi ślady działania soli rozpuszczalnych w wodzie co koresponduje ze stanem spoiny, która w obszarze cokołowym jest wykruszona lub mocno osłabiona.

Powierzchnię cegły i spoin pokrywają intensywne, czarne nawarstwienia typu miejskiego będące produktem oddziaływania zanieczyszczeń atmosferycznych i rozpuszczalnych składników zapraw murarskich. Miejscowo na cegle zachowały się łuski czerwonej monochromii.

Wsporniki okien trzeciej osi (nad portalem) są powierzchniowo wypłukane, zachowują jednak oryginalną formę i czytelność,

Wapienne płytki pokrywające parapety elewacji są zdekompletowane. Zachowane tylko w pierwszej osi elementy są silnie wypłukane, pozbawione śladów pierwotnej obróbki i kształtu, łuszczą się powierzchniowo. Płytki w pozostałych osiach to współczesne rekonstrukcje wykonane z zaprawy epoksydowej o barwionym w masie czerwono-bordowym płaszczu. Matowa powierzchnia sztucznego kamienia (pierwotnie prawdopodobnie woskowana) obecnie w nieprzekonujący już sposób imituje kamień naturalny.

5.1.2. Łazienna 16/Ciasna 10, elewacja boczna od ulicy Ciasnej, człon A

W chwili obecnej elewacja nie wykazuje oznak defektów statycznych. We wszystkich osiach widoczne są ślady historycznych przebudów w postaci zaburzeń wątku ceglanego, obejmujących układ warstw i sposób przewiązania. Ślady są najbardziej widoczne w obrębie drugiego i trzeciego piętra pierwszej osi. Wyraźnie słabsze przewiązanie oryginału z naprawą spowodowało powstanie pionowych spękań, które po (wielokrotnym zapewne) wypełnieniu zaprawą spoinującą widoczne są w postaci wyraźnie szerszych spoin o nieregularnym, pionowym przebiegu.

W okolicach pierwszej osi parteru, na zwęglowaniu z ulicą Łazienną obserwuje się obszerną współczesną naprawę murarską wykonaną z jasnej cegły maszynowej.

W przyziemiu elewacji występują rozległe ubytki spoin oraz złuszczenia cegły charakterystyczne dla działania soli rozpuszczalnych w wodzie. Zaprawa jest wykruszona na głębokości do dwóch centymetrów. W zachowanych obszarach obserwuje się zróżnicowanie kolorystyki i tekstury materiału świadczące o cyklicznych naprawach.

W pozostałych obszarach elewacji watek ceglany zachowany jest dostatecznie chociaż silnie zabrudzony ciemnymi, zwięzłymi nawarstwieniami miejskimi.

Płytki pokrywające parapety to współczesne rekonstrukcje wykonane z zaprawy epoksydowej o barwionym w masie czerwono-bordowym płaszczu. Powierzchnia sztucznego kamienia jest matowa w wyniku utraty woskowej warstwy zabezpieczającej.

5.1.3. Łazienna 16/Ciasna 10, elewacja boczna od ulicy Ciasnej, człon B

Elewacja zachowana jest w stanie dostatecznym. Główne zniszczenia związane z działaniem wilgoci: soli rozpuszczalnych w wodzie/bakterii nitryfikacyjnych, skumulowane są w dolnej części budynku na wysokości do 50cm od poziomu gruntu. Cegła jest miejscowo złuszczone, rozkruszona, lokalnie występują ogniska dezintegracji granularnej. Głębokie ubytki spoin sięgają 5 warstwy cegieł od poziomu gruntu.

Wątek ceglany powyżej parteru wydaje się być zachowany dobrze ze sporadycznymi złuszczeniami powierzchni cegły i ubytkami spoin rozmieszczonymi dość regularnie na całej elewacji. Czerwona monochromia pokrywająca spoinę jest zachowana tylko częściowo, głównie w dolnej części elewacji.

W okolicach węgarków otworu drzwiowego znajduje się niewielkie przemurowanie wykonane współczesną cegłą maszynową o jasnym odcieniu.

Na wysokości parteru, pierwszych trzech osi elewacji znajdują zabrudzenia, najprawdopodobniej pochodzenia bitumicznego oraz pozostałości graffiti.

Otwory wentylacyjne znajdujące się pod oknami trzeciej i czwartej kondygnacji pomimo zabezpieczenia kolcami przeciwko gołębiom są zabrudzone ich guanem.

Detal kamienny w postaci wsporników parapetów trzeciej kondygnacji wszystkich czterech osi jest silnie zniszczony. Jego powierzchnia jest wypłukana/złuszczona a forma rzeźbiarska zatarta. Kamień jest zażółcony, przesycony związkami żelaza lub niestabilnym kolorystycznie impregnatem.

5.1.4. Łazienna 16/Ciasna 10, elewacja boczna od ulicy Ciasnej i elewacja wschodnia, człon C

Elewacja zachowana jest w stanie dostatecznym i nie wykazuje istotnych, z konstrukcyjnego punktu widzenia, defektów.

W okolicach pierwszej osi, pod niszą okienną parteru widoczne jest nieregularne przemurowania wykonane jasną cegłą maszynową. Przemurowaniu towarzyszy jasna, cementowo wapienna spoina o gładkiej powierzchni i mało urozmaiconej granulacji.

Zniszczenia wтку ceglanego w postaci powierzchniowych złuszczeń cegły oraz ubytków spoin obecne są na całej powierzchni elewacji, jednak ich szczególne nagromadzenie obserwuje się w kondygnacji najniższej, tuż nad poziomem gruntu oraz nad nadprożem najniższego okna pierwszej osi. Rodzaj uszkodzeń sugeruje działanie soli rozpuszczalnych w wodzie lub baterii nitryfikacyjnych, cegła ma widocznie zniszczone lico a jej odsłonięty miąższ pudruje się.

Detal kamienny (zworniki okien 2, 3 i 4 kondygnacji oraz łuki okienne parteru) jest mocno zniszczony, wypłukany z uszkodzeniami zlokalizowanymi głównie na górnych powierzchniach i najbardziej wystających elementach. Klińce górnych okien mają odspojone lica, miejscowo widoczne są pozostałości zapraw uzupełniających. Kamienne łuki nisz parteru zachowane są nieco lepiej, jednak w wyniku uszkodzeń zatarciu uległa czytelność detalu figuralnego zlokalizowanego na ich kluczach.

Drewno lukarny i okiennic żurawia jest wypłukane, pozbawione częściowo powłoki dekoracyjno-ochronnej. Miejscowo, na jego parapecie, widoczne są uszkodzenia powierzchni w kolorze naturalnego drewna, które mogą świadczyć o rozwoju korozji biologicznej.

Elewacja jest zbrudzona w umiarkowany stopniu, pokrywa ją dość cienka warstwa ciemnych nawarstwień miejskich.

Elewacja wschodnia członu C (remontowana w ostatniej ćwierci XXw) zachowana jest w stanie dobrym, bez widocznych defektów strukturalnych czy oznak korozji chemicznej. Wątek ceglany jest lekko zanieczyszczony nawarstwieniami typu miejskiego.

5.1.5. Elewacja F (elewacja członu B i C od podwórza Kurii Diecezjalnej Toruńskiej)

Elewacja zachodnia posiada dość dobrze rozróżnialne fazy chronologiczne o zróżnicowanych parametrach i jakości materiału. Zróżnicowanie to bezpośrednio przekłada się na stan zachowania elewacji w jej poszczególnych partiach.

Elewacja zachowana jest w stanie dostateczny. W jej górnym wschodnim narożniku widoczne jest skośne spękanie przebiegające po linii spoin na wysokości najwyższej kondygnacji. W górnej części spękania widoczna jest niewielka łata z jasnej zaprawy, najprawdopodobniej plomba do monitorowania rozwarć spękań. W dolnej części elewację pokryto wtórnie tynkiem mineralnym i pomalowano w dwóch kolorach. W górnej części elewacji widoczne są intensywne nawarstwienia typu miejskiego, podobne odnaleźć można także w jej dolnej części nad tynkami parteru. Tam jednak towarzyszą im zabrudzenia z zapraw mogące stanowić reliktów tynków historycznych.

Spoina wydaje się być zachowana lepiej w dolnych partiach ściany, tam gdzie występuje ręcznie formowana cegła o mniejszym formacie. W wątku XIX-wiecznym występuje duża liczba ubytków zaprawy. Sama cegła wydaje się być zachowana generalnie dobrze ze stosunkowo niewielką ilością złuszczeń i ubytków.

Ankry ściągów stropów są powierzchniowo skorodowane, brak jest widocznych defektów mechanicznych.

5.2 Portal

Stan elementów głównego wejścia ocenia się jako zły na co największy wpływ ma wrażenie estetyczne powodowane przez pożółkłe zaprawy, źle dobrane i ustawione stopnice oraz niefachowo przeprowadzone naprawy w okolicach progu i pierwszego stopnia portalu.

Granitowe bloki tworzące stopnie schodów są wyraźnie przemieszczone względem lokalizacji pierwotnego montażu, część stopnic zapadła się a spoiny są wykruszone.

W bliżej nieznanych okolicznościach, być może podczas montażu schodów próg oraz najwyższy stopień wejścia pokryto mineralną szlichtą w kolorze jasnoszarym. Podobne cementowe zacierki widoczne są na powierzchni cegły, po obu stronach stopnic, te pochodzą jednak najprawdopodobniej jeszcze z początku XX wieku, gdyż zostały udokumentowane na zdjęciach z lat 30-tych. Spękana zaprawa odspaja się powodując powstawanie odkrywek samoistnych ujawniających obecność kamiennego podłoża. Odsłonięty kamień posiada ciekawą fakturę powstałą w wyniku grotowania.

Kamieniarka portalu konserwowana był w latach 60-tych XX-wieku nowatorską metoda impregnacji żywicami epoksydowymi. Po ponad 50 latach użytkowania stwierdzić można, że stopień utrwalenia substancji zabytkowej jest bardziej niż zadowalający a stan zachowania obiektu (materiału historycznego) nie uległ istotnemu pogorszeniu.

Ubytki formy rzeźbiarskiej odnotowuje się głównie w dolnej części portalu na kanelowaniu pilastrów, krawędziach ościeża i dekoracji figuralnej cokołów pilastrów. Głowy lwów są silnie uszkodzone w wyniku działania czynników atmosferycznych. Detal anatomiczny jest wypłukany, zatarty, miejscowo obserwuje się ubytki wystających elementów (żuchwy lwów) spowodowane najprawdopodobniej urazami mechanicznymi. Obecny stan zachowania detalu jest bardzo zbliżony do tego udokumentowanego na zdjęciach do artykułu w czasopiśmie Monument z 1969 roku jednak wyraźnie gorszy od tego odnotowanego na zdjęciach z początku XX wieku. Wydaje się, że procesy korozyjno/destrukcyjne przebiegały z największą dynamiką przez pierwszą połowę XX wieku.

Rekonstrukcje wykonane w technice epoksydowej wyraźnie odróżniają się od oryginału w wyniku powierzchniowego wykruszenia się zaprawy, wypłukania scalenia kolorystycznego i jak się wydaje zbyt dużej granulacji kruszywa użytego do ich skomponowania. Zaprawa jest lekko pożółkła.

Drobne ubytki forma kamienia znajdują się na krawędziach form architektonicznych, gzymsach kapitelach i krawędziach bloków.

Powierzchnię kamienia pokrywa ciemnoszara patyna o niewielkiej grubości i dużej zwężłości, miejscowo, na pilastrach widoczne są zażółcenia mogące pochodzić od niezwiązanych składników żywicy epoksydowej. Lokalnie widoczne są także pozostałości prób scalenia kolorystycznego elementów portalu w postaci osadów żółcieni (neapolitańskiej) zachowanych w zagłębieniach kamienia.

5.3. Ciasna 8

Stan zachowania elewacji frontowej jest dostateczny, brak widocznych defektów strukturalnych mogących mieć wpływ na statykę obiektu. Zniszczenia pochodzenia solnego/organicznego skumulowane są na niewielkim odcinku przyziemia do wysokości około 50cm.

Rozległe fragmenty elewacji przemurowano (szczyt nadbudowano) współczesną, jasną cegłą maszynową, której towarzyszy jasnoszara, szczelna spoina o wysokim udziale spoiwa cementowego. Materiału tego użyto także do „naprawy” ubytków spoin w pozostałych częściach fasady zachowujących historyczny materiał i układ wątku. Zbyt mocna i szczelna spoina sprzyja korozji solnej ceramiki, którą obserwuje się punktowo postaci na całej powierzchni elewacji. Przemurowanie szczególnie dobrze czytelne jest pomiędzy pierwszym a drugim segmentem elewacji.

Zwornik łuku okna drugiej osi parteru jest zachowany tylko fragmentarycznie. Powierzchnia jest złuszczone lub wypłukana. Relikt zachowuje wyłącznie zarys pierwotnego opracowania.

Całą powierzchnię elewacji pokrywa patyna pochodzenia mineralnego, która w obszarach zachowanego wątku historycznego jest wyraźnie grubsza i intensywniejsza niż na przemurowaniach.

Ankry są powierzchniowo skorodowane, pozbawione w większości jakichkolwiek powłok zabezpieczających.

Elewacja w podwórzu zachowana są w stanie niedostatecznym z silnymi oznakami korozji chemicznej w jej tynkowanych obszarach. Zaprawa jest spękana w wielu miejscach spęcherzona lub odspojona. W odkrywkach samoistnych widoczny jest watek ceglany o mało regularnym przebiegu.

Warstwy dekoracyjne łuszczą się szczególnie intensywnie wzdłuż przebiegu rury spustowej i kosza co wskazują awarię systemu odprowadzania wody opadowej jako główny czynnik niszczący.

5.4. Ciasna 6

Stan zachowania elewacji frontowej jest z konserwatorskiego punktu widzenia dostateczny. Pomimo względni dobrego stanu technicznego – brak ewidentnych defektów konstrukcyjnych i statycznych w jej strukturze obserwuje się szereg nieprawidłowości.

W przyziemiu na cegle pojawiają się sporadyczne wykwyty solne, ceramika pudruje się w sposób charakterystyczny dla korozji chemicznej a spoina jest wykruszona. Przyczyny takiego stanu upatrywać można min. w braku izolacji pionowej fundamentów, nieprawidłowym odprowadzeniu wody opadowej, użyciu w przemurowaniach parteru zapraw cementowych.

Parter budynku przemurowano współczesną cegłą maszynową, watek historyczny, zachowany w górnych kondygnacjach posiada widocznie zwietrzałe w wyniku wieloletniej ekspozycji lico o rozwiniętej, nierównej powierzchni. Na wielu kształtkach obserwuje się ubytki całej powierzchni lica sięgające od 1 do 2 cm głębokości. Spoina partii historycznych wydaje się być zachowana w oryginale.

Całą powierzchnię elewacji pokrywa patyna pochodzenia mineralnego, która w obszarach zachowanego wątku historycznego jest wyraźnie grubsza i intensywniejsza niż na przemurowaniach. Pod najniższym oknem drugiej osi widoczne są pozostałości graffiti, wykonanego najprawdopodobniej w technice akrylowej.

Ankry są powierzchniowo skorodowane, pozbawione w większości powłoki antykorozyjnej.

Elewacja w podwórzu zachowana jest w stanie niedostatecznym z silnymi oznakami korozji chemicznej w jej tynkowanych obszarach. Zaprawa jest spękana w wielu miejscach odspojona. W wielu miejscach występują rdzawe przebarwienia wskazujące na obecność rozpuszczalnych soli żelaza. W przyziemiu, nad zejściem do kotłowni widoczne są rozległe spęcherzenia spowodowane najprawdopodobniej zalewaniem klatki schodowej zejścia przez wodę opadową.

Ankry są powierzchniowo skorodowane, pozbawione w większości powłoki antykorozyjnej.

5.4.1. Zejście do kotłowni CO, piwnice budynku

Na ścianach zejścia do kotłowni widoczne są objawy korozji chemicznej w postaci złuszczeń tynków, spęcherzeń i dezintegracji granularnej. Podobne objawy obserwuje się w piwnicach obiektu, na wewnętrznych ścianach murów obwodowych.

Wyjątkowo sucha atmosfera kotłowni, sprzyjająca intensywnemu wysychaniu, umożliwiła powstanie lokalnie obfitych wykwitów zawierających sole rozpuszczalne w wodzie.

Stan wymurowania kesonów okien piwnicznych nie jest znany, należy jednak przyjąć, że wążek może być miejscowo rozluźniony, w wyniku naporu, gruntu, korozji ceramiki i zapraw murarskich.

5.5. Ciasna 4

Stan zachowania elewacji, biorąc pod uwagę jej historyczny charakter jest dostateczny.

Wokół zawiasów wrót bramy widoczne są spękani i rozluźnienie wążku ceglanego spowodowane zbyt płytkim ich osadzeniem i pracą ciężkich skrzydeł lub korozją źle zabezpieczonych kotew.

W związku z obecnością szerokiego przejazdu, zajmującego większą część szerokości fasady oznaki korozji solnej/organicznej cegły przyziemia widoczne są w ograniczonym zakresie, tylko w trzeciej jej osi.

Parter przemurowano praktycznie w całości współczesną cegłą maszynową wprowadzając równocześnie w strukturę budynku szczelne zaprawy cementowe. Historyczny wążek ceglany, obecny powyżej parteru, przynajmniej częściowo zachowuje spoinę oryginalną. Cegła średniowieczna jest mocno wypłukana, z licznymi drobnymi ubytkami powierzchni i sporadycznymi złuszczeniami lica obejmującymi całe kształtki.

Wążek ceglany pokrywa ciemna patyna miejska o znacznej intensywności w obszarze zachowanego wążku średniowiecznego.

Ankry są powierzchniowo skorodowane, pozbawione w większości powłoki antykorozyjnej.

Elewacja w podwórzu (północna) posiada przemurowania z cegły współczesnej, obejmujące cały wschodni narożnik budynku, jego przyziemie oraz łuk przejazdu. Sporadyczne wstawki pojawiają się także w okolicach otworów okiennych. Cegłę spojono jasnoszarą zaprawą o gładkiej powierzchni i wysokim udziale spoiwa cementowego. Materiał ceramiczny posiada liczne drobne ubytki i rozwiniętą w wyniku długotrwałej ekspozycji na warunki zewnętrzne powierzchnię. Miejscowo cegła w partiach historycznych nosi ślady kucia powstałe jako efekt usuwania starych tynków lub jako sposób na zwiększenie przyczepności zapraw do podłoża (przed tynkowaniem).

Wyprawy pokrywające łuki nadproży są zdestruowane, częściowo odspojone a w wielu miejscach spęcherzone lub osypujące się. Brązowa barwa warstw spodnich wypraw tynkarski sugeruje materiał historyczny.

Kamienny element dekoracyjny zlokalizowany w łuku drugiej kondygnacji drugiej ma całkowicie zniszczona powierzchnię. Czytelny jest już wyłącznie jako relikt - obrys bloku.

Całość elewacji jest zabrudzona, pokryta czarną patyną miejską zawierającą gips, sadzę, itp. Anky są powierzchniowo skorodowane, pozbawione warstw ochronnych, jednak o dobrze zachowanym rdzeniu metalicznym.

Elewacja wschodnia jest zawilgocona w przyziemiu i wykazuje oznaki korozji chemicznej. Sądząc po zapachu, ustronny zakątek zaadaptowany został najprawdopodobniej na prowizoryczną toaletę. Tynk złuszczonej jest do wysokości około 1,5m. Zachowany materiał jest zabrudzony nawarstwieniami miejskimi. Odsłonięta cegła jest zawilgocona i zabrudzona. Zaprawa spoinująca wykruszyła się na głębokości 3-4cm.

5.6. Stolarka drzwiowa i kraty okien piwnicznych

Stolarka drzwiowa zachowana jest w stanie dostatecznym i wymaga w większości wyłącznie korekt estetycznych i mechanicznych.

Elementy stalowe mają ubytki powłok antykorozyjnych powodujące powstawanie rdzawych wykwitów i powierzchniowych wżerów.

Listwy dolnej części stalowego ramiak wrót przejazdu są pozbawione powłoki ochronnej, powierzchniowo skorodowane. Po obu stronach bramy widoczne jest rozluźnienie osadzenia kotew zawiasów.

Kraty okien piwnicznych segmentów A i B są mało estetyczne o ahistorycznej formie, wskazana jest ich wymiana na nowe formie powtarzającej kształt krat segmentu C.

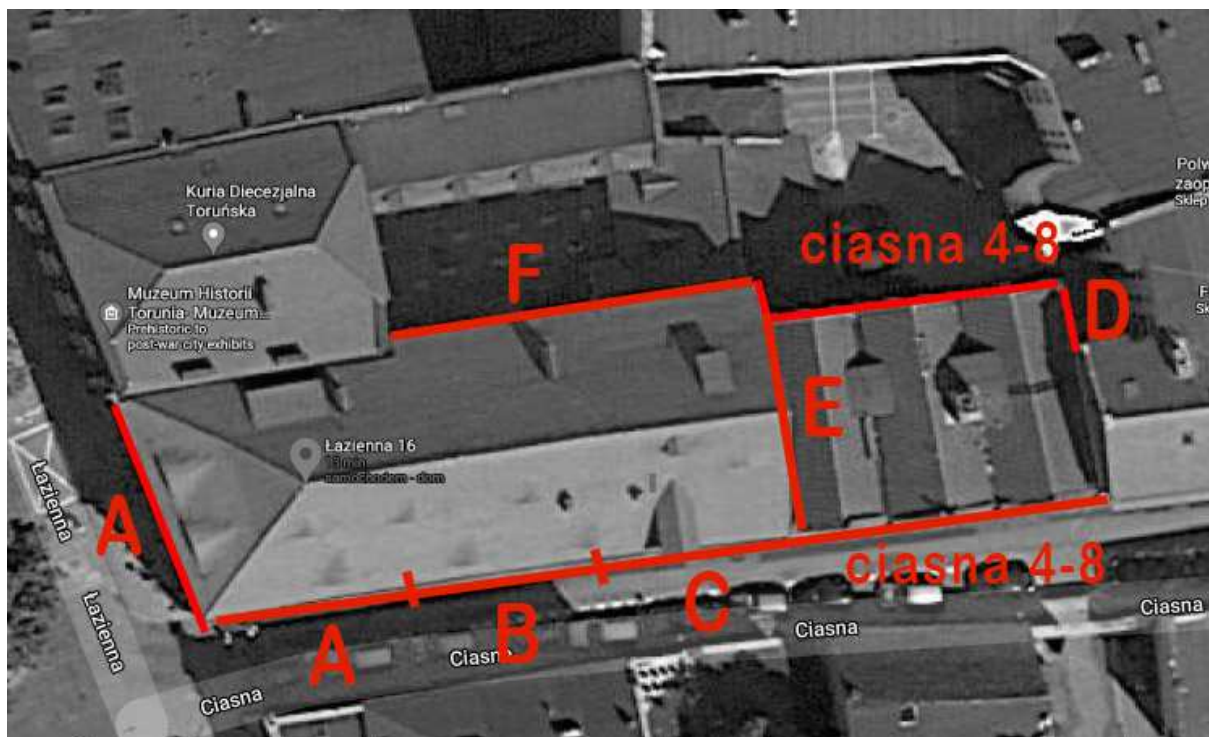
Pokrywy kesonów okien piwnicznych są pełne, szczelnie dolegające do krawędzi wnek, co utrudnia cyrkulację powietrza.

5.7. Pomieszczenie mechanizmu żurawia

Możliwość oględzin wnętrza żurawia jest mocno ograniczona w wyniku jego wykorzystania jako pomieszczenia magazynowego. Drewniana konstrukcja ścian oraz więźby dachowej zachowana jest dobrze, ze sporadycznymi i lokalnymi tylko śladami porażenia biologicznego w postaci niewielkich żerowisk drewnojadów. W trakcie wcześniejszych prac remontowych/ konserwatorskich drewno konstrukcji ścian i więźby dachowej pokryto bliżej nieokreślonym impregnatem dekoracyjno-ochronnym w kolorze ciemno brązowym.

Tynkowane obszary ścian są lekko zabrudzone z niewielkimi lokalnymi złuszczeniami spowodowanymi zapewne słabą paroprzepuszczalnością powłok malarskich.

6. Program prac konserwatorskich

Schemat orientacyjny oznaczeń elewacji

6.1.1. Łazienna 16/Ciasna 10, segment A, Pałac Eskenów (elewacje A-A)

Koncepcja estetyczna

W chwili obecnej program zakłada przede wszystkim zachowanie jak największej ilości substancji zabytkowej, przez którą rozumie się historyczną ceramikę, spoiny oraz relikty czerwonej monochromii pokrywającej po XIX-wiecznym remoncie zarówno cegły jak i spoiny. Elewacja była pierwotnie malowana w całości w kolorze czerwieni angielskiej. Obecnie gdy powłoki pokrywające cegłę złuszczyły się, jej cechą charakterystyczną pozostaje malowana na czerwony kolor spoina.

W związku z obecnością na elewacji (cegle) licznych reliktyw gotyckich spoin oraz opracowania kolorystycznego w postaci łusek farb olejnych i kazeinowych rozważyć należy dwie drogi postępowania:

A - Scalenie kolorystyczne elewacji wyłącznie w obszarze spoinowania z pominięciem malowania cegły.

B – Scalenie kolorystyczne elewacji w całości – zgodnie z jej XIX-wieczną aranżacją.

Decyzję o zakresie rekonstrukcji kolorystycznej można podjąć wyłącznie przy udziale przedstawicieli MKZ, po szczegółowym rozpoznaniu stanu zachowania i zakresu występowania reliktyw czerwonej monochromii.

W toku prac konserwatorskich planuje się także odtworzenie skrzydła głównych drzwi wejściowych na podstawie zachowanego oryginału. Płyty parapetów okien parteru zostaną zrekonstruowane z kamienia naturalnego.

Wstępne czynności konserwatorskie

Po rozstawieniu rusztowań i uzyskaniu dostępu do elewacji należy wykonać oględziny elewacji i weryfikację rozwarstwienia historycznego udokumentowanego na rysunku 3. Udokumentować wygląd spoin historycznych, uziarnienie, kolor, sposób opracowania. Wykonać inwentaryzację zachowanych reliktyw XIX-wiecznego opracowania kolorystycznego oraz historycznych spoin.

-Dezynfekcja i wstępne oczyszczenie elewacji z użyciem nieinwazyjnych metod fizycznych

Wstępne oczyszczenie elewacji metodą hydrodynamiczną z użyciem pary wodnej pod ciśnieniem. Oczyszczanie poprzedzić wykonaniem prób w celu doboru optymalnych parametrów roboczych urządzenia myjącego. Dezynfekcję prowadzić mieszaniną środków zorientowanych na mikroorganizmy występujące na powierzchniach zabytków architektury, bakterie glony i porosty. Preparat dezynfekujący pozostawić na powierzchni na okres min 48h. Podczas wstępnego oczyszczania pomijać obszary z udokumentowanymi reliktywami warstw historycznych. Unikać należy przeczyszczania elewacji, przez co rozumie się usunięcie reliktyw warstw historycznych oraz naruszenie powierzchni cegły.

-Zabezpieczenie reliktyw historycznego opracowania kolorystycznego

Łuski monochromii podkleić w technologii uzależnionej od zidentyfikowanego spoiwa. Pozostałości farb kazeinowych należy utrwalić kazeiną naturalną.

-Wzmocnienie spoin historycznych

Oslabione, osypujące się lub wypłukane spoiny, zwłaszcza te posiadające pozostałości opracowania kolorystycznego wzmocnić za pomocą preparatu na bazie tetraetoksylanu.

Wzmocnione obszary sezonować przez okres czterech tygodni w atmosferze o podwyższonej wilgotności. Skuteczność sezonowania ocenić za pomocą testu hydrofilności.

-Wzmocnienie detalu kamiennego

Oslabiony detal kamienny wzmocnić za pomocą preparatu na bazie tetraetoksylanu. Wzmocnione obszary sezonować przez okres czterech tygodni w atmosferze o podwyższonej wilgotności. Skuteczność sezonowania ocenić za pomocą testu hydrofilności.

-Demontaż materiałów zniszczonych i wtórnych

Usunąć przez wykucie wszystkie materiały wtórne, niespełniające wymogów konserwatorskich oraz materiały historyczne zniszczone w stopniu uniemożliwiającym ich dalszą eksploatację nawet po przeprowadzeniu zabiegów wzmacniających.

Wykuć cegły o powierzchni zniszczonej powyżej 70% oraz rozkruszone lub odspojone spoiny. Usunąć po zidentyfikowaniu spoiny pochodzące z prac konserwatorskich przeprowadzonych w latach 80-tych.

Zdemontować parapety okien parteru wykonane z zaprawy epoksydowej imitującej czerwony wapień zbity.

-Stabilizacja pionowych spękań

W przedmiotowym obiekcie występują spękania zarówno spowodowane defektami statycznymi jak i wynikające z nie do końca prawidłowego przewiązania historycznych wątków murarskich poszczególnych okresów.

Spękania pionowe spowodowane czynnikami statycznymi ustabilizować za pomocą spiralnych, elastycznych kotew systemowych, dedykowanych do budowni zabytkowych. Kotwy osadzić w spoinie, na zaprawie systemowej, na głębokości przynajmniej połowy grubości cegły. Wzmocnienia wmurować na zaprawie systemowej. Zaleca się zastosowanie systemu opartego na elastycznych zaprawach wapiennych. Rozstaw i grubość kotew dobrać wg. zaleceń producenta.

-Doczyszczanie zabrudzeń metodami mieszanymi

Zasadnicze mycie elewacji zaleca się wykonać metodą hydrodynamiczną, wspomaganą w zależności od lokalnie występujących zabrudzeń działaniem środków powierzchniowo czynnych o neutralnym odczynie i rozpuszczalników.

Szczególnie uciążliwe zabrudzenia doczyścić można przez niskociśnieniowe mikropiaskowanie drobnym ścierniwem pozbawionym ostrych krawędzi. Oczyszczanie przez piaskowanie poprzedzić wykonaniem prób.

Alternatywnie rozważyć można oczyszczanie elewacji metodą ablacji laserowej, podobnie jak w przypadku innych metod oczyszczania obowiązuje konieczność wykonania prób w celu ustalenia optymalnych parametrów pracy urządzenia.

-Wykonanie przemurowań i uzupełnień wątku ceglanego

Przemurowania wykonywać z cegły o korespondujących z lokalnym wátkiem wielkości, kolorze i właściwościach mechaniczno-fizycznych. Kształtki osadzić na wapiennej lub wapienno-trasowej zaprawie murarskiej. Rekonstrukcję wątku prowadzić w pełnej grubości lica.

Należy unikać wtórnego przewiązywania spękań występujących na granicach wątku gotyckiego i XIX-wiecznego! Należy zachować rozróżnialność faz chronologicznych.

-Rekonstrukcje ubytków cegieł zakwalifikowanych do pozostawienia

Ubytki wypełnić zaprawami mineralnymi, handlowymi lub kompozycji własnej na bazie białego cementu, wapna kruszyw i pigmentów. Rekonstrukcje wykonać tylko w obszarach niezbędnych do prawidłowego wyprowadzenia spoin. Nasiąkliwość zapraw do rekonstrukcji powinna być nie mniejsza jak 15% a ich wytrzymałość na ściskanie nie powinna przekraczać 10MPa.

Zabrania się łączenia za pomocą kitu fragmentów cegieł pochodzących z różnych faz chronologicznych!

-Wypełnienie spoin

Spoinowanie wykonać z zaprawy mineralnej, sporządzonej na bazie wapna/wapna trasowego, kruszywa kwarcowego i pigmentów. Dopuszcza się użycie produktów handlowych po wcześniejszym zmodyfikowaniu.

Granulację spoin ustalić po rozstawieniu rusztowań, uzyskaniu dostępu do wyższych partii elewacji, usunięciu materiałów wtórnych i identyfikacji spoin historycznych.

Gniazda spoin przed wypełnieniem zaprawą oczyścić ze starych zapraw na głębokość min. 2cm i obficie zwilżyć wodą. Zaprawę zakładać dopiero po całkowitej absorpcji wody przez podłoże. Spoinę opracowywać z godnie z jej lokalnym charakterem:

Pierwotne spoiny średniowieczne posiadały podcięcie.

Pierwotne opracowanie XIX-wieczne posiadało spoinę licującą się z murem (na wycisk).

Ze względu na stan kształtek ceglanych (utrata krawędzi) konieczne może okazać się cofnięcie spoiny względem lica muru (nie więcej jednak jak 2mm), celem zapobieżenia „wychodzenia” spoiny na cegłę lub nadmiernego falowania zaprawy powodowanego podążaniem za wątkiem. Spoinę po założeniu „przegracować” celem rozszczelnienia.

-Scalenie kolorystyczne wątku ceglanego (wariant A)

Cegłę (uzupełnienia i kity) spatynować farbami żolowo-krzemianowymi na bazie spoiwa laserunkowego. Unifikację prowadzić punktowo, ograniczając zakres działań do cegieł nowych i kitów.

Scałić kolorystycznie przemurowania pochodzące z wcześniejszych remontów, w szczególności maszynową cegłę współczesną w kolorze jasnopomarańczowym.

-Scalenie kolorystyczne spoin lub całej elewacji (wariant A lub B)

Decyzję o zakresie rekonstrukcji kolorystycznej można podjąć wyłącznie przy udziale przedstawicieli MKZ, po szczegółowym rozpoznaniu stanu zachowania i zakresu występowania reliktywów czerwonej monochromii.

Scalenie spoin wykonać farbami o spoiwie wapiennym. W razie problemów z uzyskaniem wystarczającego wysycenia koloru za pomocą farb wapiennych wykonać próby na spoiwie żolowo-krzemianowych. Spoiny scałić w kolorze ceglasto - czerwonym, osadzając farby na spoiwie kryjącym.

-Rekonstrukcja kamiennego pokrycia parapetów dolnych okien

Parapet odtworzyć z kamienia naturalnego (wapienia zbitego Bolechowice o partii/złożu dobranym na podstawie prób do zachowanego oryginału) sformatowanego na wzór oryginału i ułożonego na trasowej zaprawie murarskiej. Pomniejsze ubytki w zachowanych płytkach uzupełnić

zaprawami na bazie białego cementu, pigmentów, kruszywa marmurowego i żywic redyspersyjnych.

Parapety zabezpieczyć impregnatem strukturalnym (rozpuszczalnikowym roztworem silanów i siloksanów). Impregnat nanieść przez natrysk lub pędzlowanie, dążąc do maksymalnego przesycenia podłoża. Nadmiar impregnatu usunąć, nie dopuszczać do zanieczyszczenia elewacji.

-Oczyszczenie i zabezpieczenie kotew

Elementy metalowe oczyścić mechanicznie (przez szczotkowanie lub piaskowanie) z nawarstwień korozyjnych i zabezpieczyć powłoką ochronną na bazie żywicy i cynku metalicznego. Do piaskowania można użyć standardowego ścierniwa kwarcowego. Okolice wykonywania zabiegu bezwzględnie zabezpieczyć grubą folią bądź ekranami z płyt OSB.

Produkty korozji stali ustabilizować roztworem taniny w alkoholu etylowym. Metal pokryć powłoką dekoracyjno-ochronną w kolorze czarnym-matowym na spoiwie alkidowym lub chlorokauczkowym. Dobre rezultaty wizualne dają farby z dodatkiem zendry kowalskiej lub mieszaniny oparte na matowej farbie czarnej i srebrnej (z pyłem aluminiowym).

6.1.2. Łazienna 16/Ciasna 10, segment B (elewacja B)

Koncepcja estetyczna

W chwili obecnej program zakłada przede wszystkim zachowanie jak największej ilości substancji zabytkowej, przez którą rozumie się historyczną ceramikę, spoiny oraz relikty czerwonej monochromii pokrywającej po XIX-wiecznym remoncie zarówno cegły jak i spoiny. Elewacja była pierwotnie malowana w całości w kolorze czerwieni angielskiej. Obecnie gdy powłoki pokrywające cegłę złuszczyły się, jej cechą charakterystyczną pozostaje malowana na czerwony kolor spoina.

W związku z obecnością na elewacji (cegle) licznych relików opracowania kolorystycznego w postaci łusek farb olejnych i kazeinowych rozważyć należy dwie drogi postępowania:

A - Scalenie kolorystyczne elewacji wyłącznie w obszarze spoinowania z pominięciem malowania cegły.

B – Scalenie kolorystyczne elewacji w całości – zgodnie z jej XIX-wieczną aranżacją.

Decyzję o zakresie rekonstrukcji kolorystycznej można podjąć wyłącznie przy udziale przedstawicieli MKZ, po szczegółowym rozpoznaniu stanu zachowania i zakresu występowania relików czerwonej monochromii.

Wstępne czynności konserwatorskie

Po rozstawieniu rusztowań i uzyskaniu dostępu do elewacji należy wykonać oględziny elewacji i weryfikację rozwarstwienia historycznego udokumentowanego na rysunku 3. Udokumentować wygląd spoin historycznych, uziarnienie, kolor, sposób opracowania. Wykonać inwentaryzację zachowanych relików XIX-wiecznego opracowania kolorystycznego oraz historycznych spoin.

-Dezynfekcja i wstępne oczyszczenie elewacji z użyciem nieinwazyjnych metod fizycznych

Wstępne oczyszczenie elewacji metodą hydrodynamiczną z użyciem pary wodnej pod ciśnieniem. Oczyszczanie poprzedzić wykonaniem prób w celu doboru optymalnych parametrów roboczych urządzenia myjącego. Dezynfekcję prowadzić mieszaniną środków zorientowanych na mikroorganizmy występujące na powierzchniach zabytków architektury, bakterie glony i porosty. Preparat dezynfekujący pozostawić na powierzchni na okres min 48h. Podczas wstępnego oczyszczania pomijać obszary z udokumentowanymi relikami warstw historycznych. Unikać należy przeczyszczenia elewacji, przez co rozumie się usunięcie relików warstw historycznych oraz naruszenie powierzchni cegły.

-Zabezpieczenie relików historycznego opracowania kolorystycznego

Łuski monochromii podkleić w technologii uzależnionej od zidentyfikowanego spoiwa. Pozostałości farb kazeinowych należy utrwalić kazeiną naturalną.

-Wzmocnienie spoin historycznych

Oslabione, osypujące się lub wypłukane spoiny, zwłaszcza te posiadające pozostałości opracowania kolorystycznego wzmocnić za pomocą preparatu na bazie tetraetoksylanu. Wzmocnione obszary sezonować przez okres czterech tygodni w atmosferze o podwyższonej wilgotności. Skuteczność sezonowania ocenić za pomocą testu hydrofilności.

-Wzmocnienie detalu kamiennego

Oslabiony detal kamienny wzmocnić za pomocą preparatu na bazie tetraetoksylanu. Wzmocnione obszary sezonować przez okres czterech tygodni w atmosferze o podwyższonej wilgotności. Skuteczność sezonowania ocenić za pomocą testu hydrofilności.

-Demontaż materiałów zniszczonych i wtórnych

Usunąć przez wykucie wszystkie materiały wtórne, niespełniające wymogów konserwatorskich oraz materiały historyczne zniszczone w stopniu uniemożliwiającym ich dalszą eksploatację nawet po przeprowadzeniu zabiegów wzmacniających.

Wykuć cegły o powierzchni zniszczonej powyżej 70% oraz rozkruszone lub odspojone spoiny. Usunąć po zidentyfikowaniu spoiny pochodzące z prac konserwatorskich przeprowadzonych w latach 80-tych.

-Doczyszczanie zabrudzeń metodami mieszanymi

Zasadnicze mycie elewacji zaleca się wykonać metodą hydrodynamiczną, wspomaganą w zależności od lokalnie występujących zabrudzeń działaniem środków powierzchniowo czynnych o neutralnym odczynie i rozpuszczalników.

Szczególnie uciążliwe zabrudzenia doczyścić można przez niskociśnieniowe mikropiaskowanie drobnym ścierniwem pozbawionym ostrych krawędzi. Oczyszczanie przez piaskowanie poprzedzić wykonaniem prób.

Występujące w parterze budynku zabrudzenia pochodzenia bitumicznego proponuje się doczyścić za pomocą przegrzanej pary wodnej wspomaganej działaniem mechanicznym (szczotek o drobnym mosiężnym włosiu). Alternatywnie można podjąć próbę zmycia zabrudzeń za pomocą mieszanin rozpuszczalników niepolarnych, past lub okładów je zawierających. Ewentualne układy na bazie mieszanin rozpuszczalników i talku zabezpieczać folią w celu opóźnienia parowania. Odparowywania. Pozostałości rozmięczonych warstw malarskich wraz z przepracowanymi okładami zmywać strumieniem wody lub pary wodnej pod ciśnieniem.

Alternatywnie rozważyć można oczyszczanie elewacji metodą ablacji laserowej (także zabrudzeń bitumicznych), podobnie jak w przypadku innych metod oczyszczania obowiązuje konieczność wykonania prób w celu ustalenia optymalnych parametrów pracy urządzenia.

-Wykonanie przemurowań i uzupełnień wątku ceglanego

Przemurowania wykonywać z cegły o korespondujących z lokalnym wátkiem wielkości, kolorze i właściwościach mechaniczno-fizycznych. Kształtki osadzić na wapiennej lub wapienno-trasowej zaprawie murarskiej. Rekonstrukcję wątku prowadzić w pełnej grubości lica.

-Rekonstrukcje ubytków cegieł

Ubytki wypełnić zaprawami mineralnymi, handlowymi lub kompozycji własnej na bazie białego cementu, wapna kruszyw i pigmentów. Rekonstrukcje wykonać tylko w obszarach niezbędnych do prawidłowego wyprowadzenia spoin. Nasiąkliwość zapraw do rekonstrukcji powinna być nie mniejsza jak 15% a ich wytrzymałość na ściskanie nie powinna przekraczać 10MPa.

-Rekonstrukcja detalu kamiennego

Chociaż podobnie jak w przypadku detalu portalu istnieją podstawy pełnego odtworzenie plastyki konsol parapetów na podstawie wzorników Cornelisa de Vriendt zw. Florisem oraz Hansa Vredemana de Vries. Niniejszy program zgodnie z wolą inwestora nie przewiduje rekonstrukcji detalu

kamieniarskiego elewacji. Ewentualne uzupełnienia wykonać z zapraw handlowych lub kompozycji własnych, wykonanych na bazie cementu białego, wapna, kruszyw wapiennych i kwarcowych, pigmentów oraz żywic redyspergowalnych. Kolor, teksturę oraz właściwości mechaniczno-fizyczne zapraw dostosować do właściwości kamienia naturalnego (nasiąkliwość 20-30% wytrzymałość na ściskanie nie większa jak 15MPa). Rekonstrukcje sezonować przez okres dwóch tygodni – nie dopuszczając do wyschnięcia. Kity spatynować laserunkami sporządzonymi na spoiwie żolowo-krzemianowym. Patynowanie prowadzić w sposób młący dostosowując kolor do lokalnej barwy kamienia.

-Wypełnienie spoin

Spoinowanie wykonać z zaprawy mineralnej, sporządzonej na bazie wapna/wapna trawowego, kruszywa kwarcowego i pigmentów. Dopuszcza się użycie produktów handlowych po wcześniejszym zmodyfikowaniu.

Granulację spoin ustalić po rozstawieniu rusztowań, uzyskaniu dostępu do wyższych partii elewacji, usunięciu materiałów wtórnych i identyfikacji spoin historycznych.

Gniazda spoin przed wypełnieniem zaprawą oczyścić ze starych zapraw na głębokość min. 2cm i obficie zwilżyć wodą. Zaprawę zakładać dopiero po całkowitej absorpcji wody przez podłoże. Spoinę opracowywać z godnie z jej lokalnym charakterem.

Pierwotne opracowanie XIX-wieczne posiadało spoinę licującą się z murem (na wycisk).

Ze względu na stan kształtek ceglanych (utrata krawędzi) konieczne może okazać się cofnięcie spoiny względem lica muru (nie więcej jednak jak 2mm), celem zapobieżenia „wychodzenia” spoiny na cegłę lub nadmiernego falowania zaprawy powodowanego podążaniem za wątkiem. Spoinę po założeniu „przepracować” celem rozszczelnienia.

-Scalenie kolorystyczne wątku ceglanego (wariant A)

Cegłę (uzupełnienia i kity) spatynować farbami żolowo-krzemianowymi na bazie spoiwa laserunkowego. Unifikację prowadzić punktowo, ograniczając zakres działań do cegieł nowych i kitów.

Scalić kolorystycznie przemurowania pochodzące z wcześniejszych remontów, w szczególności maszynową cegłę współczesną w kolorze jasnopomarańczowym.

-Scalenie kolorystyczne spoin lub całej elewacji (wariant A lub B)

Decyzję o zakresie rekonstrukcji kolorystycznej można podjąć wyłącznie przy udziale przedstawicieli MKZ, po szczegółowym rozpoznaniu stanu zachowania i zakresu występowania reliktywów czerwonej monochromii.

Scalenie spoin wykonać farbami o spoiwie wapiennym. W razie problemów z uzyskaniem wystarczającego wysycenia koloru za pomocą farb wapiennych wykonać próby na spoiwie żolowo-krzemianowych. Spoiny scalić w kolorze ceglano - czerwonym, osadzając farby na spoiwie kryjącym.

6.1.3. Łazienna 16/Ciasna 10, segment C (elewacja C)

Koncepcja estetyczna

W chwili obecnej program zakłada przede wszystkim zachowanie jak największej ilości substancji zabytkowej, przez którą rozumie się historyczne spoiny oraz relikty czerwonej monochromii pokrywającej po XIX-wiecznym remoncie zarówno cegły jak i spoiny. Elewacja była pierwotnie malowana w całości w kolorze czerwieni angielskiej. Obecnie gdy powłoki pokrywające cegłę złuszczyły się, jej cechą charakterystyczną pozostaje malowana na czerwony kolor spoina.

W związku z obecnością na elewacji (cegle) licznych reliktyw opracowania kolorystycznego w postaci łusek farb olejnych i kazeinowych rozważyć należy dwie drogi postępowania:

A - Scalenie kolorystyczne elewacji wyłącznie w obszarze spoinowania z pominięciem malowania cegły.

B – Scalenie kolorystyczne elewacji w całości – zgodnie z jej XIX-wieczną aranżacją.

Decyzję o zakresie rekonstrukcji kolorystycznej można podjąć wyłącznie przy udziale przedstawicieli MKZ, po szczegółowym rozpoznaniu stanu zachowania i zakresu występowania reliktyw czerwonej monochromii.

Wstępne czynności konserwatorskie

Po roztawieniu rusztowań i uzyskaniu dostępu do elewacji należy wykonać oględziny elewacji i weryfikację rozwarstwienia historycznego udokumentowanego na rysunku 3. Udokumentować wygląd spoin historycznych, uziarnienie, kolor, sposób opracowania. Wykonać inwentaryzację zachowanych reliktyw XIX-wiecznego opracowania kolorystycznego oraz historycznych spoin.

-Dezynfekcja i wstępne oczyszczenie elewacji z użyciem nieinwazyjnych metod fizycznych

Wstępne oczyszczenie elewacji metodą hydrodynamiczną z użyciem pary wodnej pod ciśnieniem. Oczyszczanie poprzedzić wykonaniem prób w celu doboru optymalnych parametrów roboczych urządzenia myjącego. Dezynfekcję prowadzić mieszaniną środków zorientowanych na mikroorganizmy występujące na powierzchniach zabytków architektury, bakterie glony i porosty. Preparat dezynfekujący pozostawić na powierzchni na okres min 48h. Podczas wstępnego oczyszczania pomijać obszary z udokumentowanymi reliktywami warstw historycznych. Unikać należy przeczyszczenia elewacji, przez co rozumie się usunięcie reliktyw warstw historycznych oraz naruszenie powierzchni cegły.

-Zabezpieczenie reliktyw historycznego opracowania kolorystycznego

Łuski monochromii podkleić w technologii uzależnionej od zidentyfikowanego spoiwa. Pozostałości farb kazeinowych należy utrwalić kazeiną naturalną.

-Wzmocnienie spoin historycznych

Oslabione, osypujące się lub wypłukane spoiny, zwłaszcza te posiadające pozostałości opracowania kolorystycznego wzmocnić za pomocą preparatu na bazie tetraetoksylanu. Wzmocnione obszary sezonować przez okres czterech tygodni w atmosferze o podwyższonej wilgotności. Skuteczność sezonowania ocenić za pomocą testu hydrofilności.

-Wzmocnienie detalu kamiennego

Oslabiony detal kamienny wzmocnić za pomocą preparatu na bazie tetraetoksylanu. Wzmocnione obszary sezonować przez okres czterech tygodni w atmosferze o podwyższonej wilgotności. Skuteczność sezonowania ocenić za pomocą testu hydrofilności.

-Demontaż materiałów zniszczonych i wtórnych

Usunąć przez wykucie wszystkie materiały wtórne, niespełniające wymogów konserwatorskich oraz materiały historyczne zniszczone w stopniu uniemożliwiającym ich dalszą eksploatację nawet po przeprowadzeniu zabiegów wzmacniających.

Wykuć cegły o powierzchni zniszczonej powyżej 70% oraz rozkruszone lub odspojone spoiny. Usunąć po zidentyfikowaniu spoiny pochodzące z prac konserwatorskich przeprowadzonych w latach 80-tych.

-Doczyszczanie zabrudzeń metodami mieszanymi

Zasadnicze mycie elewacji zaleca się wykonać metodą hydrodynamiczną, wspomaganą w zależności od lokalnie występujących zabrudzeń działaniem środków powierzchniowo czynnych o neutralnym odczynie i rozpuszczalników.

Szczególnie uciążliwe zabrudzenia doczyścić można przez niskociśnieniowe mikropiaskowanie drobnym ścierniwem pozbawionym ostrych krawędzi. Oczyszczanie przez piaskowanie poprzedzić wykonaniem prób.

Występujące w parterze budynku zabrudzenia pochodzenia bitumicznego proponuje się doczyścić za pomocą przegrzanej pary wodnej wspomaganej działaniem mechanicznym (szczotek o drobnym mosiężnym włosiu). Alternatywnie można podjąć próbę zmycia zabrudzeń za pomocą mieszanin rozpuszczalników niepolarnych, past lub okładów je zawierających. Okłady zabezpieczać folią w celu opóźnienia parowania rozpuszczalników. Pozostałości rozmiękczonych warstw malarskich wraz przepracowanymi układami zmywać strumieniem wody lub pary wodnej pod ciśnieniem.

Alternatywnie rozważyć można oczyszczanie elewacji metodą ablacji laserowej (także zabrudzeń bitumicznych), podobnie jak w przypadku innych metod oczyszczania obowiązuje konieczność wykonania prób w celu ustalenia optymalnych parametrów pracy urządzenia.

-Wykonanie przemuruowań i uzupełnień wątku ceglanego

Przemuruowania wykonywać z cegły o korespondujących z lokalnym wátkiem wielkości, kolorze i właściwościach mechaniczno-fizycznych. Kształtki osadzić na wapiennej lub wapienno-trasowej zaprawie murarskiej. Rekonstrukcję wątku prowadzić w pełnej grubości lica.

-Rekonstrukcje ubytków cegieł zakwalifikowanych do pozostawienia

Ubytki wypełnić zaprawami mineralnymi, handlowymi lub kompozycji własnej na bazie białego cementu, wapna kruszywa i pigmentów. Rekonstrukcje wykonać tylko w obszarach niezbędnych do prawidłowego wyprowadzenia spoin. Nasiąkliwość zapraw do rekonstrukcji powinna być nie mniejsza jak 15% a ich wytrzymałość na ściskanie nie powinna przekraczać 10MPa.

-Wypełnienie spoin

Spoinowanie wykonać z zaprawy mineralnej, sporządzonej na bazie wapna/wapna trasowego, kruszywa kwarcowego i pigmentów. Dopuszcza się użycie produktów handlowych po wcześniejszym zmodyfikowaniu.

Granulację spoin ustalić po rozstawieniu rusztowań, uzyskaniu dostępu do wyższych partii elewacji, usunięciu materiałów wtórnych i identyfikacji spoin historycznych.

Gniazda spoin przed wypełnieniem zaprawą oczyścić ze starych zapraw na głębokość min. 2cm i obficie zwilżyć wodą. Zaprawę zakładać dopiero po całkowitej absorpcji wody przez podłoże. Spoinę opracować płasko, w jednej płaszczyźnie. Spoinę opracowywać z godnie z jej lokalnym charakterem

Pierwotne opracowanie XIX-wieczne posiadało spoinę licującą się z murem (na wycisk).

Ze względu na stan kształtek ceglanych (utrata krawędzi) konieczne może okazać się cofnięcie spoiny względem lica muru (nie więcej jednak jak 2mm), celem zapobieżenia „wychodzenia” spoiny na cegłę lub nadmiernego falowania zaprawy powodowanego podążaniem za wątkiem. Spoinę po założeniu „przepracować” celem rozszczelnienia.

-Scalenie kolorystyczne wątku ceglanego (wariant A)

Cegłę (uzupełnienia i kity) spatynować farbami żolowo-krzemianowymi na bazie spoiwa laserunkowego. Unifikację prowadzić punktowo, ograniczając zakres działań do cegieł nowych i kitów.

Scałić kolorystycznie przemurowania pochodzące z wcześniejszych remontów, w szczególności maszynową cegłę współczesną w kolorze jasnopomarańczowym.

-Scalenie kolorystyczne spoin lub całej elewacji (wariant A lub B)

Decyzję o zakresie rekonstrukcji kolorystycznej można podjąć wyłącznie przy udziale przedstawicieli MKZ, po szczegółowym rozpoznaniu stanu zachowania i zakresu występowania reliktywów czerwonej monochromii.

Scalenie spoin wykonać farbami o spoiwie wapiennym. W razie problemów z uzyskaniem wystarczającego wysycenia koloru za pomocą farb wapiennych wykonać próby na spoiwie żolowo-krzemianowych. Spoiny scałić w kolorze ceglasto - czerwonym, osadzając farby na spoiwie kryjącym.

-Rekonstrukcja detalu kamiennego

Rekonstrukcje ograniczyć do partii geometrycznych, tj. zworników okien górnych i kłinców łuków parteru oraz kitów zabezpieczających kawerny spękania i łuski. Rekonstrukcje w obszarach detalu figuralnego ograniczyć do kitów zabezpieczających.

Detal zrekonstruować za pomocą zapraw handlowych lub kompozycji własnych, wykonanych na bazie cementu białego, wapna, kruszyw wapiennych i kwarcowych, pigmentów oraz żywic redyspersyjnych.

Kolor, teksturę oraz właściwości mechaniczno-fizyczne zapraw dostosować do właściwości kamienia naturalnego. Nasiąkliwość 20-30% wytrzymałość na ścislenie nie większa jak 15MPa. Rekonstrukcje sezonować przez okres dwóch tygodni – nie dopuszczając do wyschnięcia. Kity spatynować laserunkami sporządzonymi na spoiwie żolowo-krzemianowym. Patynowanie prowadzić w sposób mżący dostosowując kolor do lokalnej barwy kamienia.

-Oczyszczanie drewna

Ściany i okiennice żurawia oczyścić przez szczotkowanie wzdłuż włókien szczotkami o twardym nylonowym włosiu.

Zaleca się usunięcie starych powłok malarskich, a przynajmniej ich rozszczelnienie poprzez szlifowanie drewna wzdłuż włókien.

-Dezynfekcja

Drewno zdezynfekować w zależności od typu porażenia:

-obszary porażone przez owady przesycić środkiem na bazie permetryny i niepolarnych rozpuszczalników organicznych,

-obszary porażone przez grzyby przesycić bezbarwnym wodnym roztworem IV-rzędowych soli amoniowych.

Pracowników wykonujących prace dezynfekcyjne i odgrzybieniomowe wyposażać w sprzęt ochrony osobistej i odzież ochronną oraz zapoznać kartami charakterystyki substancji niebezpiecznych.

-Naprawy ciesielskie

Elementy uszkodzone w sposób uniemożliwiających ich dalszą eksploatację wymienić na nowe, wykonane z impregnowanego ciśnieniowo drewna sosnowego. Wstawki, fleki łączyć z oryginałem za pomocą tradycyjnych technik ciesielskich, dostosowując typ połączenia do charakteru pracy elementu.

-Scalenie kolorystyczne

Drewno lukarny żurawia scalić kolorystycznie dekoracyjno-ochronną lazurą alkidową, przeznaczoną do drewna pozostającego w ekspozycji zewnętrznej

Kolor impregnatu dobrać in-situ do aktualnie zachowanego – czarno-brązowy. Impregnat nanieść co najmniej dwukrotnie, poprzez pędzlowanie.

Jeżeli stopień oczyszczenia na to pozwoli, scalenie kolorystyczne zaleca się wykonać naturalnymi środkami na bazie smoły drzewnej (dziegdczu).

6.1.4. Elewacja wschodnia segmentu C (Elewacja E)

Elewacja ta nie jest dostępna w całości do oględzin. Ocenę jej stanu zachowani wykonano na podstawie zdjęć z drona. Pełen zakres prac przy ścianie wschodniej możliwy będzie do ustalenia dopiero po rozstawieniu rusztowań i uzyskaniu dostępu do elewacji. Jest to strona remontowana w latach 70-80tych XX wieku, wykonana w dużej części z materiałów współczesnych.

W chwili obecnej przewiduje się:

-Dezynfekcja i wstępne oczyszczenie elewacji z użyciem nieinwazyjnych metod fizycznych

Elewację oczyścić metodą hydrodynamiczną z użyciem wody lub przegrzanej pary wodnej pod ciśnieniem. Oczyszczanie poprzedzić wykonaniem prób w celu doboru optymalnych parametrów roboczych urządzenia myjącego. Dezynfekcję prowadzić mieszaniną środków zorientowanych na mikroorganizmy występujące na powierzchniach zabytków architektury, bakterie glony i porosty. Preparat dezynfekujący pozostawić na powierzchni na okres min 48h. Po tym etapie niezbędny jest przegląd elewacji w celu identyfikacji materiałów historycznych. Udokumentować sposób opracowania spoin.

-Wzmocnienie wątków i spoin historycznych

Oslabione, osypujące się lub wypłukane spoiny historyczne wzmocnić za pomocą preparatu na bazie tetraetoksylanu. Wzmocnione obszary sezonować przez okres czterech tygodni w atmosferze o podwyższonej wilgotności.

-Demontaż materiałów zniszczonych i wtórnych

Usunąć przez wykucie wszystkie materiały wtórne, niespełniające wymogów konserwatorskich oraz materiały historyczne zniszczone w stopniu uniemożliwiającym ich dalszą eksploatację nawet po przeprowadzeniu zabiegów wzmacniających.

Wykuć cegły o powierzchni zniszczonej powyżej 70% oraz rozkruszone lub odspojone spoiny. Dolny fragment elewacji wykonany w całości podczas remontu, składa się wyłącznie z materiałów wtórnych. Zaleca się pozostawienie go w stanie obecnym.

-Doczyszczanie zabrudzeń metodami mieszanymi

Zasadnicze mycie elewacji zaleca się wykonać metodą hydrodynamiczną wspomaganą w zależności od lokalnie występujących zabrudzeń działaniem środków powierzchniowo czynnych o neutralnym odczynie i rozpuszczalników.

Alternatywnie rozważyć można oczyszczanie elewacji metodą ablacji laserowej (także zabrudzeń bitumicznych), podobnie jak w przypadku innych metod oczyszczania obowiązuje konieczność wykonania prób w celu ustalenia optymalnych parametrów pracy urządzenia.

-Wykonanie przemurowań i uzupełnień wątku ceglanego

Cegły o korespondujących z oryginałem wielkości, kolorystyce i właściwościach mechaniczno-fizycznych osadzić na zaprawie murarskiej wapienno-trasowej. Rekonstrukcję wątku prowadzić w układzie lokalnym w pełnej grubości lica.

-Rekonstrukcje ubytków cegieł

Ubytki wypełnić zaprawami mineralnymi, handlowymi lub kompozycji własnej na bazie białego cementu, wapna kruszyw i pigmentów. Rekonstrukcje wykonać tylko w obszarach niezbędnych do prawidłowego wyprowadzenia spoin. Nasiąkliwość zapraw do rekonstrukcji powinna być nie mniejsza jak 15% a ich wytrzymałość na ściskanie nie powinna przekraczać 10MPa.

-Wypełnienie spoin

Spoinowanie wykonać z zaprawy mineralnej, sporządzonej na bazie wapna/wapna trasowego, kruszywa kwarcowego i pigmentów. Dopuszcza się użycie produktów handlowych po wcześniejszym zmodyfikowaniu.

Granulację spoin ustalić po rozstawieniu rusztowań, uzyskaniu dostępu do wyższych partii elewacji, usunięciu materiałów wtórnych i identyfikacji spoin historycznych.

Gniazda spoin przed wypełnieniem zaprawą oczyścić ze starych zapraw na głębokość min. 2cm i obficie zwilżyć wodą. Zaprawę zakładać dopiero po całkowitej absorpcji wody przez podłoże. Spoinę zakładać z godnie z jej historycznym, lokalnym charakterem. Pierwotne opracowanie XIX-wieczne posiadało spoinę licującą się z murem. Ze względu na stan kształtek ceglanych (utrata krawędzi) konieczne może okazać się cofnięcie spoiny względem lica muru (nie więcej jednak jak 2mm), celem zapobieżenia „wychodzenia” spoiny na cegłę lub nadmiernego falowania zaprawy powodowanego podążaniem za wątkiem. Spoinę po założeniu „przepracować” celem rozszczelnienia.

-Scalenie kolorystyczne wątku ceglanego

Cegłę (uzupełnienia i kity) spatynować farbami żółto-krzemianowymi na bazie spoiwa laserunkowego. Unifikację prowadzić punktowo, ograniczając zakres działań do cegieł nowych i kitów.

Rozważyć należy scalenie kolorystyczne dolnego fragmentu elewacji, odtworzonego w całości w latach 80/90tych XX wieku. Zabieg taki z pewnością poprawiłby odbiór elewacji jednak prawidłowe scalenie tak dużego obszaru przemalowań wymaga dużego wyczucia estetycznego.

6.1.5. Elewacja segmentu B i C od północy (elewacja F)

Koncepcja estetyczna

Elewacja ta stanowi część podwórza należącego do Toruńskiej Kurii Diecezjalnej. Program przewiduje ekspozycję wątku ceglanego na całej powierzchni elewacji.

-Prace wstępne

Po rozstawieniu rusztowań i uzyskaniu dostępu do elewacji należy wykonać oględziny elewacji i weryfikację rozwarstwienia historycznego udokumentowanego na rysunku 3. Udokumentować wygląd spoin historycznych, uziarnienie, kolor, sposób opracowania.

-Odkucie tynków wtórnych parteru

Podczas usuwania materiału wtórnego/zniszczonego należy obserwować stratygrafię tynków. Wszelkie odstępstwa od stanu założonego w niniejszym opracowaniu dokumentować i zgłaszać do UOZ właściwego dla miejsca.

-Dezynfekcja i wstępne oczyszczenie elewacji z użyciem nieinwazyjnych metod fizycznych

Wstępne oczyszczenie elewacji metodą hydrodynamiczną z użyciem wody lub przegrzanej pary wodnej pod ciśnieniem. Oczyszczanie poprzedzić wykonaniem prób w celu doboru optymalnych parametrów roboczych urządzenia myjącego. Dezynfekcję prowadzić mieszaniną środków zorientowanych na mikroorganizmy występujące na powierzchniach zabytków architektury, bakterie glony i porosty. Preparat dezynfekujący pozostawić na powierzchni na okres min 48h.

-Stabilizacja spękań

Spękania pionowe spowodowane czynnikami statycznymi ustabilizować za pomocą spiralnych, elastycznych kotew systemowych, dedykowanych do budowy zabytkowych. Kotwy osadzić w spoinie, na zaprawie systemowej, na głębokości przynajmniej połowy grubości cegły. Wzmocnienia wmurować na zaprawie systemowej. Zaleca się zastosowanie systemu opartego na elastycznych zaprawach wapiennych. Rozstaw i grubość kotew dobrać wg. zaleceń producenta.

-Demontaż materiałów zniszczonych i wtórnych

Usunąć przez wykucie wszystkie materiały wtórne, niespełniające wymogów konserwatorskich oraz materiały historyczne zniszczone w stopniu uniemożliwiającym ich dalszą eksploatację nawet po wzmocnieniu.

Wykuć cegły o powierzchni zniszczonej powyżej 70% oraz rozkruszone lub odspojone spoiny. Usunąć po zidentyfikowaniu spoiny pochodzące z prac konserwatorskich przeprowadzonych w latach 80/90tych-tych.

-Wzmocnienie spoin historycznych

Oslabione, osypujące się lub wyplukane spoiny, wzmocnić za pomocą preparatu na bazie tetraetoksylanu. Wzmocnione obszary sezonować przez okres czterech tygodni w atmosferze o podwyższonej wilgotności. Wzmacnianie zakończyć próbą hydrofilności podłoża.

-Doczyszczanie zabrudzeń metodami mieszanymi

Zasadnicze mycie elewacji zaleca się wykonać metodą hydrodynamiczną wspomaganą w zależności od lokalnie występujących zabrudzeń działaniem środków powierzchniowo czynnych o neutralnym odczynie. Ewentualne zabrudzenia typu miejskiego doczyszczać można niskostężonymi

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH WYBRANYCH ELEMENTÓW KOMPLEKSU
BUDYNKÓW PRZY UL. ŁAZIENNEJ 16 ORAZ CIASNEJ 4,6,8 W TORUNIU

roztworami kwasu fluorowodorowego (2-3%) lub poprzez mikropiaskowanie drobnym ścierniwem pozbawionym ostrych krawędzi. Oczyszczanie przez piaskowanie poprzedzić wykonaniem prób.

-Wykonanie przemurowań i uzupełnień wątku ceglanego

Cegły o korespondujących z oryginałem wielkości, kolorze i właściwościach mechaniczno-fizycznych osadzić na zaprawie murarskiej wapienno-trasowej. Rekonstrukcję wątku prowadzić w pełnej grubości lica .

-Rekonstrukcje ubytków cegieł

Ubytki wypełnić zaprawami mineralnymi handlowymi lub receptury własnej na bazie białego cementu, wapna kruszyw i pigmentów. Rekonstrukcje wykonać tylko w obszarach niezbędnych do prawidłowego wyprowadzenia spoin. Nasiąkliwość zapraw do rekonstrukcji powinna być nie mniejsza jak 15% a ich wytrzymałość na ściskanie nie powinna przekraczać 10MPa.

-Wypełnienie spoin

Spoinowanie wykonać zaprawą mineralną sporządzoną na bazie wapna/wapna trasowego, kruszywa kwarcowego i pigmentów.

Granulację spoin ustalić po rozstawieniu rusztowań, uzyskaniu dostępu do wyższych partii elewacji, usunięciu materiałów wtórnych i zidentyfikowaniu spoin historycznych.

Gniazda spoin przed wypełnieniem zaprawą oczyścić ze starych zapraw na głębokość min. 2cm i obficie zwilżyć wodą. Zaprawę zakładać dopiero po całkowitej absorpcji wody przez podłoże. Spoinę zakładać płasko, w jednej płaszczyźnie zlicowanej z płaszczyzną cegły.

-Scalenie kolorystyczne wątku ceglanego

Cegłę (uzupełnienia i kity) spatynować farbami żelazo-krzemianowymi na bazie spoiwa laserunkowego. Unifikację prowadzić punktowo, ograniczając zakres działań do cegieł nowych i kitów.

Scalić kolorystycznie przemurowania pochodzące z wcześniejszych remontów, w szczególności maszynową cegłę współczesną w kolorze jasnopomarańczowym.

6.2.1. Portal

Koncepcja estetyczna

Program przewiduje pełną konserwację obejmującą także rekonstrukcję detalu rzeźbiarskiego. Wg. oceny historyka sztuki istnieje możliwość pełnego odtworzenia plastyki portalu (głowy lwów) na podstawie zdjęcia z początku XXw oraz wzorników Cornelisa de Vriendt zw. Florisem oraz Hansa Vredemana de Vries. Decyzję o rekonstrukcji należy podjąć komisyjnie przy udziale przedstawiciela UOZ właściwego dla obiektu, rzeźbiarza specjalisty w zakresie rekonstrukcji detalu historycznego oraz historyka sztuki, po przedstawieniu przez wykonawcę modelu lub wizualizacji rekonstrukcji.

Założenia techniczne

Podczas wcześniejszych prac przy obiekcie wykorzystano spoiwa chemoutwardzalne, obniżające nasiąkliwość i zwilżalność kamienia naturalnego. Przed wykonaniem poszczególnych czynności konserwatorskich należy wykonać próby w celu oceny możliwości wykonania rekonstrukcji w technikach mineralnych.

- Dezynfekcja i Wstępne oczyszczanie kamienia za pomocą strumienia przegrzanej pary wodnej pod ciśnieniem

Celem wstępnego oczyszczenia jest ułatwienie identyfikacji materiałów pierwotnych i wtórnych oraz umożliwienie dokładnej oceny ich stanu zachowania. Dezynfekcję prowadzić mieszaniną środków zorientowanych na mikroorganizmy występujące na powierzchniach zabytków architektury, bakterie glony i porosty. Preparat dezynfekujący pozostawić na powierzchni na okres min 48h.

- Usunięcie zniszczonych rekonstrukcji, zużytych zapraw oraz materiałów o obniżonej estetyce

W szczególności usunąć należy mineralną przecierkę pokrywającą próg i pierwszy stopień portalu, oraz kruszące się lub wypłukane zaprawy rekonstrukcji opracowania rzeźbiarskiego portalu.

-Dokładne oczyszczenie powierzchni kamienia w technikach mieszanych

Zasadnicze oczyszczanie przeprowadzić metodą strumieniową, przegrzaną parą wodną pod ciśnieniem. Żółte przebarwienia powodowane przez niezwiązane pozostałości aminowego utwardzacza żywicy epoksydowej (TETA) (jeżeli uwidocznią się po oczyszczeniu) usunąć za pomocą okładów ekstrakcyjnych z gorącej wody destylowanej. Przebarwienia powodowane przez niezwiązane żywice dianowe usuwać można za pomocą okładów z izopropanolu.

Nie należy podejmować prób oczyszczenia szarej patyny, ma ona wartość historyczną, została ona ponadto utrwalona podczas impregnacji portalu żywicami epoksydowymi.

-Wzmocnienie osłabionych obszarów kamienia

Podczas oględzin nie stwierdzono obszarów wykazujących objawy dezintegracji granularnej. Pomniejsze, lokalne złuszczenia lub płytkowe spękania obecne są głównie w ubytkach głów lwów. Obszary te należy przekleić spoiwem dyspersyjnym. Ze względu na kompatybilność z poprzednimi materiałami zaleca się użycie wodnej dyspersji epoksydowej.

-Wykonanie rekonstrukcji detalu

Rekonstrukcję detalu w pierwszej kolejności wykonać w miejscach bezspornych o pewnych podstawach do rekonstrukcji – takich jak gzymsy, narożniki i kanelowanie. Pozostałe obszary

zrekonstruować po zaakceptowaniu przez komisję prób: ornament okuciowy na wewnętrznych ścianach węgarków, głowy lwów.

Rekonstrukcje detalu kamiennego wykonać na bazie zapraw mineralnych receptury własnej lub produktów handlowych, skomponowanych na bazie białego cementu, wapna, żywic redyspersyjnych kruszyw i pigmentów. Ograniczona nasiąkliwość podłoża może wymagać użycia zwiększonej ilości dodatku polimeru.

Zbrojenia pod rozbudowane rekonstrukcje (głowy lwów, jeżeli rekonstrukcja zostanie zatwierdzona) wykonać z drutu Ø1-2mm. Zbrojenia wklejać za pomocą klejów chemoutwardzalnych, poliuretanowych lub epoksydowych.

-Scalenie kolorystyczne

Do scalenia kolorystycznego zaleca się użycie farba na bazie spoiw żelazo-krzemianowych o laserunkowym kryciu. Scalenie prowadzić w sposób „mżący”, dostosowując patynę do lokalnego koloru. Scalenia wymagają głównie pilastry portalu, odbiegające w znacznym stopniu od naturalnej barwy spatinowanego kamienia.

-Wykonanie rekonstrukcji progu

Sposób rekonstrukcji progu ustalić po usunięciu zapraw wierzchnich. Przewiduje się rekonstrukcję w technice mineralnej zaproponowanej do odtworzenia detalu rzeźbiarskiego portalu. Ewentualne flekowanie (kamieniem o zbliżonej kolorystyce i teksturze) wymagałoby obszernego podkucia elementu oryginalnego a więc utraty substancji zabytkowej.

6.2.2. Drzwi wejściowe – kopia

Kopię drzwi wejściowych wykonać na wzór oryginału wg. załączonej dokumentacji fotogrametrycznej oraz modeli 3D. Odtworzyć 1:1 deskową konstrukcję skrzydła, stalowe zawiasy oraz rzeźbione aplikacje.

Skrzydło odtworzyć w tradycyjnej technice stolarskiej z drewna dębowego, łączonego zgodnie z techniką oryginału, za pomocą kołków i stalowych kotew do szpung i zawiasów,

Dekoracyjne aplikacje drzwi wykonać techniką rzeźbiarską z drewna j/w lub poprzez frezowanie drewna trójosiową obrabiarką sterowaną cyfrowo (CNC). Wstępnie obrobione przez CNC elementy należy poddać obróbce narzędziami rzeźbiarskimi, w celu nadania im charakterystycznych cech tradycyjnej snycerki. Na potrzeby niniejszego opracowania przygotowano model 3D całego skrzydła, który pozwoli na wierne odtworzenie dekoracji rzeźbiarskiej z uwzględnieniem trudnych do uchwycenia wyłącznie ze zdjęć stosunków przestrzennych, głębokości, proporcji, itp.

W wypadku uzasadnionej niemożliwości wykonania rekonstrukcji w w/w technice sugeruje się wykorzystanie dokumentacji 3D przynajmniej do wydruku bozzetta całości w skali redukcyjnej lub poszczególnych elementów w skali 1:1.

Drzwi znajdują się na ekspozycji muzealnej. Ze względu na zabytkowy i wyjątkowy charakter obiektu, właściciel nie przewiduje ani wypożyczenia ani ciągłego do niego dostępu, pozwalającego na pracę z oryginałem, montaż punktownicy, wykonywanie odcisków, itp.

Wykończeniowe prace rzeźbiarskie powinny obejmować skrupulatną waloryzację powierzchni w celu usunięcia śladów obróbki maszynowej i nadania powierzchni kopii cech historycznego rzemiosła artystycznego. Waloryzację powinien prowadzić doświadczony konserwator dzieł sztuki w porozumieniu z przedstawicielami miejscowego UOZ.

Monochromię zimitować na wzór oryginału, farbami do drewna na bazie spoiw poliuretanowych lub alkidowo-olejnych. W zależności od wykorzystanej techniki kolor nanieść warstwowo lub laserunkowo w celu uzyskania lekko mżącego efektu.

6.3. Ciasna 8

Koncepcja estetyczna

Program zakłada utrzymanie aktualnej estetyki kamienic tj. nieotynkowanej cegły spojonej jasną zaprawą mineralną od strony frontowej i tynkowaną od strony tylnej.

Założenia

We wspomianej już w części historycznej programu „Dokumentacji naukowo badawczej” zawarto najprawdopodobniej błędną informację kwalifikującą obecną, nacinaną spoinę jako historyczną, barokową. Czytelna z poziomu gruntu spoina to materiał najprawdopodobniej w całości wtórny, pochodzący z remontu przeprowadzonego w 1968 roku i niekoniecznie musi stanowić podstawy do rekonstrukcji.

Wstępne działania konserwatorskie

Po roztawieniu rusztowań i uzyskaniu dostępu do elewacji należy wykonać oględziny elewacji i weryfikację rozwarstwienia historycznego udokumentowanego na rysunku 3. Udokumentować wygląd spoin historycznych, uziarnienie, kolor, sposób opracowania.

6.3.1. Elewacja Frontowa

-Dezynfekcja i wstępne oczyszczenie elewacji z użyciem nieinwazyjnych metod fizycznych

Wstępne oczyszczenie elewacji metodą hydrodynamiczną z użyciem wody lub przegrzanej pary wodnej pod ciśnieniem. Oczyszczanie poprzedzić wykonaniem prób w celu doboru optymalnych parametrów roboczych urządzenia myjącego. Dezynfekcję prowadzić mieszaniną środków zorientowanych na mikroorganizmy występujące na powierzchniach zabytków architektury, bakterie glony i porosty. Preparat dezynfekujący pozostawić na powierzchni na okres min 48h.

-Demontaż materiałów zniszczonych i wtórnych

Usunąć należy przez wykucie wszystkie materiały wtórne, niespełniające wymogów konserwatorskich oraz materiały historyczne, zniszczone w stopniu uniemożliwiającym ich dalszą eksploatację nawet po przeprowadzeniu zabiegów wzmacniających.

Wykuć cegły o powierzchni zniszczonej powyżej 70% oraz rozkruszone lub odspojone spoiny. Usunąć po zidentyfikowaniu spoiny pochodzące z prac konserwatorskich przeprowadzonych w latach 60-tych XX wieku. Występują one na całej powierzchni budynku.

-Doczyszczanie zabrudzeń metodami mieszanymi

Zasadnicze mycie elewacji zaleca się wykonać metodą hydrodynamiczną wspomaganą w zależności charakteru od lokalnie występujących zabrudzeń działaniem środków powierzchniowo czynnych oraz niskostężonych (2-3%) roztworów kwasu fluorowodorowego.

Oczyszczanie za pomocą HF należy poprzedzić próbami w celu ustalenia optymalnego stężenia i czasu pracy preparatu. Za bezpieczne przyjmuje się 3% roztwory pozostawiane na czyszczonej powierzchni na 20 minut.

Alternatywnie doczyszczanie przeprowadzić można metodą piaskowania niskociśnieniowego, drobnym ścierniwem pozbawionym ostrych krawędzi. Oczyszczanie przez piaskowanie poprzedzić wykonaniem prób.

Rozważyć można także oczyszczanie elewacji metodą ablacji laserowej (także zabrudzeń bitumicznych), podobnie jak w przypadku innych metod oczyszczania obowiązuje konieczność wykonania prób w celu ustalenia optymalnych parametrów pracy urządzenia.

-Wzmocnienie osłabionych partii wątku ceglanego

Cegłę przesycić hydrofilnym impregnatem zawierającym tetraetoksylan. Wzmocnione obszary sezonować przez okres czterech tygodni w atmosferze o podwyższonej wilgotności. Sezonowanie zakończyć testem hydrofilności.

-Wzmocnienie detalu kamiennego

Detal kamiennego zwornika, obecny w łuku środkowego okna parteru skonsolidować w technologii krzemooorganicznej hydrofilnym preparatem na bazie tetraetoksylanu. Wzmocnione obszary sezonować przez okres czterech tygodni w atmosferze o podwyższonej wilgotności. Sezonowanie zakończyć testem hydrofilności.

-Wykonanie przemurowań i uzupełnień wątku ceglanego

Przemurowania wykonywać w wątku dostosowanym do występującej lokalnie fazy chronologicznej. Cegły o korespondujących z oryginałem wielkości, kolorze i właściwościach mechaniczno-fizycznych osadzić na zaprawie murarskiej wapienno-trasowej. Rekonstrukcję wątku prowadzić w pełnej grubości lica.

Podczas przemurowywania unikać łączenia wątków pochodzących z różnych okresów historycznych!

-Rekonstrukcje ubytków cegieł

Ubytki wypełnić zaprawami mineralnymi handlowymi lub kompozycji własnej na bazie białego cementu, wapna kruszyw i pigmentów. Rekonstrukcje wykonać tylko w obszarach niezbędnych do prawidłowego wyprowadzenia spoin. Nasiąkliwość zapraw do rekonstrukcji powinna być nie mniejsza jak 15% a ich wytrzymałość na ściskanie nie powinna przekraczać 10MPa.

Nie łączyć za pomocą kitów fragmentów cegieł pochodzących z różnych okresów historycznych!

-Wypełnienie spoin

Spoinowanie wykonać zaprawą mineralną sporządzoną na bazie wapna trasowego, kruszywa kwarcowego i pigmentów.

Granulację spoin ustalić po rozstawieniu rusztowań, uzyskaniu dostępu do wyższych partii elewacji i usunięciu materiałów wtórnych.

Gniazda spoin przed wypełnieniem zaprawą oczyścić ze starych zapraw na głębokość min. 2cm i obficie zwilżyć wodą. Zaprawę zakładać dopiero po całkowitej absorpcji wody przez podłoże.

Spoinę w obszarze imitującym wątek średniowieczny, założyć analogicznie do sąsiednich budynków jako podciętą.

W obszarze barokowej rozbudowy o ile nie da się wyodrębnić oryginalnego opracowania zaleca się wykonanie spoiny jako płaskiej, cofniętej względem lica o około 2mm.

-Scalenie kolorystyczne wątku ceglanego

Zabieg wykonać farbami o spoiwie żolowo-krzemianowym. Cegłę (uzupełnienia i kity) spatynować farbami na bazie spoiwa laserunkowego. Unifikację prowadzić punktowo, ograniczając zakres działań do cegieł nowych i kitów.

6.3.2. Ciasna 8 od podwórza

Koncepcja estetyczna

Zgodnie z informacjami zawartymi w „Dokumentacji naukowo badawczej...” kamienica była remontowana na przełomie lat 70 i 80 tych. Warstwę zewnętrzną tynków stanowi materiał pochodzenia współczesnego.

Ze względu na spodziewany bardzo zły stan zachowania wątku ceglanego znajdującego się pod zaprawami przewiduje się odtworzenie wypraw w postaci tynków zabezpieczających. Ich parametry techniczne – grubość, porowatość należy ustalić po rozpoznaniu stanu zachowania całego podłoża.

Wstępne działania konserwatorskie

-Odkucie tynków zniszczonych, głuchych lub odspojonych

Podczas usuwania materiału zniszczonego należy obserwować stratygrafię tynków. Wszelkie odstępstwa od stanu założonego w niniejszym opracowaniu dokumentować i zgłaszać do UOZ właściwego dla miejsca.

-Dezynfekcja i oczyszczanie elewacji z użyciem nieinwazyjnych metod fizycznych

Proponuje się mycie elewacji metodą hydrodynamiczną z użyciem wody lub przegrzanej pary wodnej pod ciśnieniem. Oczyszczanie poprzedzić wykonaniem prób w celu doboru optymalnych parametrów roboczych urządzenia myjącego. Dezynfekcję prowadzić mieszaniną środków zorientowanych na mikroorganizmy występujące na powierzchniach zabytków architektury, bakterie glony i porosty. Preparat dezynfekujący pozostawić na powierzchni na okres min 48h.

-Przegotowanie podłoża przez uzupełnienie wątku ceglanego i spoin

Spękania pionowe spowodowane czynnikami statycznymi ustabilizować za pomocą spiralnych, elastycznych kotew systemowych dedykowanych do budowli zabytkowych. Kotwy osadzić w spoinie, na zaprawie systemowej, na głębokości przynajmniej połowy grubości cegły. Wzmocnienia wmurować na zaprawie systemowej. Zaleca się zastosowanie systemu opartego na elastycznych zaprawach wapiennych. Rozstaw i grubość kotew dobrać wg. zaleceń producenta.

Przemurowania wykonywać z cegły o korespondujących z lokalnym wátkiem wielkości, kolorze i właściwościach mechaniczno-fizycznych. Kształtki osadzić na wapiennej lub wapienno-trasowej zaprawie murarskiej. Rekonstrukcję wątku prowadzić w pełnej grubości lica.

Spoiny uzupełnić zaprawą wapienno-trasową.

-Oczyszczenie i zabezpieczenie ankrów

Elementy metalowe oczyścić mechanicznie (przez szrotkowanie lub piaskowanie) z nawarstwień korozyjnych i zabezpieczyć powłoką ochronną na bazie żywicy i cynku metalicznego. Metal pokryć powłoką dekoracyjno-ochronną w kolorze czarnym-matowym. Dobre rezultaty wizualne dają farby z dodatkiem zendry kowalskiej lub mieszaniny oparte na farbie czarnej i srebrnej (z pyłem aluminiowym).

-Odtworzenie tynków

Tynki zrekonstruować jako barwione w masie z użyciem zapraw wapiennych o granulacji 0-2, zatartych w lekko płynący, miękki sposób. Stan zachowania zawilgacanego przez wiele lat podłoża

może ceglanego może wymagać zastosowania tynków renowacyjnych o warstwach funkcyjnych, posiadających zdolność kumulowania soli rozpuszczalnych w wodzie.

Sposób opracowania i kolorystykę tynków przedstawić do akceptacji UOZ właściwego dla miejsca. Jeżeli podczas prac nie uda się ustalić pierwotnego opracowania (barokowego) kolorystycznego elewacji zaleca się utrzymanie tynków w tonacji piaskowo-szarej o ciepłym odcieniu wynikającym z doboru kruszyw – żółty piasek rzeczny, lub doboru pigmentów ziemnych – ugrów, umbr, itp.

6.4. Ciasna 6

Koncepcja estetyczna

Program zakłada utrzymanie aktualnej estetyki kamienic tj. nieotynkowanej cegły spojonej jasną zaprawą mineralną od strony frontowej i tynkowaną od strony tylnej. Pomimo negatywnej oceny przez zabytkoznawców usunięcia tynków z elewacji frontowej w latach 60-tych, należy uznać że w chwili obecnej wyższą wartość historyczną będzie miała elewacja z czytelnym rozwarstwieniem faz chronologicznych niż (zapewne znowu kontrowersyjna) rekonstrukcja wypraw tynkarskich maskująca historię obiektu.

Założenia

W górnych partiach budynku Ciasna 6 zachowały się spoiny historyczne, które powinny zostać utrwalone i posłużyć jako materiał wzorcowy do rekonstrukcji i opracowania w pozostałych obszarach. Forma spoin jest niestety nieczytelna z poziomu gruntu, zaprawa jest wypłukana, spęcherzona, pokryta ciemnymi nawarstwieniami miejskimi.

Wstępne działania konserwatorskie

Po roztawieniu rusztowań i uzyskaniu dostępu do elewacji należy wykonać oględziny elewacji i weryfikację rozwarstwienia historycznego udokumentowanego na rysunku 3. Udokumentować wygląd spoin historycznych, uziarnienie, kolor, sposób opracowania.

6.4.1. Elewacja Frontowa

-Dezynfekcja i wstępne oczyszczenie elewacji z użyciem nieinwazyjnych metod fizycznych

Wstępne oczyszczenie elewacji metodą hydrodynamiczną z użyciem wody lub przegrzanej pary wodnej pod ciśnieniem. Oczyszczanie poprzedzić wykonaniem prób w celu doboru optymalnych parametrów roboczych urządzenia myjącego. Dezynfekcję prowadzić mieszaniną środków zorientowanych na mikroorganizmy występujące na powierzchniach zabytków architektury, bakterie glony i porosty. Preparat dezynfekujący pozostawić na powierzchni na okres min 48h.

-Wzmocnienie spoin historycznych ze śladami opracowania

Oslabione, osypujące się lub wypłukane spoiny, wzmocnić za pomocą preparatu na bazie tetraetoksylanu. Wzmocnione obszary sezonować przez okres czterech tygodni w atmosferze o podwyższonej wilgotności. Skuteczność sezonowania ocenić za pomocą testu hydrofilności.

-Demontaż materiałów zniszczonych i wtórnych

Usunąć należy przez wykucie wszystkie materiały wtórne, niespełniające wymogów konserwatorskich oraz materiały historyczne, zniszczone w stopniu uniemożliwiającym ich dalszą eksploatację.

Wykuć cegły o powierzchni zniszczonej powyżej 70% oraz rozkruszone lub odspojone spoiny. Usunąć po zidentyfikowaniu spoiny pochodzące z prac konserwatorskich przeprowadzonych w latach 60-tych XX wieku. Są one w większości skumulowane w parterze budynku.

-Doczyszczanie zabrudzeń metodami mieszanymi

Zasadnicze mycie elewacji zaleca się wykonać metodą hydrodynamiczną wspomaganą w zależności charakteru od lokalnie występujących zabrudzeń działaniem środków powierzchniowo czynnych oraz niskostężonych (2-3%) roztworów kwasu fluorowodorowego.

Oczyszczanie za pomocą HF należy poprzedzić próbami w celu ustalenia optymalnego stężenia i czasu pracy preparatu. Za bezpieczne przyjmuje się 3% roztwory pozostawiane na czyszczonej powierzchni do 20 minut.

Alternatywnie doczyszczanie przeprowadzić można metodą piaskowania niskociśnieniowego, drobnym ścierniwem pozbawionym ostrych krawędzi. Oczyszczanie przez piaskowanie poprzedzić wykonaniem prób.

Rozważyć można także oczyszczanie elewacji metodą ablacji laserowej (także zabrudzeń bitumicznych), podobnie jak w przypadku innych metod oczyszczania obowiązuje konieczność wykonania prób w celu ustalenia optymalnych parametrów pracy urządzenia.

-Wzmocnienie osłabionych partii wątku ceglanego

Cegłę przesycić hydrofilnym impregnatem zawierającym tetraetoksylan. Wzmocnione obszary sezonować przez okres czterech tygodni w atmosferze o podwyższonej wilgotności. Sezonowanie zakończyć testem hydrofilności.

-Wzmocnienie detalu kamiennego

Skontrolować stan zachowania detalu kamiennego-zwornika w kluczu łuku bramy, w razie potrzeby wykonać konsolidację w technologii krzemooorganicznej hydrofilnym preparatem na bazie tetraetoksylanu.

Wzmocnione obszary sezonować przez okres czterech tygodni w atmosferze o podwyższonej wilgotności. Sezonowanie zakończyć testem hydrofilności.

-Wykonanie przemurowań i uzupełnień wątku ceglanego

Przemurowania wykonywać w wątku dostosowanym do występującej lokalnie fazy chronologicznej. Cegły o korespondujących z oryginałem wielkości, kolorze i właściwościach mechaniczno-fizycznych osadzić na zaprawie murarskiej wapienno-trasowej. Rekonstrukcję wątku prowadzić w pełnej grubości lica.

Podczas przemurowywania unikać łączenia wątków pochodzących z różnych okresów historycznych!

-Rekonstrukcje ubytków cegieł

Ubytki wypełnić zaprawami mineralnymi handlowymi lub kompozycji własnej na bazie białego cementu, wapna kruszyw i pigmentów. Rekonstrukcje wykonać tylko w obszarach niezbędnych do prawidłowego wyprowadzenia spoin. Nasiąkliwość zapraw do rekonstrukcji powinna być nie mniejsza jak 15% a ich wytrzymałość na ściskanie nie powinna przekraczać 10MPa.

Nie łączyć za pomocą kitów fragmentów cegieł pochodzących z różnych okresów historycznych!

-Wypełnienie spoin

Spoinowanie wykonać zaprawą mineralną sporządzoną na bazie wapna trasowego, kruszywa kwarcowego i pigmentów

Granulację spoin ustalić po rozstawieniu rusztowań, uzyskaniu dostępu do wyższych partii elewacji i usunięciu materiałów wtórnych.

Gniazda spoin przed wypełnieniem zaprawą oczyścić ze starych zapraw na głębokość min. 2cm i obficie zwilżyć wodą. Zaprawę zakładać dopiero po całkowitej absorpcji wody przez podłoże.

Spoinę w obszarze imitującym wątek średniowieczny, założyć analogicznie do sąsiednich budynków jako podciętą.

W obszarze barokowej rozbudowy o ile nie da się wyodrębnić oryginalnego opracowania zaleca się wykonanie spoiny jako płaskiej, cofniętej względem lica o około 2mm.

-Scalenie kolorystyczne wątku ceglanego

Zabieg wykonać farbami o spoiwie żolowo-krzemianowym. Cegłę (uzupełnienia i kity) spatynować farbami na bazie spoiwa laserunkowego. Unifikację prowadzić punktowo, ograniczając zakres działań do cegieł nowych i kitów.

-Oczyszczenie i zabezpieczenie ankrów

Elementy metalowe oczyścić mechanicznie (przez szczotkowanie lub piaskowanie) z nawarstwień korozyjnych i zabezpieczyć powłoką ochronną na bazie żywicy i cynku metalicznego. Metal pokryć powłoką dekoracyjno-ochronną w kolorze czarnym-matowym. Dobre rezultaty wizualne dają farby z dodatkiem zendry kowalskiej lub mieszaniny oparte na farbie czarnej i srebrnej (z pyłem aluminiowym).

6.4.2. Ciasna 6 od podwórza

Koncepcja estetyczna

Zgodnie z informacjami zawartymi w „Dokumentacji naukowo badawczej...” kamienica była remontowana na przełomie lat 70 i 80 tych. Warstwę zewnętrzną tynków stanowi materiał pochodzenia współczesnego, który w dolnej części (nad zejściem do kotłowni) nosi ślady wielokrotnych napraw.

Ze względu na spodziewany bardzo zły stan zachowania wątku ceglanego znajdującego się pod zaprawami przewiduje się odtworzenie wypraw w postaci tynków zabezpieczających. Ich parametry techniczne – grubość, porowatość należy ustalić po rozpoznaniu stanu zachowania całego podłoża.

Wstępne działania konserwatorskie

-Odkucie tynków zniszczonych, głuchych lub odspojonych

Podczas usuwania materiału zniszczonego należy obserwować stratygrafię tynków. Wszelkie odstępstwa od stanu założonego w niniejszym opracowaniu dokumentować i zgłaszać do UOZ właściwego dla miejsca.

-Dezynfekcja i oczyszczanie elewacji z użyciem nieinwazyjnych metod fizycznych

Proponuje się mycie elewacji metodą hydrodynamiczną z użyciem wody lub przegrzanej pary wodnej pod ciśnieniem. Oczyszczanie poprzedzić wykonaniem prób w celu doboru optymalnych parametrów roboczych urządzenia myjącego. Dezynfekcję prowadzić mieszaniną środków zorientowanych na mikroorganizmy występujące na powierzchniach zabytków architektury, bakterie glony i porosty. Preparat dezynfekujący pozostawić na powierzchni na okres min 48h.

-Przegotowanie podłoża przez uzupełnienie wątku ceglanego i spoin

Spękania pionowe spowodowane czynnikami statycznymi ustabilizować za pomocą spiralnych, elastycznych kotew systemowych dedykowanych do budowy zabytkowych. Kotwy osadzić w spoinie, na zaprawie systemowej, na głębokości przynajmniej połowy grubości cegły. Wzmocnienia wmurować na zaprawie systemowej. Zaleca się zastosowanie systemu opartego na elastycznych zaprawach wapiennych. Rozstaw i grubość kotew dobrać wg. zaleceń producenta.

Przemurowania wykonywać z cegły o korespondujących z lokalnym wątkiem wielkości, kolorze i właściwościach mechaniczno-fizycznych. Kształtki osadzić na wapiennej lub wapienno-trasowej zaprawie murarskiej. Rekonstrukcję wątku prowadzić w pełnej grubości lica.

Spoiny uzupełnić zaprawą wapienno-trasową.

-Oczyszczenie i zabezpieczenie ankrów

Elementy metalowe oczyścić mechanicznie (przez szczotkowanie lub piaskowanie) z nawarstwień korozyjnych i zabezpieczyć powłoką ochronną na bazie żywicy i cynku metalicznego. Metal pokryć powłoką dekoracyjno-ochronną w kolorze czarnym-matowym. Dobre rezultaty wizualne dają farby z dodatkiem zendry kowalskiej lub mieszaniny oparte na farbie czarnej i srebrnej (z pyłem aluminiowym).

-Odtworzenie tynków

Tynki zrekonstruować jako barwione w masie z użyciem zapraw wapiennych o granulacji 0-2, zatartych w lekko płynący, miękki sposób. Stan zachowania zawilgacanego przez wiele lat podłoża może ceglanego może wymagać zastosowania tynków renowacyjnych o warstwach funkcyjnych, posiadających zdolność kumulowania soli rozpuszczalnych w wodzie.

Sposób opracowania i kolorystykę tynków przedstawić do akceptacji UOZ właściwego dla miejsca. Jeżeli podczas prac nie uda się ustalić pierwotnego opracowania (barokowego) kolorystycznego elewacji zaleca się utrzymanie tynków w tonacji piaskowo-szarej o ciepłym odcieniu wynikającym z doboru kruszyw – żółty piasek rzeczny, lub doboru pigmentów ziemnych – ugrów, umbr, itp.

6.4.3. Zejście do piwnicy/kotłowni przy elewacji tylnej Ciasnej 6

-Naprawy schodów i korony kesonu schodów

Naprawy wykonać w technologii mineralno-żywicznej dedykowanej do napraw elementów betonowych.

Podłoże oczyścić z luźnych fragmentów skorodowanej zaprawy następnie dokładnie zmyć za pomocą myjki ciśnieniowej.

Naprawy wykonać zgodnie z zaleceniami producenta wybranej technologii.

-Usunięcie tynków ścian kesonu zejścia

Tynki odbić w całości.

-Naprawy wątku ceglanego wymurowania klatki schodowej

Wymurowanie naprawić zgodnie z technologią oryginału, cegłą kanałową osadzoną na zaprawie trasowej. Spoinowanie wykonać również zaprawą trasową, do lica.

-Wykończenie ścian kesonu zejścia

Ściany otynkować zaprawą wapienno-trasową. Tynki zatrzeć na ostro i pomalować w odcieniach szarości farbami na bazie spoiwa silikatowego.

-Elementy metalowe oczyścić i zabezpieczyć powłoką antykorozyjną i pokryć matową farbą w kolorze czarnym.

6.5. Ciasna 4

Koncepcja estetyczna

Program zakłada utrzymanie aktualnej estetyki kamienic tj. nieotynkowanej cegły spojonej jasną zaprawą mineralną od strony frontowej i podwórza.

Założenia

W górnych partiach budynku Ciasna 4 zachowały spoiny historyczne, które powinny zostać utrwalone i posłużyć jako materiał wzorcowy do rekonstrukcji i opracowania w pozostałych obszarach. Pozostałości opracowania spoin, w postaci podcięcia obserwuje się na wysokości trzeciej kondygnacji pomiędzy drugą a trzecią osią elewacji.

Wstępne działania konserwatorskie

Po roztawieniu rusztowań i uzyskaniu dostępu do elewacji należy wykonać oględziny elewacji i weryfikację rozwarstwienia historycznego udokumentowanego na rysunku 3. Udokumentować wygląd spoin historycznych, uziarnienie, kolor, sposób opracowania.

6.5.1. Elewacja Frontowa

-Dezynfekcja i wstępne oczyszczenie elewacji z użyciem nieinwazyjnych metod fizycznych

Wstępne oczyszczenie elewacji metodą hydrodynamiczną z użyciem wody lub przegrzanej pary wodnej pod ciśnieniem. Oczyszczanie poprzedzić wykonaniem prób w celu doboru optymalnych parametrów roboczych urządzenia myjącego. Dezynfekcję prowadzić mieszaniną środków zorientowanych na mikroorganizmy występujące na powierzchniach zabytków architektury, bakterie, glony i porosty. Preparat dezynfekujący pozostawić na powierzchni na okres min 48h.

-Demontaż materiałów zniszczonych i wtórnych

Usunąć należy przez wykucie wszystkie materiały wtórne, niespełniające wymogów konserwatorskich oraz materiały historyczne, zniszczone w stopniu uniemożliwiającym ich dalszą eksploatację.

Wykuć cegły o powierzchni zniszczonej powyżej 70% oraz rozkruszone lub odspojone spoiny. Usunąć po zidentyfikowaniu spoiny pochodzące z prac konserwatorskich przeprowadzonych w latach 70/80-tych XX wieku. Są one w większości skumulowane w parterze budynku.

-Doczyszczanie zabrudzeń metodami mieszanymi

Zasadnicze mycie elewacji zaleca się wykonać metodą hydrodynamiczną wspomaganą w zależności charakteru od lokalnie występujących zabrudzeń działaniem środków powierzchniowo czynnych oraz niskostężonych (2-3%) roztworów kwasu fluorowodorowego.

Oczyszczanie za pomocą HF należy poprzedzić próbami w celu ustalenia optymalnego stężenia i czasu pracy preparatu. Za bezpieczne przyjmuje się 3% roztwory pozostawiane na czyszczonej powierzchni na 20 minut.

Alternatywnie do metod chemicznych oczyszczanie można wykonać poprzez niskociśnieniowe piaskowanie drobnym ścierniwem pozbawionym ostrych krawędzi. Oczyszczanie przez piaskowanie poprzedzić wykonaniem prób.

Rozważyć można także oczyszczanie elewacji metodą ablacji laserowej (także zabrudzeń bitumicznych), podobnie jak w przypadku innych metod oczyszczania obowiązuje konieczność wykonania prób w celu ustalenia optymalnych parametrów pracy urządzenia.

-Wzmocnienie osłabionych partii wątku ceglanego wraz ze spoinami

Cegłę przesycić hydrofilnym impregnatem zawierającym tetraetoksylan. Wzmocnione obszary sezonować przez okres czterech tygodni w atmosferze o podwyższonej wilgotności. Sezonowanie zakończyć testem hydrofilności.

-Wzmocnienie detalu kamiennego

Skontrolować stan zachowania detalu kamiennego zwornika w kluczu łuku bramy, w razie potrzeby wykonać konsolidację w technologii krzemooorganicznej hydrofilnym preparatem na bazie tetraetoksylanu. Po zabiegu impregnacji element wzmacniany sezonować przez okres czterech tygodni w atmosferze o podwyższonej wilgotności. Skuteczność sezonowania ocenić za pomocą testu hydrofilności.

-Wykonanie przemurowań i uzupełnień wątku ceglanego

Przemurowania wykonywać w wątku dostosowanym do występującej lokalnie fazy chronologicznej. *Nie, przemurowywać/nie łączyć za pomocą cegieł obszarów z różnych faz chronologicznych!* Cegły o korespondujących z oryginałem wielkości, kolorze i właściwościach mechaniczno-fizycznych osadzić na wapienno-trasowej zaprawie murarskiej. Rekonstrukcję wątku prowadzić w pełnej grubości lica.

-Rekonstrukcje ubytków cegieł

Ubytki wypełnić zaprawami mineralnymi, handlowymi lub kompozycji własnej na bazie białego cementu, wapna kruszywa i pigmentów. Rekonstrukcje wykonać tylko w obszarach niezbędnych do prawidłowego wyprowadzenia spoin. Nasiąkliwość zapraw do rekonstrukcji powinna być nie mniejsza jak 15% a ich wytrzymałość na ściskanie nie powinna przekraczać 10MPa. *Nie łączyć za pomocą kitów fragmentów cegieł pochodzących z różnych faz chronologicznych!*

-Wypełnienie spoin

Spoinowanie wykonać z zaprawy mineralnej, sporządzonej na bazie wapna/wapna trasowego, kruszywa kwarcowego i pigmentów. Dopuszcza się użycie produktów handlowych po wcześniejszym zmodyfikowaniu.

Granulację spoin ustalić po rozstawieniu rusztowań, uzyskaniu dostępu do wyższych partii elewacji, usunięciu materiałów wtórnych i identyfikacji spoin historycznych.

Gniazda spoin przed wypełnieniem zaprawą oczyścić ze starych zapraw na głębokość min. 2cm i obficie zwilżyć wodą. Zaprawę zakładać dopiero po całkowitej absorpcji wody przez podłoże. Spoinę opracować płasko, w jednej płaszczyźnie.

Spoinę w obszarze wątku średniowiecznego, zarówno pierwotnego jak i wtórnego zakładać zgodnie z zachowanym oryginałem jako podciętą.

W obszarze barokowej rozbudowy o ile nie da się zidentyfikować oryginalnego opracowania zaleca się wykonanie spoiny jako płaskiej, cofniętej względem lica o około 2mm.

-Scalenie kolorystyczne wątku ceglanego

Zabieg wykonać farbami o spoiwie żolowo-krzemianowym. Cegłę (uzupełnienia i kity) spatynować farbami na bazie spoiwa laserunkowego. Unifikację prowadzić punktowo, ograniczając zakres działań do cegieł nowych i kitów.

-Oczyszczenie i zabezpieczenie ankrów

Elementy metalowe oczyścić mechanicznie (przez szczotkowanie lub piaskowanie) z nawarstwień korozyjnych i zabezpieczyć powłoką ochronną na bazie żywicy i cynku metalicznego. Metal pokryć powłoką dekoracyjno-ochronną w kolorze czarnym-matowym. Dobre rezultaty wizualne dają farby z dodatkiem żendry kowalskiej lub mieszaniny oparte na farbie czarnej i srebrnej (z pyłem aluminiowym).

6.5.2. Ciasna 4, elewacja od podwórza

Koncepcja

Proponuje się utrzymanie estetyki zastanej obiektu tj. podziału na partie tynkowane i nietynkowane.

Wstępne działania konserwatorskie

Po rozstawieniu rusztowań i uzyskaniu dostępu do elewacji należy wykonać oględziny elewacji i weryfikację rozwarstwienia historycznego udokumentowanego na rysunku 3. Udokumentować wygląd spoin historycznych, uziarnienie, kolor, sposób opracowania. W strukturze elewacji obserwuje się spoinę nacinaną kreską, jest to najprawdopodobniej spoina wtórna, pochodząca z remontu przeprowadzonego w latach 70/80 XX wieku.

-Dezynfekcja i wstępne oczyszczenie elewacji z użyciem nieinwazyjnych metod fizycznych

Wstępne oczyszczenie elewacji metodą hydrodynamiczną z użyciem pary wodnej pod ciśnieniem. Oczyszczanie poprzedzić wykonaniem prób w celu doboru optymalnych parametrów roboczych urządzenia myjącego. Dezynfekcję prowadzić mieszaniną środków zorientowanych na mikroorganizmy występujące na powierzchniach zabytków architektury, bakterie, glony i porosty. Preparat dezynfekujący pozostawić na powierzchni na okres min 48h. Podczas wstępnego oczyszczania pomijać obszary z udokumentowanymi relikami warstw historycznych. Unikać należy przeczyszczania elewacji, przez co rozumie się usunięcie relików warstw historycznych oraz naruszenie powierzchni cegły.

-Demontaż materiałów zniszczonych i wtórnych

Usunąć przez wykucie wszystkie materiały wtórne, niespełniające wymogów konserwatorskich oraz materiały historyczne zniszczone w stopniu uniemożliwiającym ich dalszą eksploatację nawet po przeprowadzeniu zabiegów wzmacniających.

Wykuć cegły o powierzchni zniszczonej powyżej 70% oraz rozkruszone lub odspojone spoiny. Usunąć po zidentyfikowaniu spoiny pochodzące z prac konserwatorskich przeprowadzonych w latach 80-tych.

-Odkucie tynków zniszczonych, głuchych lub odspojonych

Podczas usuwania materiału wtórnego/zniszczonego należy obserwować stratygrafię tynków. Wszelkie odstępstwa od stanu założonego w niniejszym opracowaniu dokumentować i zgłaszać do UOZ właściwego dla miejsca.

-Doczyszczanie zabrudzeń metodami mieszanymi

Zasadnicze mycie elewacji zaleca się wykonać metodą hydrodynamiczną, wspomaganą w zależności charakteru od lokalnie występujących zabrudzeń działaniem środków powierzchniowo czynnych oraz niskostężonych (2-3%) roztworów kwasu fluorowodorowego.

Oczyszczanie za pomocą HF należy poprzedzić próbami w celu ustalenia optymalnego stężenia i czasu pracy preparatu. Za bezpieczne przyjmuje się 3% roztwory pozostawiane na czyszczonej powierzchni na 20 minut.

Alternatywnie do metod chemicznych oczyszczanie można przeprowadzić metodą piaskowania drobnym ścierniwem pozbawionym ostrych krawędzi lub metoda ablacji laserowej. Oczyszczanie przez piaskowanie i ablację poprzedzić wykonaniem prób.

-Wzmacnianie osłabionych partii wątku ceglanego hydrofilnym impregnatem zawierającym tetraetoksylan

Wzmocnione obszary sezonować przez okres czterech tygodni w atmosferze o podwyższonej wilgotności. Skuteczność sezonowania ocenić za pomocą testu hydrofilności.

-Wykonanie przemuruowań i uzupełnień wątku ceglanego

Przemuruowania wykonywać w wątku dostosowanym do występującej lokalnie fazy chronologicznej. Cegły o korespondujących z oryginałem wielkości, kolorze i właściwościach mechaniczno-fizycznych osadzić na zaprawie murarskiej wapienno-trasowej. Rekonstrukcję wątku prowadzić w pełnej grubości lica.

-Rekonstrukcje ubytków cegieł

Ubytki wypełnić zaprawami mineralnymi handlowymi lub kompozycji własnej na bazie białego cementu, wapna kruszyw i pigmentów. Rekonstrukcje wykonać tylko w obszarach niezbędnych do prawidłowego wyprowadzenia spoin. Nasiąkliwość zapraw do rekonstrukcji powinna być nie mniejsza jak 15% a ich wytrzymałość na ściskanie nie powinna przekraczać 10MPa.

-Wypełnienie spoin

Spoinowanie wykonać z zaprawy mineralnej sporządzonej na bazie wapna trasowego, kruszywa kwarcowego i pigmentów

Gniazda spoin przed wypełnieniem zaprawą oczyścić ze starych zapraw na głębokość min. 2cm i obficie zwilżyć wodą. Zaprawę zakładać dopiero po całkowitej absorpcji wody przez podłoże. Spoinę zakładać zgodnie z zachowanym oryginałem.

Jeżeli na elewacji tylnej nie da się zidentyfikować oryginalnego dla faz historycznych opracowania należy powtórzyć opracowanie przyjęte dla elewacji frontowej.

-Scalenie kolorystyczne

Zabieg wykonać farbami o spoiwie żelazo-krzemianowym. Wątek spatynować farbami na bazie spoiwa laserunkowego. Unifikację prowadzić punktowo, ograniczając zakres działań do cegieł nowych i kitów.

-Rekonstrukcja tynków

Tynki zrekonstruować z użyciem zapraw wapiennych o granulacji 0-2mm, zatartych w lekko płynący, miękki sposób. Tynki wykonać z zapraw barwionych w masie.

Zaleca się utrzymanie tynków w tonacji naturalnego tynku, czyli piaskowo-szarej o ciepłym odcieniu wynikającym z doboru kruszyw – żółty piasek rzeczny, lub doboru pigmentów ziemnych – ugrów, umbr, itp.

-Wzmocnienie detalu kamiennego

Szczątkowo zachowany detal kamienny nad środkową osią trzeciej kondygnacji wzmocnić impregnatem na bazie tetraetoksylanu.

Po wzmocnieniu podłoże sezonować w atmosferze podwyższonej wilgotności przez okres czterech tygodni.

Nie rekonstruować detalu, uzupełnienia ograniczyć do kitów zabezpieczających.

-Oczyszczenie i zabezpieczenie ankrów

Elementy metalowe oczyścić mechanicznie (przez szrotkowanie lub piaskowanie) z nawarstwień korozyjnych i zabezpieczyć powłoką ochronną na bazie cynku i cynku metalicznego. Metal pokryć powłoką dekoracyjno-ochronną w kolorze czarnym-matowym. Dobre rezultaty wizualne dają farby z dodatkiem zendry kowalskiej lub mieszaniny oparte na farbie czarnej i srebrnej (z pyłem aluminiowym).

6.5.3. Ciasna 4, elewacja wschodnia (elewacja D)

Ze względu na spodziewany bardzo zły stan zachowania wątku ceglanego znajdującego się pod zaprawami przewiduje się odtworzenie wypraw w postaci tynków zabezpieczających. Ich parametry techniczne – grubość, porowatość należy ustalić po rozpoznaniu stanu zachowania całego podłoża.

-Odkucie tynków zniszczonych, głuchych lub odspojonych

Podczas usuwania materiału zniszczonego należy obserwować stratygrafię tynków. Wszelkie odstępstwa od stanu założonego w niniejszym opracowaniu dokumentować i zgłaszać do UOZ właściwego dla miejsca.

-Dezynfekcja i oczyszczanie elewacji z użyciem nieinwazyjnych metod fizycznych

Proponuje się mycie elewacji metodą hydrodynamiczną z użyciem wody lub przegrzanej pary wodnej pod ciśnieniem. Oczyszczanie poprzedzić wykonaniem prób w celu doboru optymalnych parametrów roboczych urządzenia myjącego. Dezynfekcję prowadzić mieszaniną środków zorientowanych na mikroorganizmy występujące na powierzchniach zabytków architektury, bakterie glony i porosty. Preparat dezynfekujący pozostawić na powierzchni na okres min 48h.

-Przegotowanie podłoża przez uzupełnienie wątku ceglanego i spoin

Spękania pionowe, spowodowane czynnikami statycznymi ustabilizować za pomocą spiralnych, elastycznych kotew systemowych dedykowanych do budowy zabytkowych. Kotwy osadzić w spoinie, na zaprawie systemowej, na głębokości przynajmniej połowy grubości cegły. Wzmocnienia wmurować na zaprawie systemowej. Zaleca się zastosowanie systemu opartego na elastycznych zaprawach wapiennych. Rozstaw i grubość kotew dobrać wg. zaleceń producenta.

Przemurowania wykonywać z cegły o korespondujących z lokalnym wátkiem wielkości, kolorze i właściwościach mechaniczno-fizycznych. Kształtki osadzić na wapiennej lub wapienno-trasowej zaprawie murarskiej. Rekonstrukcję wątku prowadzić w pełnej grubości lica.

Spoiny uzupełnić zaprawą wapienno-trasową.

-Oczyszczenie i zabezpieczenie ankrów

Elementy metalowe oczyścić mechanicznie (przez szczotkowanie lub piaskowanie) z nawarstwień korozyjnych i zabezpieczyć powłoką ochronną na bazie żywic i cynku metalicznego. Metal pokryć powłoką dekoracyjno-ochronną w kolorze czarnym-matowym. Dobre rezultaty wizualne dają farby z dodatkiem zendry kowalskiej lub mieszaniny oparte na farbie czarnej i srebrnej (z pyłem aluminiowym).

-Odtworzenie tynków

Tynki zrekonstruować jako barwione w masie z użyciem zapraw wapiennych o granulacji 0-2, zatartych w lekko płynący, miękki sposób. Stan zachowania zawilgacanego przez wiele lat podłoża może ceglanego może wymagać zastosowania tynków renowacyjnych o warstwach funkcyjnych, posiadających zdolność kumulowania soli rozpuszczalnych w wodzie.

Sposób opracowania i kolorystykę tynków przedstawić do akceptacji UOZ właściwego dla miejsca. Jeżeli podczas prac nie uda się ustalić pierwotnego opracowania (barokowego) kolorystycznego elewacji zaleca się utrzymanie tynków w tonacji piaskowo-szarej o ciepłym odcieniu wynikającym z doboru kruszyw – żółty piasek rzeczny, lub doboru pigmentów ziemnych – ugrów, umbr, itp.

6.6. Drzwi i okna parteru (wszystkie drzwi i brama elewacji ul. Ciasnej, okno segmentu C), kraty piwnic.

-Oczyszczanie i naprawy stolarki

Stolarkę drewnianą oczyścić za pomocą metody termicznej.

Elementy metalowe – kraty, ramiak i okucia wrót, szpungi zawiasów oczyścić przez szcietkowanie i zabezpieczyć środkiem antykorozyjnym na bazie cynku metalicznego.

Wykonać niezbędne naprawy stolarskie – w szczególności dolnych odcinków ramiaków drzwi, gniazd zawiasów i zamków.

Wstawki/fleki wykonać z sezonowanego drewna sosnowego/dębowego. Drobne ubytki wypełnić masami na bazie żywic epoksydowych i drobnych wypełniaczy naturalnych lub syntetycznych.

Wykonać przegląd i serwis mechaniki drzwi, wyregulować zawiasy i nasmarować mechanizmy zamkowe.

Wtórne, odbiegające od historycznej estetyki kraty okien piwnicznych zastąpić kratami kutymi, wzorowanymi na obecnych w segmencie C.

-Scalenie kolorystyczne

Skrzydła i ościeżnice scalić kolorystycznie w kolorze czarnym o ciepłym odcieniu, farbami na bazie spoiw olejno-alkidowych. Preferowane wykończenie powierzchni to mat lub satyna.

6.7. Wnętrze pomieszczeń mieszczących mechanizmu żurawia – pomieszczenia wystawowe

- Oczyszczenie elementów konstrukcji drewnianej na sucho za pomocą miękkich szczotek.

- Kontrola stanu mikologicznego elementów konstrukcyjnych.

Podczas oględzin pomieszczenia stwierdzono dyskretne oznaki porażenia biologicznego, wskazujące na możliwość żerowania w obiekcie owadów, technicznych szkodników drewna. Ze względu na brak dostępu do wszystkich elementów (pomieszczenie pełni funkcję tymczasowego magazynu) nie można było wykonać pełnej oceny stanu konstrukcji.

- Dezynfekcja konstrukcji za pomocą środków opartych na permetrynie.

Preparat nanieść przez smarowanie, zgodnie z zaleceniem producenta. Przed zabiegiem podłóżę powinno być suche i odpyłone.

- Wykonanie napraw ciesielskich.

Rekonstrukcje wykonać z sezonowanego drewna sosnowego łączonego z oryginałem w tradycyjny sposób ciesielski z użyciem złączy odpowiadających charakterowi pracy elementu.

- Uzupełnienie pomniejszych ubytków masami na bazie żywic chemoutwardzalnych np.: Araldite SV/HV36.

- Scalenie kolorystyczne konstrukcji barwionym impregnatem olejno-woskowym.

Zabieg poprzedzić wykonaniem prób kompatybilności preparatu z zaimpregnowanym podczas wcześniejszych prac podłożem. W chwili obecnej nie widzi się możliwości prostego oczyszczenia/wyprowadzenia wcześniejszego impregnatu koloryzującego w celu wyeksponowania naturalnej kolorystyki drewna.

6.8. Prace wspólne dla wszystkich elewacji

-Parapety okien, nisz oraz gzymsy zabezpieczyć kolcami przeciwko gołębiom

-Uszkodzone kesony okien piwnicznych wymurować z cegły kanałowej ułożonej w wątku *fortecznym* i zabezpieczyć ażurowymi pokrywami z płaskowników ustawionych „na sztorc” co 1cm.

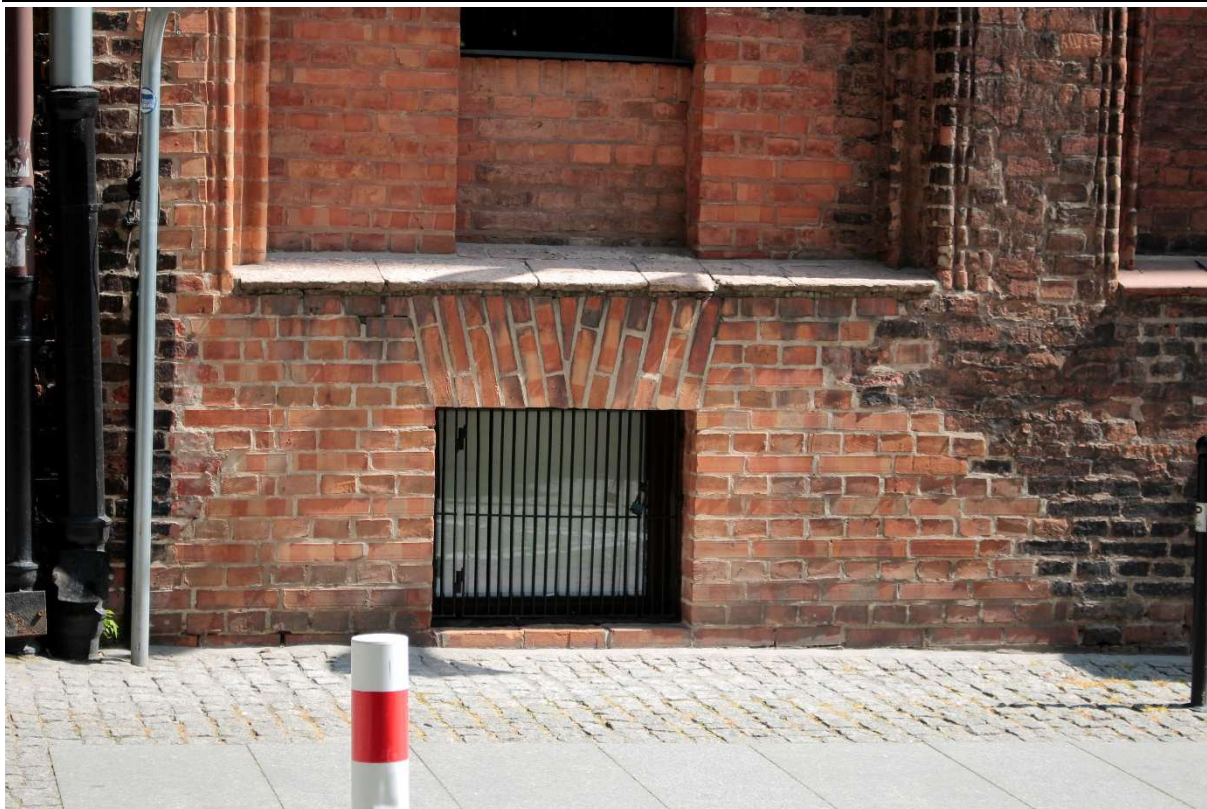
Pokrywę otworu kesonu spichrza Ciasna 8 wykonać w taki sposób aby zabezpieczała ona równocześnie wystające ponad poziom gruntu okno.

- Rynny poziome i rury spustowe wymienić na nowe, wykonane z blachy Ti-Zn w kolorze naturalnym.

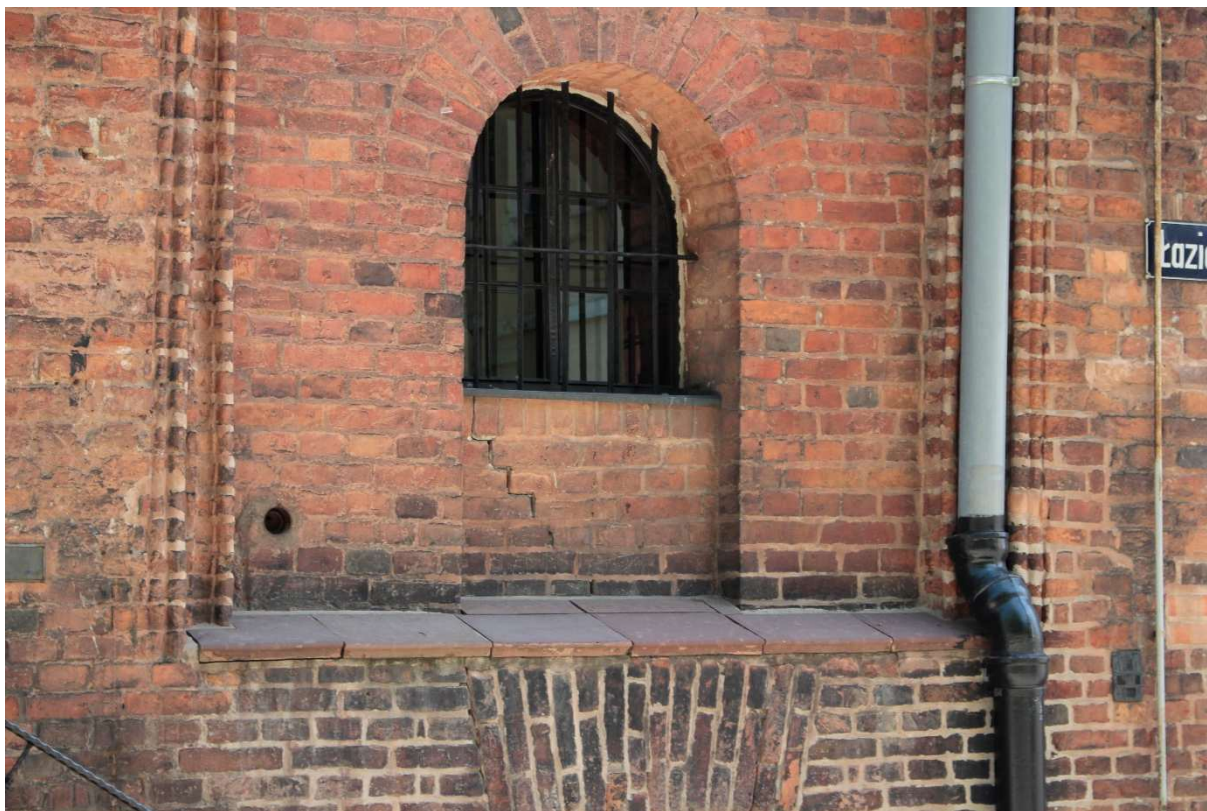
Zachować aktualny przebieg orygowania, zweryfikować grubość/przepustowość rur spustowych.

Powtórzyć historyczny wzór koszy zlewowych, widocznych na elewacjach podwórza.

7. Dokumentacja fotograficzno-rysunkowa

Fot.1. Dom Eskenów, Łazienna 16. Stan zachowania elewacji. Na zdjęciu współczesne naprawy murarskie.

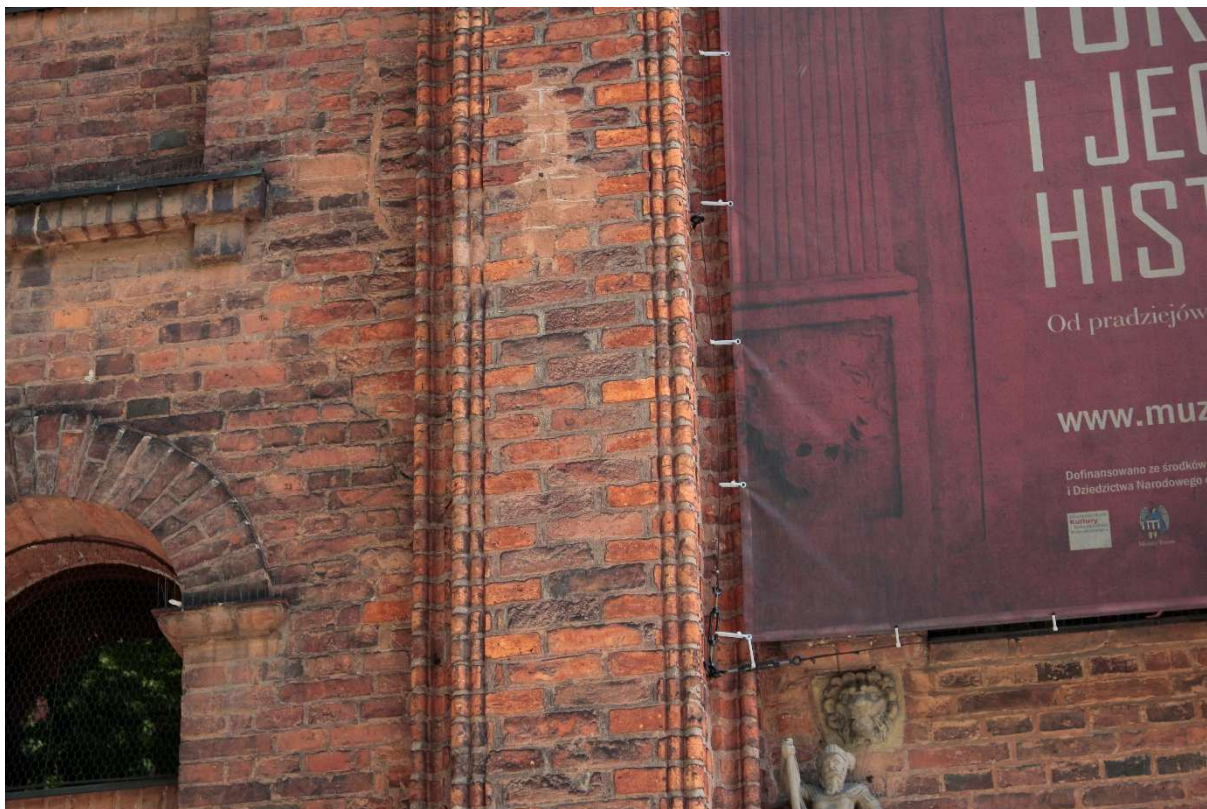
Fot.2. Dom Eskenów, Łazienna 16. Stan zachowania elewacji. Lokalnie obserwuje się spękania wątku ceglanego przebiegające wzdłuż spoin. Na zdjęciu widoczne także rekonstrukcje płytek parapetu.

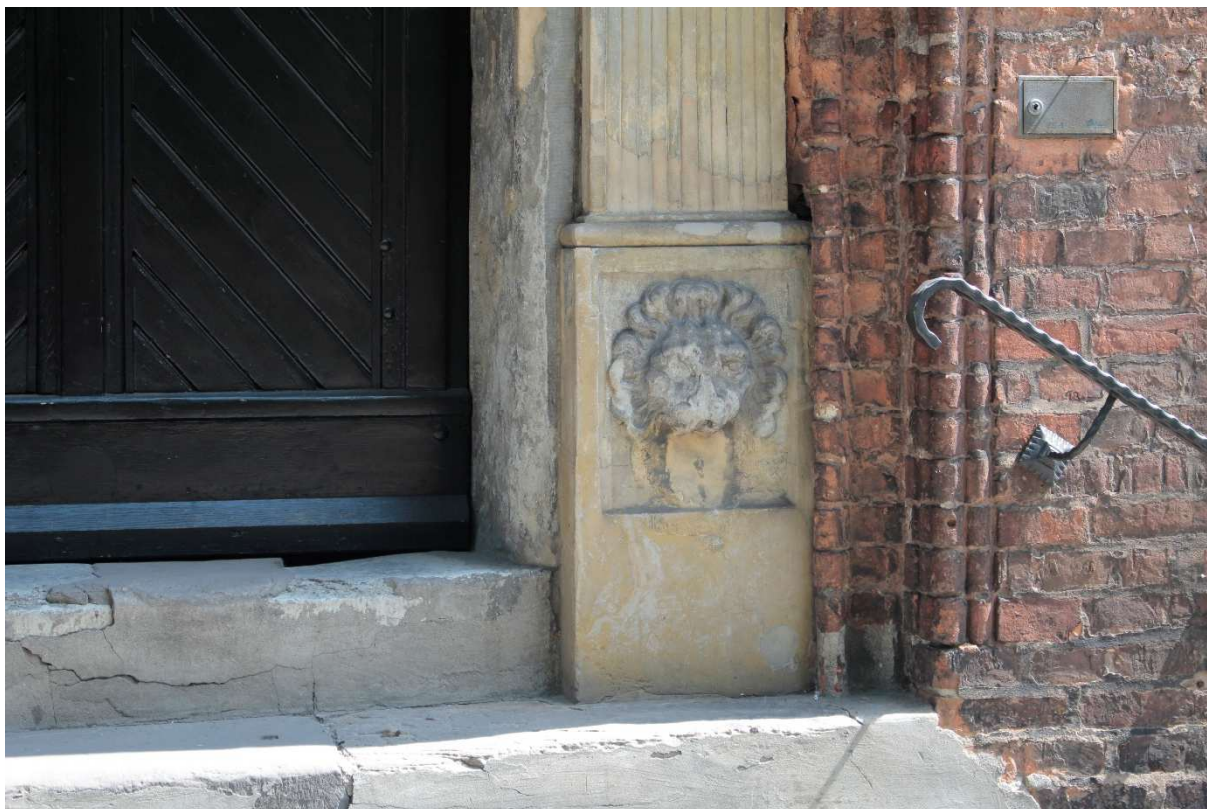
Fot.3. Dom Eskenów, Łazienna 16. Stan zachowania elewacji. W przyziemiu portalu obserwuje się szereg defektów spowodowanych zarówno warunkami ekspozycji obiektu jak i mało starannie przeprowadzonymi naprawami. Kamienny próg i pierwszy stopień portalu zatarto zaprawą cementową.

Fot.4. Dom Eskenów, Łazienna 16. Stan zachowania elewacji. Historycznym przemurowaniom towarzyszą często spękania powstające na granicy pierwotnego i wtórnego wątku.

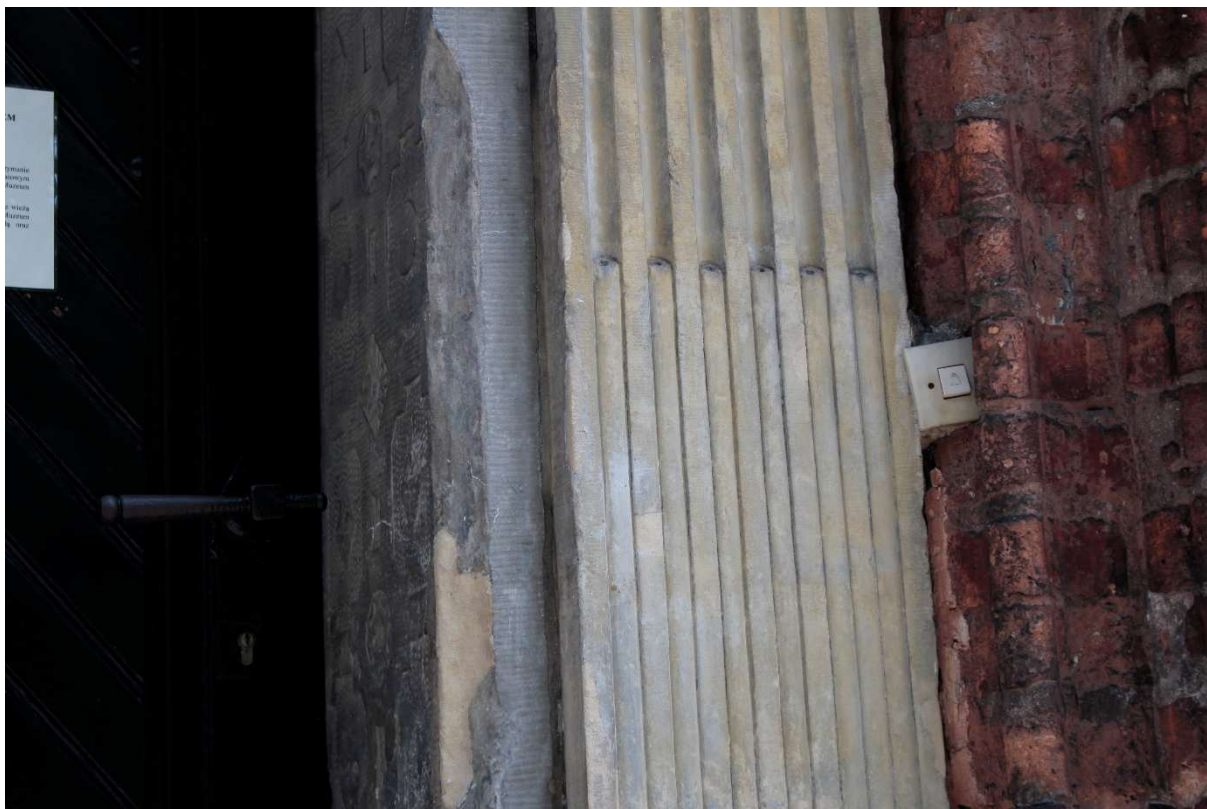
Fot.5. Dom Eskenów, Łazienna 16. Stan zachowania elewacji. Watek ceglany jest silnie zabrudzony o wtórnie rozwiniętej powierzchni.

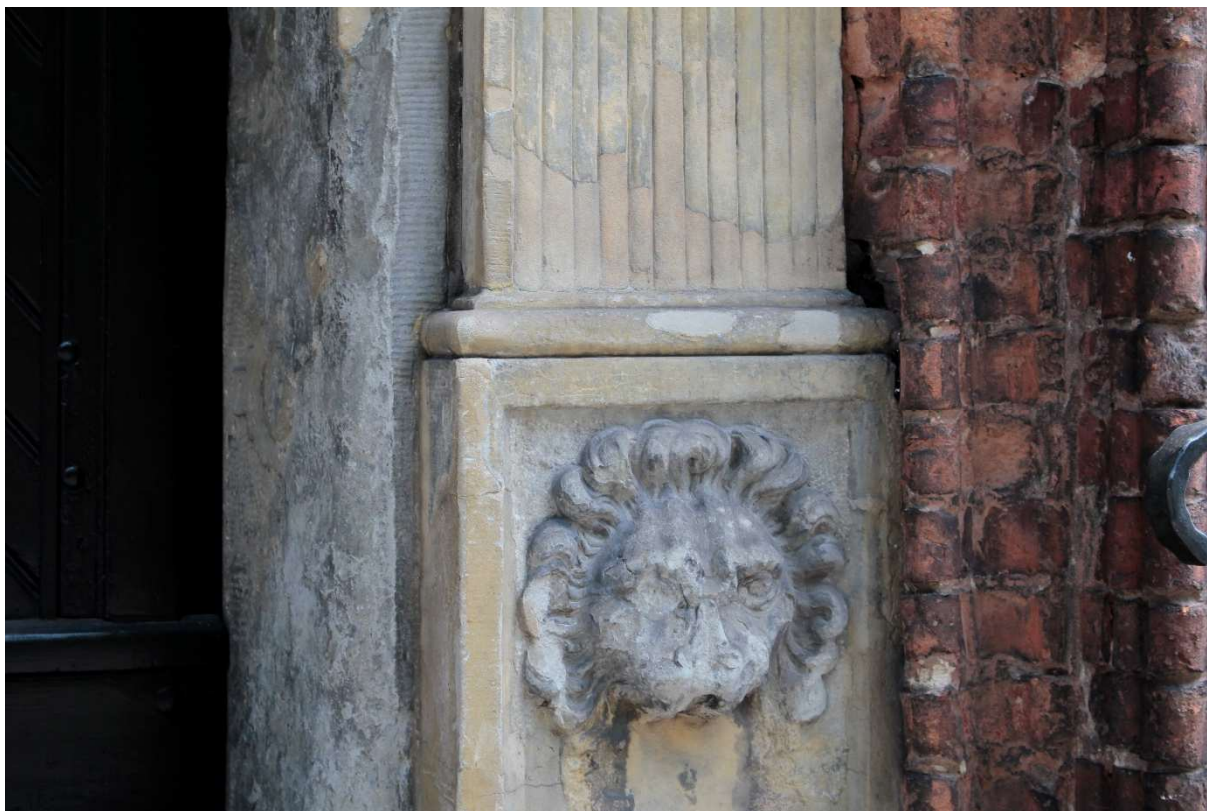
Fot.6. Dom Eskenów, Łazienna 16. Kamieniarka portalu jest mocno zniszczona w dolnej części, detal jest wypłukany i złuszczone.

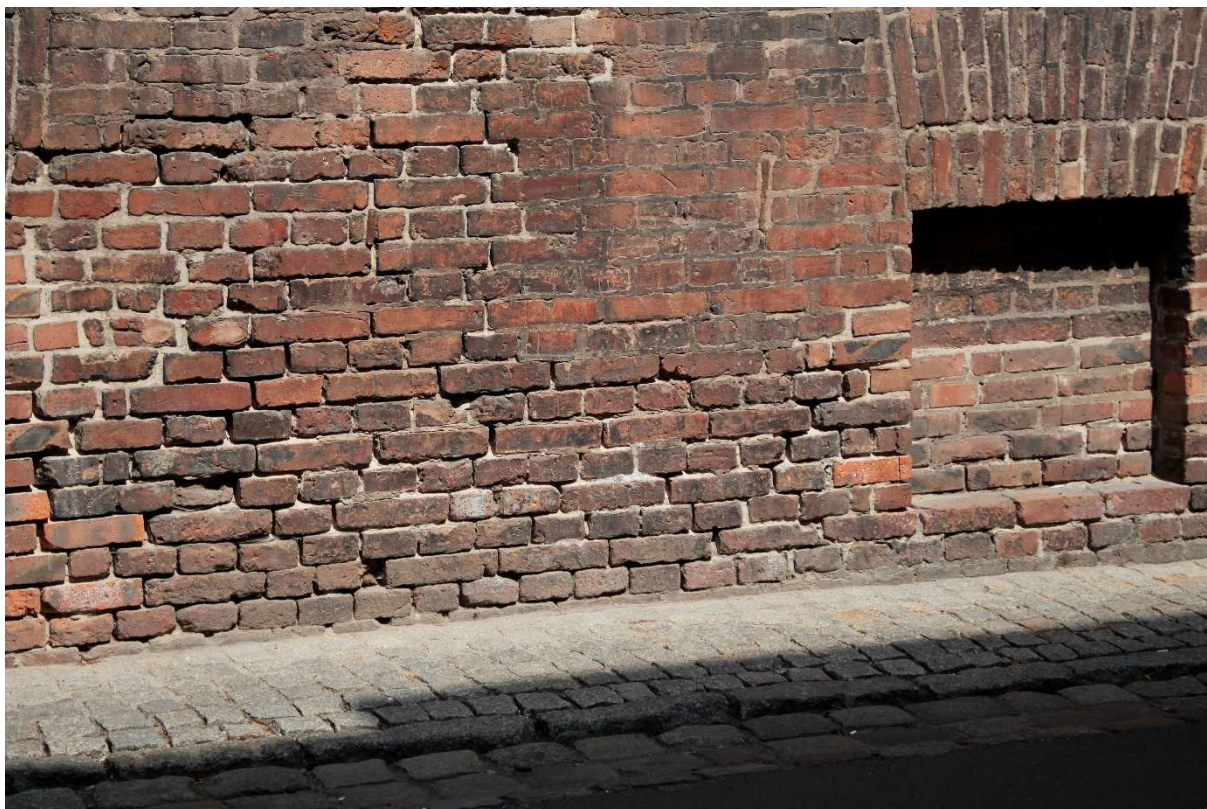
Fot.7. Dom Eskenów, Łazienna 16. Kamieniarka portalu jest mocno zniszczona w dolnej części, detal jest wypłukany i złuszczony.

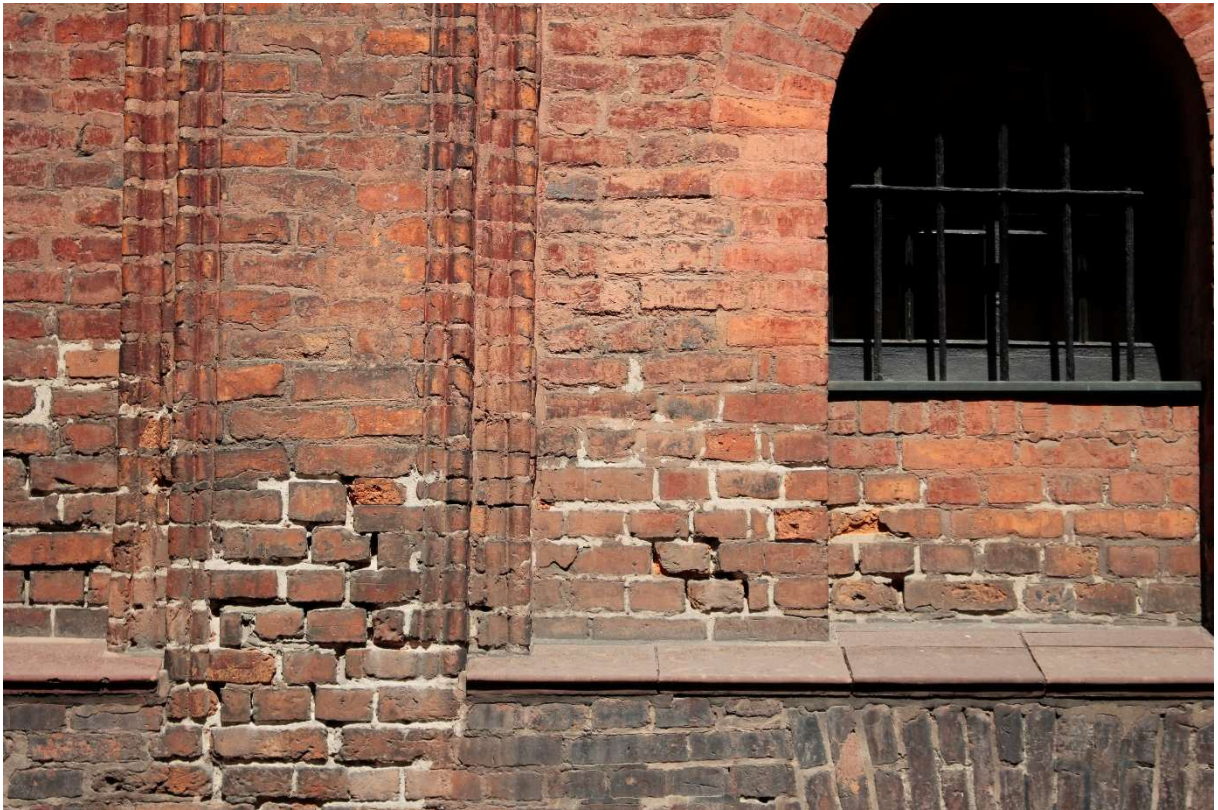
Fot.8. Dom Eskenów, Łazienna 16. Kity uzupełniające są powierzchniowo wypłukane, pozbawione patyny scalającej z oryginałem.

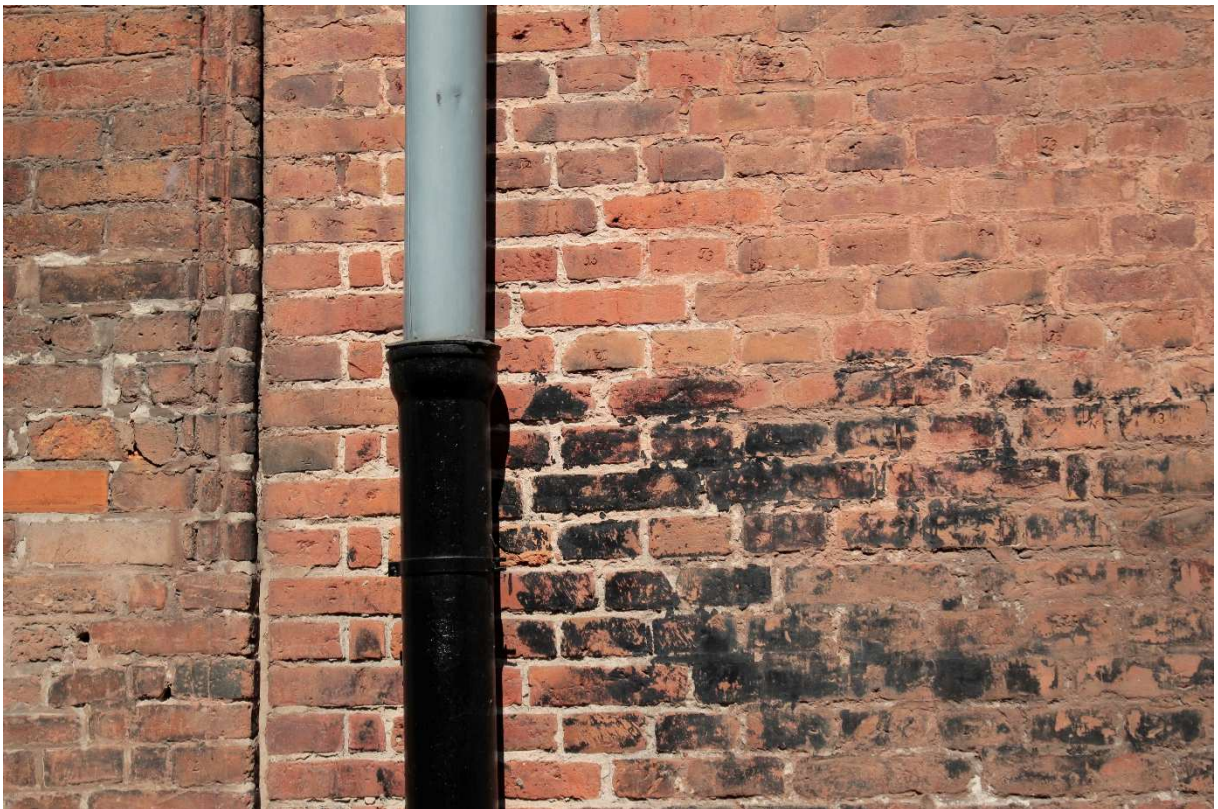
Fot.9. Dom Eskenów, Łazienka 16. Uzupełnienia są osłabione, wykruszają się na krawędziach w miejscach kontaktu z oryginałem.

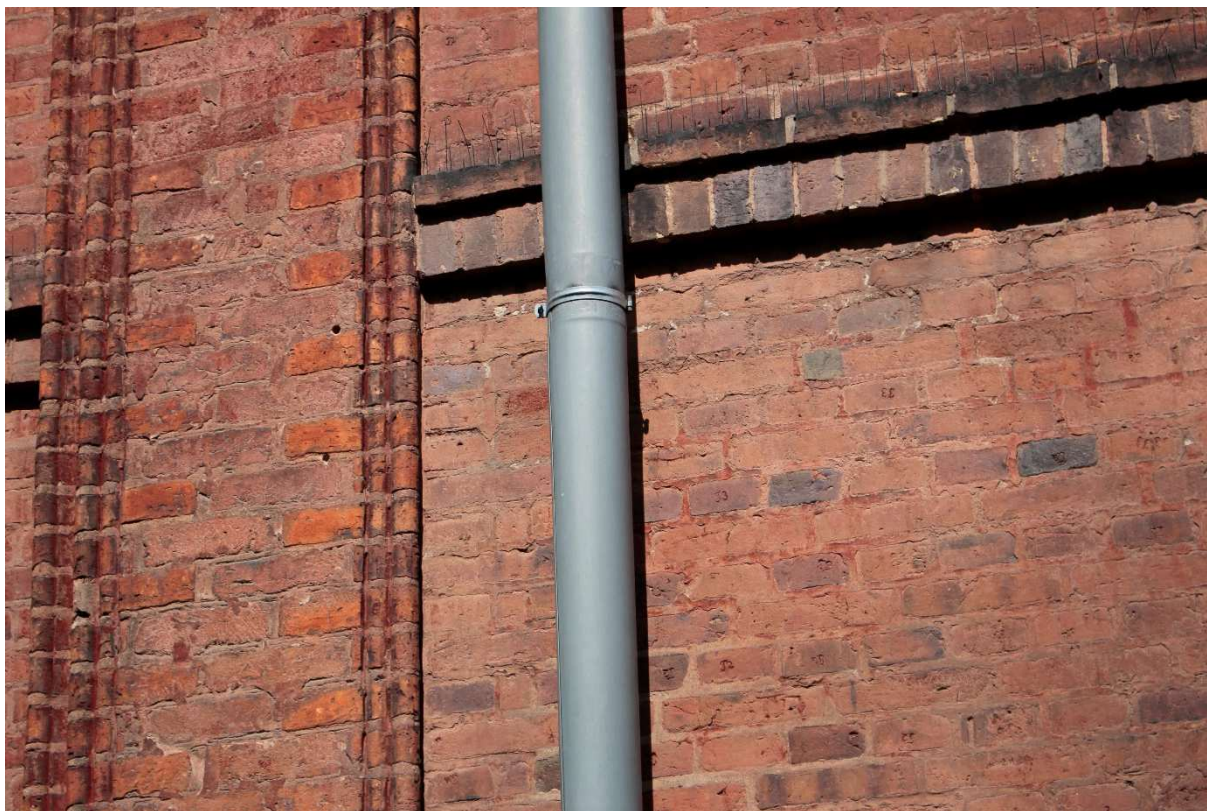
Fot.10. Dom Eskenów, ulica Ciasna, przyziemie segmentu A. Przyziemie budynku wzdłuż całej ulicy ciasnej wykazuje oznaki działania wilgoci i soli rozpuszczalnych w wodzie.

Fot.11. Dom Eskenów, ulica Ciasna, segment A. Głębokie ubytki spoin i dezintegracja granularna cegły sięgają drugiej kondygnacji budynku.

Fot.12. Dom Eskenów, ulica Ciasna, przyziemie segmentu B. Lokalnie w segmencie B widoczne są czarne zabrudzenia pochodzenia bitumicznego.

Fot.13. Dom Eskenów, ulica Ciasna, segment B. Na segmencie B widoczne są obszary o dość dobrze zachowanej, czerwonej monochromii.

Fot.14. Dom Eskenów, ulica Ciasna, segment B. Detal kamienny zachowany jest szczątkowo. Na zdjęciu widoczne także zabrudzenie organiczne powstałe pomimo zabezpieczenia wszelkich poziomych powierzchni kolcami przeciwko gołębom.

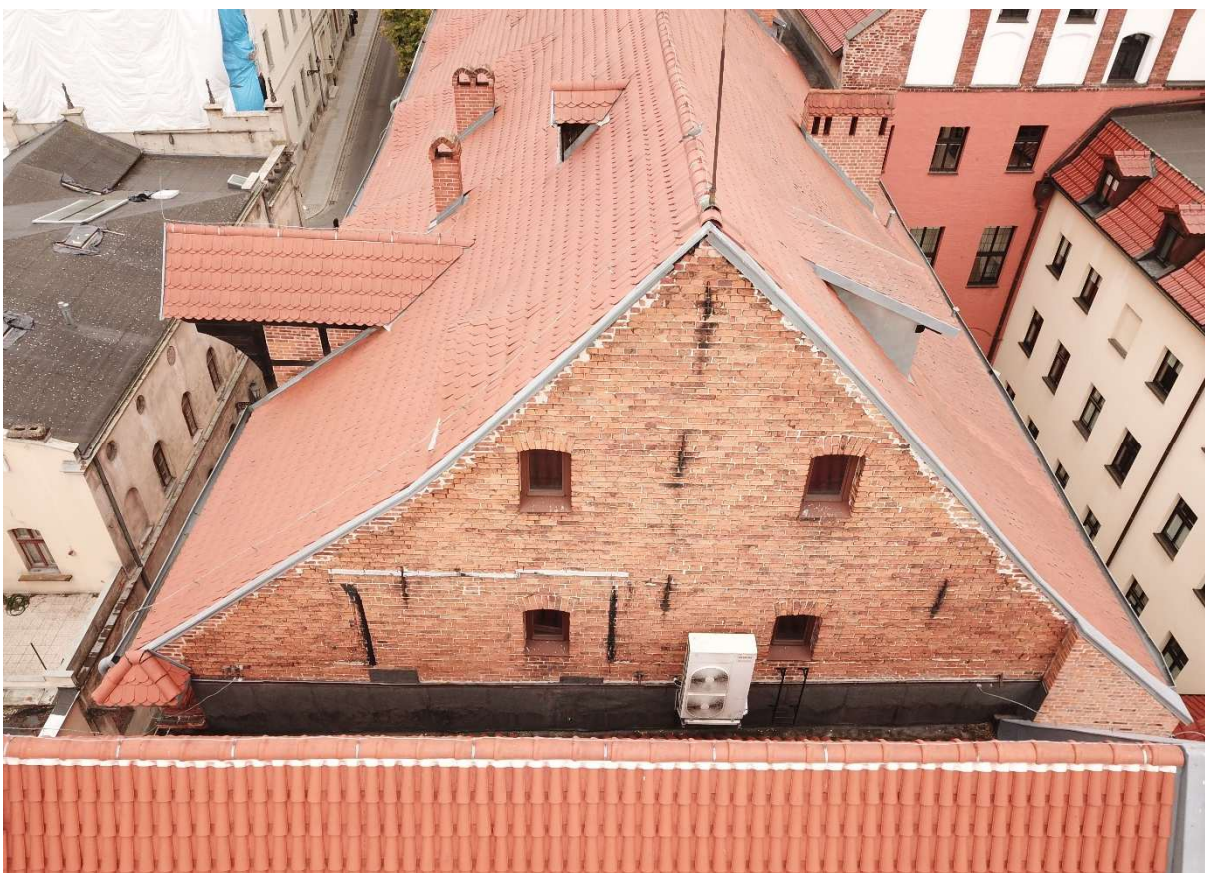
Fot.15. Dom Eskenów, ulica Ciasna, segment B. Detal kamienny zachowany jest szczątkowo. Okna piwniczne zabezpieczono dość nieciekawymi estetycznie kratami.

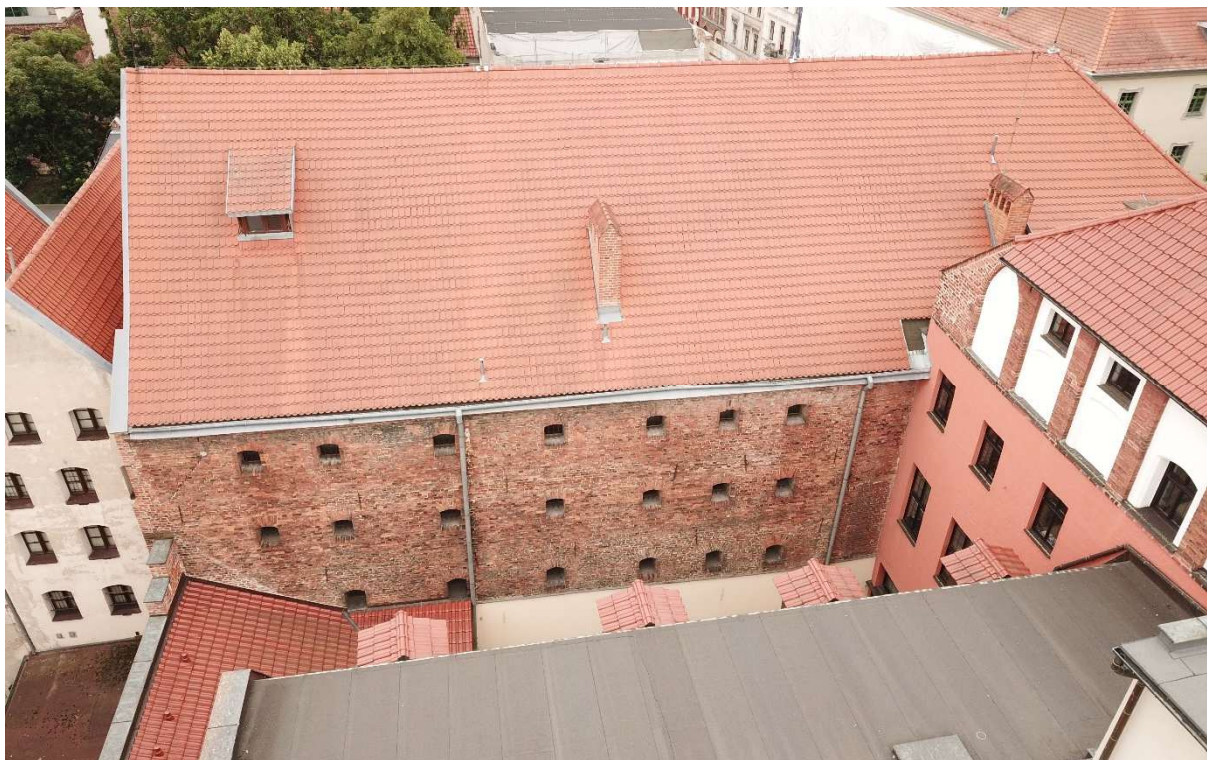
Fot.16. Dom Eskenów, ulica Ciasna, segment B. Połączenie parapetów nisz z murem wykończono w nieprawidłowy sposób. Zaprawa odspaja się od podłoża.

Fot.17. Dom Eskenów, ulica Ciasna, segment C. Na granicy wątków historycznych oraz współczesnych napraw bardzo często występują spękania spowodowane niedostatecznym przewiązaniem muru.

Fot.18. Dom Eskenów, ulica Ciasna 6/8. Górna część elewacji wschodniej segmentu C widoczna jest w chwili obecnej wyłącznie z powietrza. Jej stan ocenia się na dobry.

Fot.19 . Dom Eskenów, ulica Łazienna 16 widok na elewację północną z powietrza. Elewacja północna stanowi część podwórza Kurii Diecezjalnej Toruńskiej. Dół elewacji otynkowano i pomalowano w kolorze jasnożółtym podobnie jak pozostałe elewacje podwórza.

Fot.20 . Dom Eskenów, ulica Łazienna 16 widok na elewację północną. Na zdjęciu widoczne skośne spękanie statyczne zlokalizowane w lewym górnym narożniku elewacji.

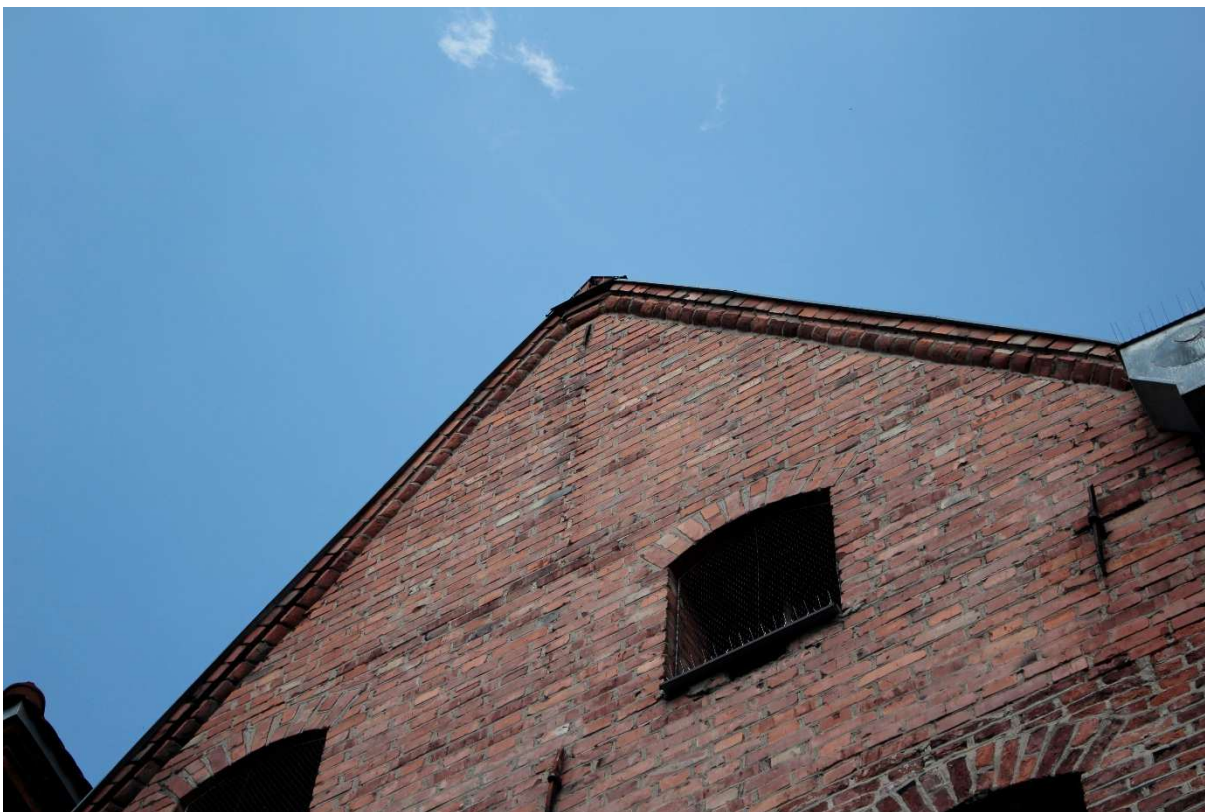
Fot.21 . Dom Eskenów, ulica Łazienka 16 widok na elewację północną. Podobnie jak na pozostałych elewacjach także i na tej, dzięki zachowanej czytelności wątków historycznych, dokonać można jej chronologicznego rozwarstwienia.

Fot.22. Dom Eskenów, ulica Ciasna 8. Kesony okien piwnicznych zabezpieczono pełnymi płytami z ryflowanej blachy, które utrudniają cyrkulację powietrza.

Fot.23. Dom Eskenów, ulica Ciasna 8. Nowej cegły we współcześnie przemurowywanych partiach towarzyszy silna szczelna spoina z podcięciem. Tym samym materiałem „poprawiono” także historyczne partie muru. Uwagę na zdjęciu zwraca także zachowany szczątkowo detale kamienny.

Fot.24. Dom Eskenów, ulica Ciasna 8. Górne piętro kamienicy przemurowano – nadbudowano w całości.

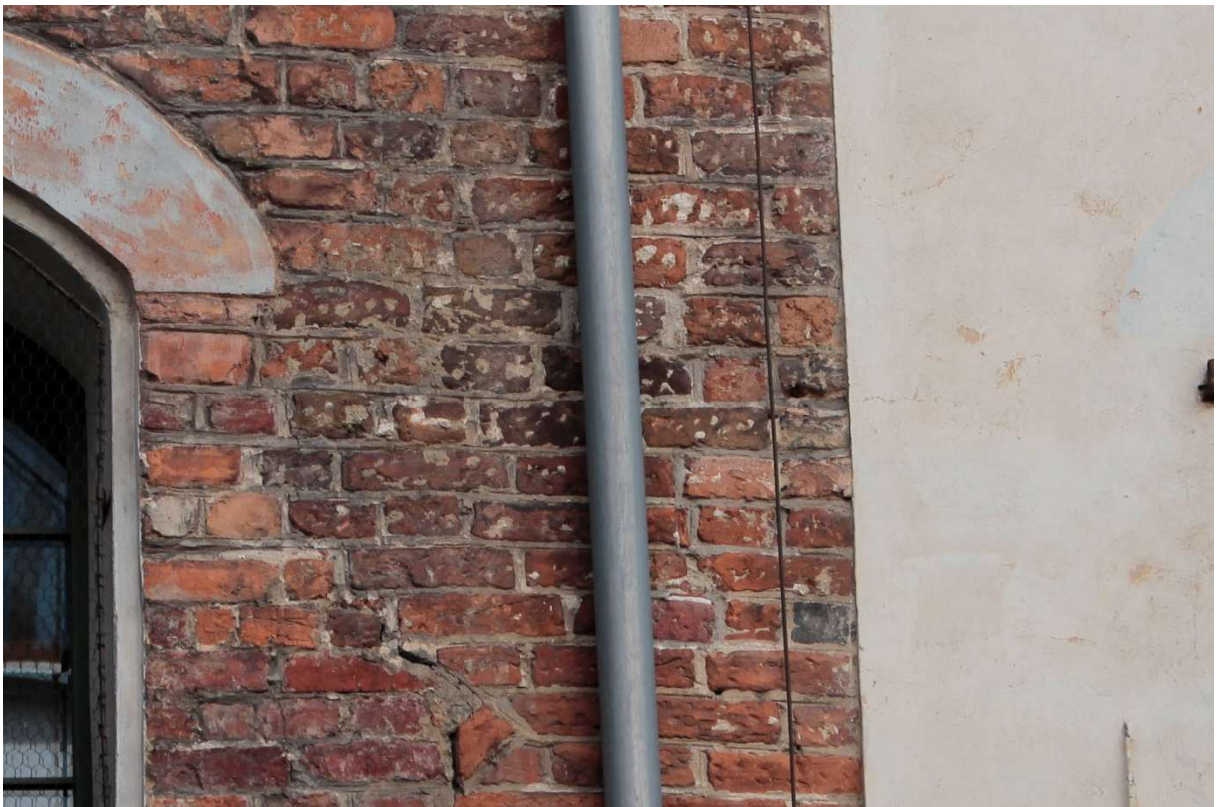
Fot.25. Dom Eskenów, ulica Ciasna 6. Cegła historyczna chociaż zachowana całkiem dobrze posiada mocno rozwiniętą w wyniku wietrzenia powierzchnię. Pokrywają ją intensywna, ciemna patyna.

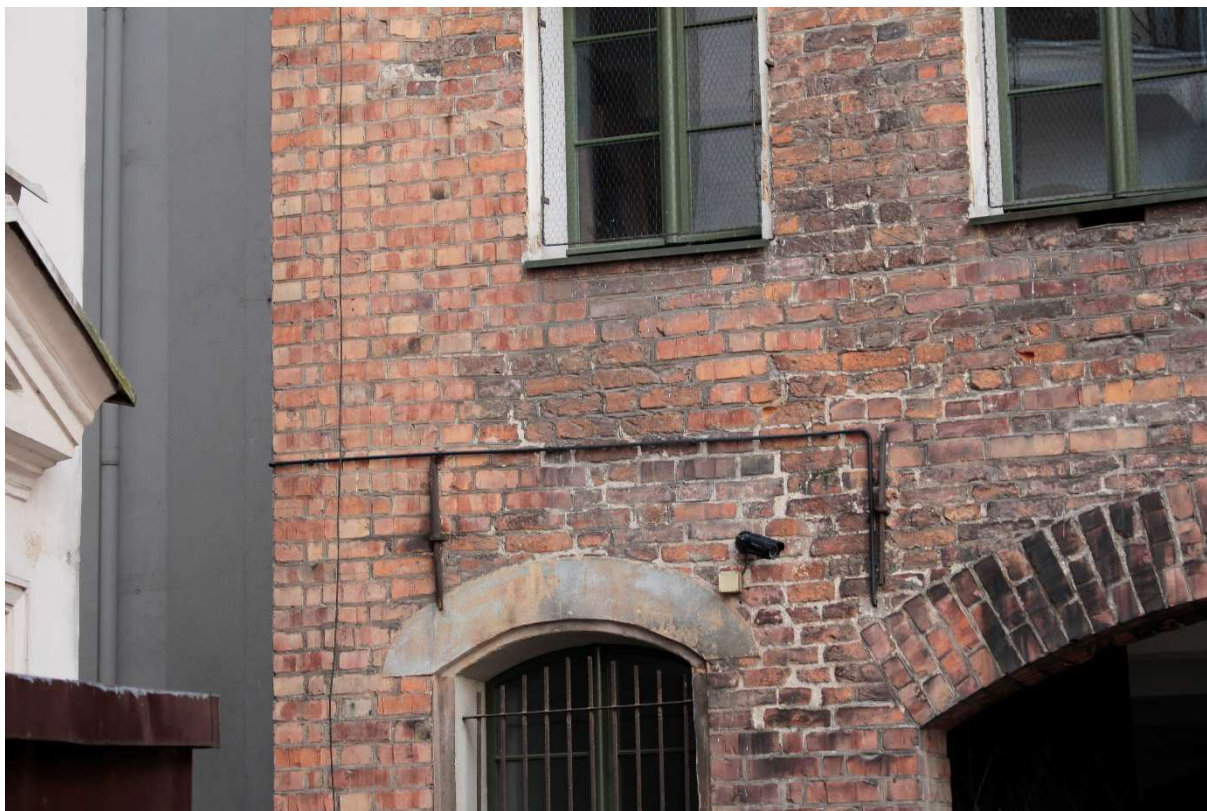
Fot.26. Dom Eskenów, ulica Ciasna 4. Górne kondygnacje kamienicy zachowują ciemnobrązową, najprawdopodobniej pochodzącą z jednej najwcześniejszych faz historycznych, spoinę.

Fot.27. Dom Eskenów, ulica Ciasna 4. Widok ogólny na elewację od podwórza. Na zdjęciu widoczny zachowany już wyłącznie w postaci obrysu kamienny detal.

Fot.28. Dom Eskenów, ulica Ciasna 4. Widok ogólny na elewację od podwórza. Na wątku widoczne charakterystyczne ślady uderzeń młotka murarskiego.

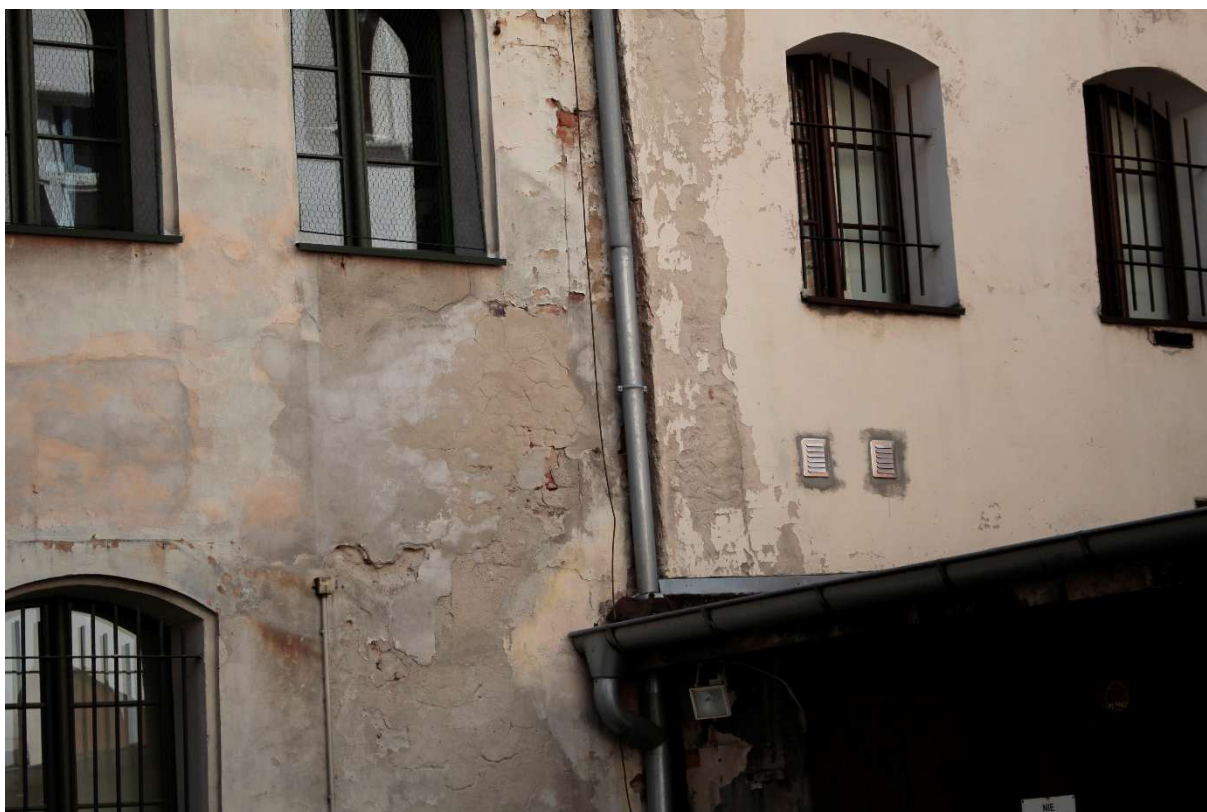
Fot.29. Dom Eskenów, ulica Ciasna 4. Widok ogólny na elewację od podwórza. Widoczne obszerne przemurzenie na wschodnim zwężeniu budynku.

Fot.30. Dom Eskenów, ulica Ciasna 6. W piwnicy budynku znajduje się kotłownia CO. Głęboka, odkryta klatka schodowa jest podczas deszczu zalewana wodą opadową. Zarówno ściany zewnętrzne jak i wewnętrzne noszą ślady korozji chemicznej w postaci spęcherzeń, złuszczeń i wykwitów solnych.

Fot.31. Dom Eskenów, ulica Ciasna 6. W piwnicy budynku znajduje się kotłownia CO. Głęboka, odkryta klatka schodowa jest podczas deszczu zalewana wodą opadową. Zarówno ściany zewnętrzne jak i wewnętrzne noszą ślady korozji chemicznej w postaci spęcherzeń, złuszczeń i wykwitów solnych.

Fot.32. Dom Eskenów, ulica Ciasna 6/8. Na granicy elewacji przebiega rura spustowa której wcześniejsze awarie powodowały zalewanie ścian przez wodę opadową.

Fot.33. Dom Eskenów, ulica Ciasna 6/8. Największe zniszczenia zlokalizowane są w okolicach kosza rury spustowej.

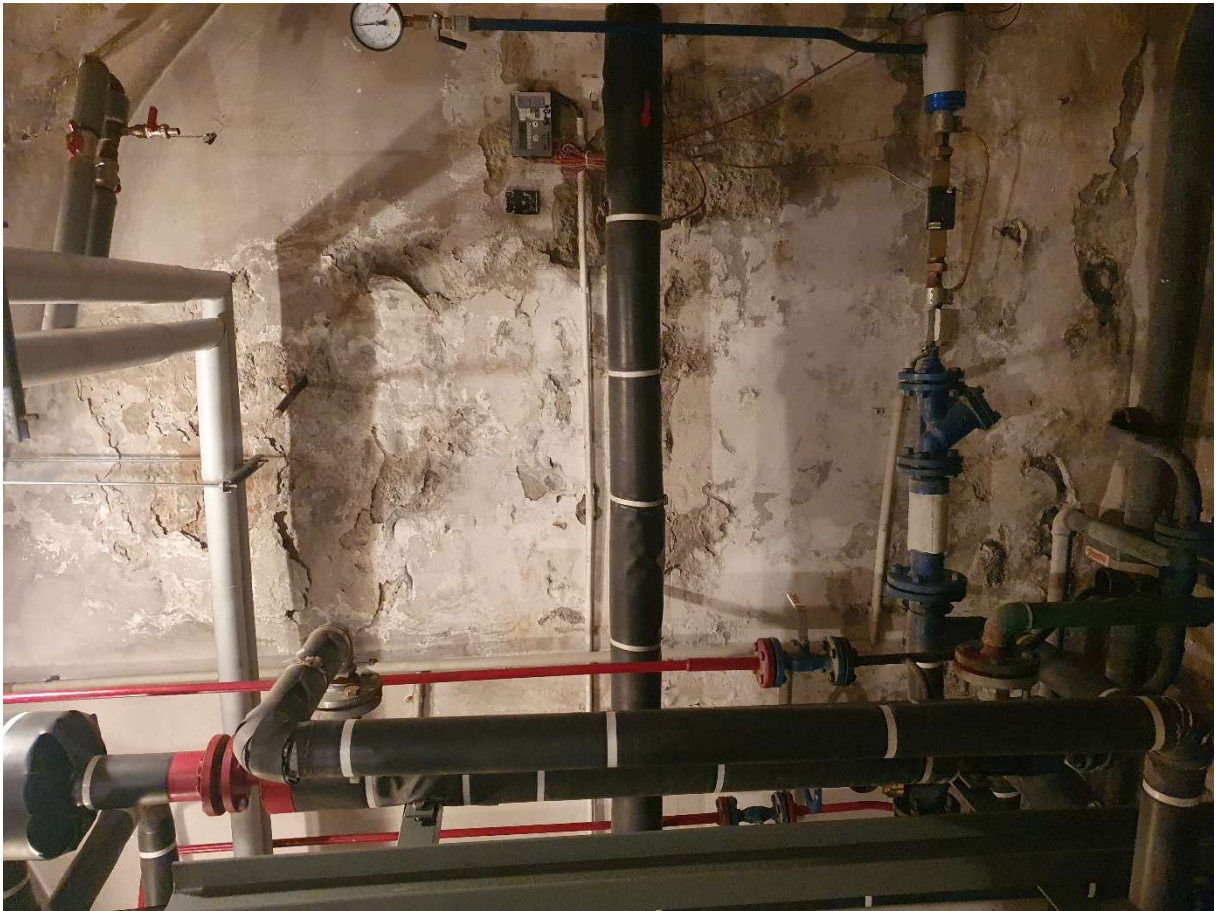
Fot.34. Dom Eskenów, ulica Łazienna 16. W podziemiach budynku obserwuje się obfite wykwyty solne.

Fot.35. Dom Eskenów, ulica Ciasna, stolarnia. Na ścianach widoczne są zabielenia oraz złuszczenia lica cegły charakterystyczne dla korozji solnej.

Fot.36. Dom Eskenów, ulica Ciasna 8, zejście do kotłowni. Nawet po niewielkich opadach w kesonie schodów zalega woda.

Fot.37. Dom Eskenów, ulica Ciasna 8, kotłownia CO. Sucha atmosfera kotłowni sprzyja intensywnemu wysalaniu.